

<http://www.jyu.fi/library/tutkielmat/466/>

MUSTAA MAKIAA

Steven Thomas -keskustelu suomalaisissa sanomalehdissä konstruktivistin näkökulmasta

Sari Karhinen

Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Sosiologian laitos

Syksy 1997

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Tekijä: Sari Karhinen

Pro gradu -tutkielma: Mustaa makiaa: Steven Thomas -keskustelu suomalaisissa sanomalehdissä konstruktivistin näkökulmasta

Tutkinto: Yhteiskuntatieteiden maisteri

Oppiaine: Sosiologia

Valmistumisvuosi: 1997

Sivumäärä: 88

TIIVISTELMÄ:

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää Steven Thomas -keskustelun sisältöjä suomalaisissa sanomalehdissä. Tutkin ketkä teksteissä puhuvat ja mistä näkökulmasta, mitä puhutaan ja mihin pyritään sekä miten pyrkimyksiä perustellaan.

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys perustuu konstruktionismille, jonka mukaan todellisuus rakentuu sosiaalisesti. Konstruktivistisesta näkökulmasta aids ei ole pelkkä sairaus vaan sosiaalisten määrittelyjen kohde. Tutkimuksessani pohdin lisäksi erilaisuutta, muukalaisuutta, epävarmuutta ja suvaitsemattomuutta.

Analyysissä käytän pääasiallisesti laadullisia (diskurssianalyysiä), mutta luokittelun apuna on myös laskennallisia menetelmiä. Tutkimusaineisto on kerätty tammikuun 1997 alusta toukokuun loppuun. Mukana aineistossa ovat kaikki suomalaiset (suomenkieliset) sanomalehdet, joissa on ollut Steven Thomasin tapaukseen liittyviä tekstejä.

Tutkimustulosten perusteella keskustelussa painottuivat erilaisuus-, sairaus- ja seuraamusdiskurssi. Erilaisuus-diskurssi rakentui dikotomioille, korostaen ja rakentaen eroja meidän ja muiden välille. Media hyödynsi erityisesti ihmisten pelkoja muukalaisia ja tuntematonta kohtaan. Sairausdiskurssi korosti aidsin erilaisuutta ja vaarallisuutta verrattuna muihin sairauksiin. Seuraamusdiskurssissa pohdittiin Thomasin tapauksen syytä, syyllisiä, tuomiota ja mahdollisia toimenpiteitä. Diskurssi vaati rangaistusta/kostoa syylliselle/ille ja tehokkaita toimenpiteitä. Vaatimuksia oikeutettiin yksinkertaistamalla ongelmaa, asiantuntijalausunnoilla sekä vetoamalla yleiseen hyväksyntään ja turvallisuuteen. Hallitsevina osapuolina keskustelussa olivat lääkärit, aids-auttajat ja oikeustieteen edustajat.

AVAINSANAT:

Diskurssi
Diskurssianalyysi

Konstruktionismi
Muukalaisuus

Aids
Hiv

SISÄLLYSLUETTELO

KUVIOLUETTELO	2
KUVALUETTELO	2
1 ALUKSI	3
2 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS	5
2.1 Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen	5
2.2 Sairauksien sosiaalisesta luonteesta	7
2.3 Muukalaisuuden (sairauden) määrittelyä	10
2.4 Sairaus - riski yhteiskunnassa	14
2.5 Rasismi - reagointia muukalaisuuteen	17
2.6 Yhteenveto valituista teorioista	19
2.7 Aikaisemmasta tutkimuksesta	21
3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	25
3.1 Tutkimusongelma	25
3.2 Aineistosta	25
3.3 Aineiston erityisluonteesta	27
3.3.1 Joukkoviestinnästä ja uutisoinnista	
3.3.2 Denotaatio/Konnotaatio	
3.4 Metodista	29
3.4.1 Diskursseista ja diskurssianalyysistä	
3.4.2 Kuvista ja kuvien tulkinnasta	
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	34
5 TUTKIMUKSEN TULOKSISTA	37
5.1 Miten ja missä kirjoitettiin?	37
5.2 Tekstityypit	37
5.2.1 Uutisartikkelit	
5.2.2 Yleisönosastokirjoitukset	
5.2.3 Pääkirjoitukset	
5.2.4 Kolumnit ja pakinat	
5.3 Kuvat	40
5.4 Toimijat/puhujat keskustelussa	44
5.5 Sisältö	46

6 KESKUSTELUN DISKURSSIT	49
6.1 Erilaisuus-diskurssi	49
6.2 Sairaus-diskurssi	59
6.3 Seuraamus-diskurssi	66
7 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	76
KIRJALLISUUS	81
LIITTEET	84
Liite 1: Lehtiluettelo	84
Liite 2: Poliisitiedote	86
Liite 3: Thomasin ja hänen toimintansa kuvailu sanastollisesti	87

KUVIOLUETTELO

Kuvio1: Keskustelun tekstityypit.

Kuvio2: Keskustelun toimijat.

Kuvio3: Tekstien teemat.

Kuvio4: Diskurssien sisällöt.

Kuvio5: Keskustelun määrittelijät.

KUVALUETTELO

Kuva1: Ilta-Sanomat 15.1.1997.

Kuva2: Pohjalainen 24.1.1997.

Kuva3: Helsingin Sanomat 15.1.1997.

Kuva4: Kouvolan Sanomat 25.1.1997.

1 ALUKSI

13.12.1996 Helsingin käräjäoikeus vangitsi amerikkalaisen Steven Thomasin tapon yrityksestä. Rikosilmoituksen oli tehnyt Thomasilta hiv-tartunnan saanut nainen.¹

9.1. 1997 Käräjäoikeus luki Thomasille syytteen hi-viruksen tahallisesta tartuttamisesta. Helsingin rikospoliisi julkisti Thomasin nimen.

14.1. Helsingin rikospoliisi julkisti kuvan Thomasista. Poliisin tiedotteen² mukaan Thomasilla oli ollut useita kymmeniä sukupuolikontakteja viimeisen neljän vuoden aikana. Poliisi perusteli kuvan julkaisua, sillä etteivät kaikki miehen kanssa sukupuoliyhteydessä olleet naiset tunnistanee miestä pelkän nimen perusteella. Poliisi pyysi kaikkia Thomasin kanssa suojaamattomassa yhdynnässä olleita naisia ilmoittautumaan.

Thomasin kuva julkaistiin tv:ssä ja sanomalehdissä. Thomasin tapaus herätti runsaasti huomiota ja keskustelua sekä Suomessa että ulkomailla.

10.7. Steven Thomas tuomittiin Helsingin käräjäoikeudessa 14 vuodeksi vankeuteen 17 tapon yrityksestä. Thomasin tuomiosta uutisoitiin jälleen sekä Suomessa että ulkomailla.

¹ Suomalaisessa terveydenhuollossa suoritetaan aktiivista jäljitystä eli lääkäri tai muu terveydenhoitohenkilöstöön kuuluva selvittää yhdessä tartunnan saaneen kanssa, keneltä henkilö mahdollisesti on saanut tartunnan ja keitä mahdollisesti tartuttanut edelleen. Tartunnan jäljityksessä saatuja tietoja yhdistelemällä on mahdollista selvittää tapaukset, joissa yksi henkilö on tartuttanut useita muita. Steven Thomasin tapaus tuli ilmi aktiivisen jäljityksen kautta. Vaitiolovelvollisuuden takia lääkäri ei voinut ilmiantaa tartuntaa levittänyttä, joten hän ehdotti tartunnan saaneille rikosilmoituksen tekemistä. Tahallinen tartunnan levittäminen on suomalaisessa oikeuskäytännössä tapon yritys, joten sen käsittely kuuluu rikoslain piiriin ja oikeuslaitokselle. (Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 9/97.)

² Ks. Liite 2. Poliisitiedote

Tämä pro gradu -tutkielma on tutkimus Steven Thomasin tapaukseen liittyvästä sanomalehtikeskustelusta Suomessa - maassa, jossa on vain vähän hiv-positiivisia ja vähän (mustia) ulkomaalaisia.

Kiinnostukseni tutkimuskohteeseen herätti tapauksen saama suuri julkisuus. Aloin miettiä, miksi tapaus sai niin paljon huomiota - ja synnytti paljon mielipiteen ja tunteenpurkauksia. Johtuiko kaikki Thomasin erilaisuudesta, teosta, pelosta, aidsista, mediasta vai mistä...

Tutkimuksessani teen poikkileikkauksen koko keskusteluun; selvittämällä keskustelun aiheita, toimijoita ja sisältöä. En tutki lehdistön välittämän tiedon oikeellisuutta, vaan enemmän kuinka tietoa, kuvia tai todellisuutta tuotetaan lehdissä. Näkökulmani perustuu ajatukselle todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta. Katsantokantaani voi kutsua mediakriittiseksi, sillä se kyseenalaistaa viestinnän roolin puhtaana todellisuuden/tiedon välittäjänä.

Lähden liikkeelle oletuksesta, että sairaudet ovat paitsi sairauksia (lääketieteellinen tila), myös kulttuurisia määrittelykamppailuja. Sairauksilla kuten aidsilla on semanttinen puolensa eli miten ongelmasta puhutaan ja millaisiin merkityksiin sairaus liitetään. Pohdin tutkielmassani myös muukalaisuutta, erilaisuutta, epävarmuutta riskiyhteiskunnassa ja suvaitsemattomuutta, joka karkeimmillaan ilmenee rasismien muodossa.

Tutkimusmenetelmäni on laadullinen, vaikka käytän aineistoni sisällön luokittelun ja kuvailun apuna myös laskennallisia menetelmiä. Käytän diskurssianalyysiä metodina, jolla pyrin pääsemään paremmin tekstien sisältöihin kiinni

2 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen

"Todellisuus on sosiaalisesti määriteltyä." (Berger & Luckmann 1996, 133).

Toisin sanoen kaikki, konkreettisetkin asiat ovat sosiaalisesti rakentuneita ja niissä kiteytyy eri merkityksiä. Myös sairauksia, kuten aidsia voidaan pitää sosiaalisesti rakentuneina.

Havainnollaan Berger & Luckmann loivat perustan konstruktionistiselle tutkimusotteelle, jolla voidaan tarkastella esim. kielen, kulttuurin ja sukupuolijärjestelmän sosiaalista rakentumista. Konstruktionismin³ mukaan tieto todellisuudesta välittyy ja muotoutuu sosiaalisissa prosesseissa. Siten ei ole olemassa mitään diskursiivisesti itsenäistä, neutraalia tietoa, vaan konkreettisimmatkin faktat ovat sosiaalisesti rakentuneita. Tieteellinen tietokaan ei ole neutraalia. Tieto ei vain jäljennä olemassaolevaa todellisuutta, vaan konstruoi eli rakentaa sitä. Konstruktionistiselle ajattelutavalle perustuu dekonstruktionistinen tutkimusote, joka pyrkii purkamaan inhimillisiä käytäntöjä ja kielenkäytön rakenteita eli paljastamaan niiden sopimuksenvaraisuuden ja inhimillisesti tuotetun luonteen. (emt., 215-230.)

Konstruktivistien mukaan todellisuuden käsitteellistämisestä olisi siirryttävä tutkimaan "kenen mukaan"-kysymyksiä "mitä"-kysymysten sijasta. Kamppailevat intressiryhmät tulkitsevat todellisuutta eri tavoin. Tämä taistelu on ideologista eli kiinnittyy valtaintressiin. Asiantuntijuus ja legitimaatio ovat mekanismeja, joiden avulla instituutioista, niiden

³ Huom! Tutkimuksessani käytän konstruktionismin ja konstruktivismin käsitteitä synonyymeinä, vaikka monet konstruktionismista vaikutteita saaneet tutkijat määrittelevätkin lähestymistapansa eri tavoin. Esimerkiksi Välvirronen tekee eron käsitteiden välille. Konstruktionismin edustajia ovat Välvirronen (1996, 212-213) mukaan fenomenologiasta ja symbolisesta interaktionismista vaikutteita saaneet tiedon sosiologit, kuten Berger & Luckmann sekä sosiaalisten ongelmien tutkijat. Konstruktivistejä ovat puolestaan tieteensosiologisen tutkimuksen edustajat, Välvirronen itse mukaan lukien. Lisäksi myös Aittola & Raiskila puhuvat subjektiivisesti painottuneen konstruktivismin ja konstruktionismin eroista. (Berger & Luckmann 1994, 251).

rakenteista ja niihin liitetystä merkityksistä pyritään tekemään hyväksyttäviä, uskottavia ja yleispäteviä. (emt., 136-140, 224.)

Tarkasteltaessa yhteiskunnallisten ongelmien syntyä ja kehitystä konstruktionismin näkökulmasta, ihmisten sosiaalinen toiminta ja kollektiivinen määrittely konstituivat yhteiskunnallisen ongelman. Määrittelyt eivät pelkästään kuvaa todellisuutta vaan ovat osaltaan luomassa sitä. Konstruktivistit tutkii prosessia, jossa yhteiskunnallinen ongelma syntyy ja kehittyy. Tällöin ongelmaa ei selitetä vain vallitsevien olosuhteiden seurauksena. Tutkimuskohteena ovat erilaiset todellisuutta koskevat määritelmät, painostusryhmien toiminta sekä yleisen mielipiteen muodostuminen. Konstruktivistit painottavatkin eri toimijoiden eli yhteiskunnallisten liikkeiden, ryhmien, järjestöjen tai yksilöiden roolia yhteiskunnallisten ongelmien syntyisessä. (Väliverronen 1996, 40-41, 46-47.)

Konstruktivistisia näkemyksiä on kritisoitu siitä, että ne saattavat johtaa sosiologiseen reduktionismiin. Jos tutkitaan vain puhetapoja ja niihin liittyviä valtasuhteita, niin puheen kohde jää tutkimuksen ulkopuolelle. Kuitenkaan konstruktionistit eivät väitä, etteivätkö nämä puhumisen kohteet olisi todellisia. Sen sijaan he korostavat konkreettisen analyysin tarvetta. Ongelman määrittely ja ratkaisu on sidoksissa yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin. Kaikki tieto ja puhe sisältää tulkinnan kohteesta. Tietomme todellisuudesta on siten sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentunutta. (Väliverronen 1996, 42-43.)

Konstruktionistisesta näkökulmasta hiv tai aids ei ole vain pelkkä sairaus (lääketieteellinen tila), vaan sillä on myös sosiaalinen puolensa. Sairauden määrittely yhteiskunnalliseksi ongelmaksi ei tapahdu itsestään - vaan koska joku tai jotkut määrittelee/vät sen ongelmaksi, tuo yhteiskunnalliseen keskusteluun, päätöksenteon piiriin ja vaatii toimenpiteitä. Perinteellisesti sosiologian tutkimuskohteeksi ovat valikoituneet juuri sosiaalisesti ongelmalliset ja kiistanalaiset sairaudet, joista aids on yksi esimerkki.

2.2 Sairauksien sosiaalisesta luonteesta

Sairaudet eivät ole pelkkiä sairauksia vaan myös kulttuurisia määrittelykappailuja. Sontagin mukaan erityisesti sairaus, jonka aiheuttaja on epäselvä ja hoitaminen hankalaa, saa helposti merkityksiä. Monet pelkojen aiheet, kuten pahuus, mädännäisyys, rappio, saastuminen, heikkous yms. samastetaan sairauteen, jolloin sairaus alkaa toimia metaforana ja adjektiivinä. Esimerkiksi keskiajalla spitaali aiheutti kauhua, joten sille annettiin tuolloin moralistinen merkitys. Spitaali oli siten sosiaalinen ilmiö, joka paljasti yhteiskunnan rappion. (Sontag 1991, 61-62..)

Sairautta kuvataan kirouksena, rangaistuksena ja häpeänä. Niistä on luotu erilaisia stereotyyppioita. Lisäksi sairauksia käytetään paljon kuvina ja metaforina⁴. Mm. tuberkuloosi on yleensä esitetty kirjallisuudessa "runollisena" sairautena, joka yhdistettiin melankolisuuteen, jalouteen ja haurauteen. (emt., 9-39.)

Runsaasti mielikuvia käytetään syövän yhteydessä, esim. puhutaan "taistelusta tai ristiretkestä syöpää vastaan", syöpään sairastuvat ovat "syövän uhreja". Syöpään liitettävät hallitsevat metaforat tulevat sodankäynnin terminologiasta, mm. syöpäsolut tunkeutuvat ja lähettävät etäispesäkkeitä, ruumiin omat puolustumeکانismit eivät pysty hävittämään kasvainta. Hoidosta käytetään samoin sotilaallisia metaforia, mm. potilaita pommitetaan kuolettavilla säteillä, hoito tähtää syöpäsolujen tappamiseen. (emt., 61, 68, 69.)

Juuri militaristiset metaforat ovat Sontagin mielestä edistäneet tiettyjen sairauksien ja niihin sairastuneiden leimaamista. Viime vuosikymmeninä syöpä on menettänyt pelätymmän taudin aseman - aids on arkipäiväistänyt syövän. Sontag esittääkin, että

⁴ Metaforaa käytetään, kun kuvatessa jotain uutta ja outoa käytämme tuttua ilmaisua. Metafora käyttää yhtäaikaan yhtäläisyyttä ja eroavuutta. Esimerkiksi ilmaisu, **laiva kyntää merta**, on metafora. Virkkeessä siirretään auran ominaisuuksia laivalle ja maan ominaisuuksia merelle. Metaforat eivät ole neutraaleja, koska ne paljastavat käyttäjien käsityksiä. Strukturalistisesta näkökulmasta erityisesti arkielämän metaforista tulee yhteiskunnan itsestäänselvyiksi ts. luonnollisuuksia, vaikka ne olisivatkin yhteiskunnallisesti tuotettua eli ideologisia. (Fiske 1992, 122-126; Luostarinen & Väliaverron 1991, 56.)

yhteiskunnat tarvitsevat ainakin yhden sairauden, joka voidaan yhdistää pahuuteen ja joka tekee uhrit syyllisiksi. (emt., 101-102, 105-106, 132.)

Aids - immuunikato ei ole itsessään sairaus, vaan todellisuudessa lääketieteellinen tila, joka aiheuttaa sairauksia. Aidsin saaminen merkitsee valtaosassa tapauksia kuulumista riskiryhmään; ts. sen katsotaan olevan itse aiheutettua, varomatonta käytöstä, poikkeavuutta (vrt. aids = **acquired**⁵ immunodeficiency syndrome). Taudin saamista seksuaalisen aktiviteetin tai huumeiden käytön seurauksena pidetään tahallisena, siten myös tuomittavana. Sontag toteaa erityisesti kulkutautien ja tautien, joihin liittyy seksuaalinen vapaus, luokittelevan ihmiset oletettuihin kantajiin (esim. köyhiin, ulkomaalaisiin, tummaihoisiin ihmisiin) ja niihin, jotka määritellään asiantuntijoiksi ja valtaväestöksi. (emt., 106-117, 135.)

Sontagin mukaan **ihmisillä on tarve tehdä pelätystä sairaudesta ulkomaalainen** ts. on tyypillistä että sairaudet lähes poikkeuksetta tulevat **muualta**. Sairauteen ja ulkomalaisuuteen liittyvät kuvitelmat kytkeytyvät yhteen, jolloin sairautta pidetään "maahanhyökkäjinä". Aidsin esitetään lähteneen "mustasta primitiivisestä maanosasta" eli kolmannesta maailmasta ja levinneen myöhemmin Eurooppaan. Nämä mielikuvat aktivoivat lisää vanhoja stereotyyppioita elämellisyydestä, seksuaalisesta holtittomuudesta ja mustista. Sontagin mukaan tuhoisat epidemiat kuten aiemmin rutto on tulkittu moraalisen löyhyyden, poliittisen rappion ja yhteiskunnalle langetetun tuomion merkiksi samoin nykyisin kytketään aids vastaaviin metaforiin. Seksuaaliteitse leviävät sairaudet esitetään rangaistuksina tietyille (syntisille ja paheellisille) ryhmille. 1800-luvun lopun sairaudet assosioitiin synnintekijöihin ja köyhiin, kun taas terveys samastettiin keskiluokkisiin arvoihin, säännöllisiin elämäntapoihin, ahkeruuteen, puhtauteen jne. (emt., 135-137, 138-143.)

⁵ Lihavoidulla tekstillä olen pyrkinyt korostamaan keskeisiä, usein esiintyviä käsitteitä tai muuten mielestäni kokonaisuuden kannalta tärkeitä ilmaisuja.

Sairaudet ovat hyvää materiaalia autoritaarisille poliittisille ideologioille, jotka pyrkivät lietsomaan pelkoa ja varoittelemaan **muukalaisista** (mahdollisina taudinkantajina). Muukalaisvihaa lietsova propaganda esittää maahanmuuttajat taudinkantajiksi ja pyrkii estämään ulkomaalaisten siirtolaisten pääsyn maahan. (emt., 148-149.)

Sontagin sanoin "aids-epidemia soveltuu ihanteelliseksi ensimmäisen maailman poliittisen vainoharhaisuuden projektioksi." (Sontag 1991, 150). Aidsilla voidaan symbolisoida erilaisia mytologisia uhkia ja se esitetään yhteiskunnassa totaaliseksi, koko kulttuuria uhkaavaksi ilmiöksi. Sairauden metaforinen sisältö suurenee entisestään, kun pelotellaan tartunnan heppoudella ja uhkaavalla leviämisellä. Aidsia on käytetty tehokkaasti poikkeavuutta vastaan suunnatun ideologian levittämiseen. Valistus aidsin leviämisestä myös "valtaväestöön" ja tulemisesta kaikkien (myös meidän) ongelmaksi on heikentänyt tätä **ideologiaa, joka pyrkii tekemään eroja meidän ja heidän välille**. Pelätyt sairaudet provosoivat yksimieliseen hyökkäykseen suvaitsevaisuutta vastaan; ihmisiä vaaditaan osallistumista pakkotesteihin, sairaitten, sairautta tartuttavien eristämistä, ulkomaalaisten maahantulon estämistä. (emt., 150-169.)

Aidsin saama julkisuus johtuu siitä, että aids näyttää katastrofien perikuvalta, jota etuoikeutetut kansat odottavat. Aidsin herättämä maailmanlopun retoriikka liittyy **pelkoihin**, jotka kohdistuvat tulevaisuuteen (vrt. suuronnettomuudet, väestöräjähdytys, ekologiset tuhot, sodan uhka). (emt., 155-166.)

Sontag ennustaa aidsin muuttuvan pelkäksi sairaudeksi (= ei-merkityksillä lastatuiksi), kuten tapahtui spitaalille, kun sairaudesta tiedetään enemmän ja kun sitä pystytään hoitamaan. Sontag puhuu prosessista, jossa **sairaudet saavat merkityksensä, muuttumalla syvimpien pelkojemme symboleiksi**. Metaforat olisi paljastettava ja arvioitava kriittisesti, erityisesti paljon käytetyt militaristiset metaforat. (emt., 179-180.)

Sontagin sanoin: "Me emme ole joutuneet hyökkäyksen kohteeksi. Siraat eivät ole tappioita, eivätkä liioin vihollisia." (Sontag 1991, 180).

Hakosalo (1997, 52) arvostelee Sontagin oletusta, että sairauden tarkka tieteellinen määrittely ”puhdistaa” sen merkityksistä. Toisin sanoen sairauksien syntyperän lääketieteellinen selvittäminen ei muuta sairautta neutraaliksi. Esimerkkinä Hakosalo mainitsee juuri aidsin, jonka syntymekanismi tiedetään, mutta joka silti ei ole muuttunut arvovapaaksi ja poliittisesti neutraaliksi ilmiöksi. Sairauksien tieteellisen ja terapeuttisen hallittavuuden ja semanttisen latauksen välillä ei olisikaan siten välttämättä käänteistä suhdetta. Hakosalolle sairaudet ovat aina paitsi biologisia ja sosiaalisia tosiseikkoja - myös merkitysrakenteita, jolloin niiden määrittelyä ohjaavat erityisesti erilaiset sosiaaliset tavoitteet, arvot ja intressit.

2.3 Muukalaisuuden (sairauden) määrittelyä

Muukalaiset ovat ”meihin’ nähden ulkopuolisia, vieraita, ei-tuttuja, ei-ystäviä, mutta ei välttämättä vihollisiakaan. He seisovat ystävän ja vihollisen välissä, asettuvat järjestyksen ja kaaoksen sekä sisä- ja ulkopuolen väliin. (Bauman 1996, 14, 59.) Muukalaisiksi voidaan tässä yhteydessä tulkita sairaudet ja vieraan kulttuurien edustajat, joihin emme osaa suhtautua niiden outouden takia. Aids- muukalainen ei ole enää kaukana vaan on tullut luoksemme kylään eikä lähde pois.

Maailmassa on olemassa ystäviä, vihollisia - ja muukalaisia. Viholliset ovat yksinkertaisesti ystävien vastakohtia. Ystävät varmistetaan käytännön yhteistyön avulla, viholliset taistelutoimin. Baumanin muukalainen ei ole ystävä eikä vihollinen. Muukalaisuuteen liittyvä uhka on jopa suurempi kuin vihollisten aiheuttama uhka. - Postmoderni suvaitsevaisuus herättää suvaitsemattomuutta ”toisiksi” tulkittuja ja tuomit- tuja kohtaan, tai välipitämättömyyttä vieraiden ja muukalaisten asemaa kohtaan. (emt., 17.)

Luokittelu ja ennustettavuus ovat sidoksissa toisiinsa. Ongelmia esiintyy silloin, kun merkitys ei tule esiin ilman tulkittavana olevan tilanteen heijastetta. Nämä ratkaisemattomat ongelmat ihmiset kokevat kiusallisiksi ts. ei tiedetä, miten tilanne tulisi

tulkita. Epävarmuus koetaan epämukavana, jopa vaarallisena. "Outo ja vieras" sijoittuvat harmaalle alueelle, jota ei pystytä **luokittelemaan**. (emt., 52-55.)

Muukalaiset ovat ratkeamattomia ja mahdottomia luokitella, joten heidän kaltaisiaan ei oikeastaan pitäisi olla olemassakaan. Muukalaiset kyseenalaistavat **vastakohtien, dikotomioiden** periaatteen ja uskottavuuden ts. tuhoavat maailman ja lisäävät epämukavuuden tunnetta, koska emme tiedä, kuinka tulisi jatkaa. Maailman tuhon estämiseksi muukalaiset on alistettava ja ajettava joko fyysiseen tai henkiseen maanpakoon. (emt.)

Muukalainen on joku, joka ei pysykään 'kaukaisessa maassa' eikä suostu lähtemään; hän tulee elämismaailmaan ja pysyy siellä. Muukalainen on uhka maailman järjestykselle, koska hän ei kuulu luokkaan ystävä tai vihollinen. Hänen läsnäolo on historiallinen tapahtuma (= on mahdollista kertoa milloin muukalainen saapui), jolla on alku ja mahdollinen loppukin (eli muukalainen lähtee pois). Hänen mukana elämismaailmaan kulkeutuu erilaisuutta ja toiseutta, jotka ovat olleet aiemmin kaukaisia, pitkän välimatkan päässä (jolloin erilaisuus on ollut hyväksyttävämpää). (emt., 56-57.)

Muukalainen hämärtää rajaa, joka on välttämätön yhteiskunnalliselle järjestykselle ja elämismaailmalle. Hän rikkoo maailman järjestystä kolmessa suhteessa; 1) osoittamalla keinotekoiseksi erilaiset dikotomiajaot (mm. ystävä-vihollinen), 2) uhmaamalla ajallista-paikallista erottamista, 3) häiritsemällä fyysisen ja psyykkisen välimatkan suhdetta, koska muukalainen on fyysisesti lähellä, mutta henkisesti kaukana. (emt., 56-58.)

Uudet muukalaiset eivät ole vihollisten kaltaisia, mutta toisaalta he eivät ole ystäviäkään. Muukalaisen määrittelemätön asema aiheuttaa sen, että ei ole olemassa sääntöjä, kuinka muukalainen tulisi kohdata. Paras keino on välttyä tapaamasta muukalaista, mutta kun tapaamisilta ei voi välttyä määritellen tapaamiset ei-tapaamiseksi eli kohtaamiset mitätöidään. Käytännössä tämä tapahtuu kieltämällä muukalaisen moraalinen objektiivisuus ja subjektiivisuus. (emt., 61.)

Kansallisvaltio on suunniteltu ratkaisuksi erityisesti muukalaisista (eikä vihollisista) aiheutuviin ongelmiin. Ystävien ja vihollisten uudelleenmäärittely mahdollistuu kansallisvaltion avulla. Ystävät ovat natiiveja, syntyperäisiä kansalaisia, joilla on vain ystävän oikeudet (=kansalaisoikeudet). Kansallisvaltiot haluavat korostaa etnistä, uskonnollista, kielellistä ja kulttuurista homogeenisyyttä. Onnistuessaan tässä tavoitteessaan valtiossa ei ole lainkaan muukalaisia, vain syntyperäisiä (=ystäviä) ja ulkomaalaisia (=vihollisia). 'Sulatusuuneja' voidaan Baumanin mukaan pitää myytteinä tai epäonnistuneina projekteina, koska muukalaiset eivät ole suostuneet luokitteluihin - "meihin" tai "heihin". Assimilaatio onkin tulkittavissa vallankäytöksi, sodanjulistuksena vieraille: yhden väestöosan tavoitteeksi määritellä toiset ryhmät ominaisuuksineen vieraisiksi, sopimattomiksi ja vääriksi. Suvaitsevaisuus (assimilaation vastakohtana) edellyttää toisen subjektiivisuuden hyväksymistä, toisen intressien oikeutuksen ja toisen oikeuden odottaa kunnioitusta omille intresseilleen. (emt., 42, 62-63, 65, 69.)

"Kuka on muukalainen? Hän, joka ei kuulu ryhmään, joka ei ole 'meikäläisiä' - toisenlainen." (Kristeva 1992, 101). Kristevan muukalainen, vihan ja toisen ilmentymä ei ole vastustaja, vaan **minuutemme kätkeyty, tiedostamaton puoli**. Muukalainen asuu meissä. Oman "muukalaisuuden" tunnistamisen jälkeen vältymme inholta muukalaista kohtaan toisessa. Kyky hyväksyä uusia toiseuden muotoja, mahdollistaa yhteiselon toisten kanssa muita tuomitsematta ja yhdenmukaistamatta. (Kristeva 1992, 13.)

Muukalaisen kasvojen erikoisuus ja erilaisuus herättävät huomiota. Erilaisuus paljastaa ettei arkipäiväisiä ihmisiä olekaan. Kristeva esittääkin vieraan kasvojen edessä paljastuvan salainen tapamme katsoa maailmaa; se miten suhtaudumme toisiin yhteisöissämme. (emt., 15.)

Muukalaisen tai ulkomaalaisen käsitteellä on nykyään Kristevan mukaan juridinen merkitys; se tarkoittaa henkilöä, jolla ei ole oleskeluvaltion kansalaisuutta. Toisaalta tällainen määrittely jättää huomioimatta erikoisen aseman tukaluuden; erilaisena olemisen keskellä yhteisöä, joka perustuu määritelmän mukaan elämänmuotojen, päämäärien tms.

yhteisyyteen. Toisaalta muukalainen edustaa selvästi, konkreettisesti erilaisuutta ja siten esittää haasteen sekä ryhmän identiteetille että omalleen. (emt., 49-50.)

Muukalaisuudessa on havaittavissa **toiseuden** lumo ja häpeällisyys. Erilaisuus sukupuolen, iän, ammatin tai uskon suhteen voi muistuttaa muukalaisuutta, vahvistaa sitä - muttei sekoitu siihen. Kristevälle ryhmä, joka jättää muukalaisen ulkopuolelle, on jonkin tyyppisen sosiaalisen vallan ympärille järjestynyt sosiaalinen ryhmä. Muukalainen määritellään joko hyödylliseksi tai haitalliseksi kyseiselle ryhmälle ja sen vallalle. Tämän perusteella muukalainen joka sulautetaan tai torjutaan. Siten Kristeva toteaa poliittisen sääntelyn tai lainsäädännön määräävän tapamme hahmottaa ja muokata muukalaisen asemaa. Lainsäädäntö määrittelee muukalaisten (toiseuden) olemassaolon. (emt., 102.)

Muukalaisen aiheuttamassa lumoutuneessa torjunnassa on kammontunnetta. Kammottavuus on sidoksissa **toista** (kuolemaa, naista, hallitsematonta viettiä) koskeviin infantiileihin toiveisiimme ja pelkoihimme. Siten muukalainen on meissä itsessämme. Paetessa tai vastustaessa muukalaista taistelemme omaa tiedostamatonta vastaan ts. oman puhtautemme epäpuhdasta vastaan. Freudin oppeihin nojaten ainut tapa välttää vainoamasta muukalaisia, on oppia huomaamaan muukalaisuus itsessämme. Myöntämällä ihmisen oma hajanaisuus, emme halua enää sulauttaa tai vainota muukalaisia vaan "otamme heidät vastaan tässä kammottavuudessa, joka on yhtä paljon heidän kuin meidän". Muukalaisen analysointi on siten oman itsen (ja tiedostamattoman) analysointia. (emt., 196.)

"Outo on minussa, meissä; olemme siis kaikki muukalaisia. Jos minä olen muukalainen, ei muukalaisia ole. --- Kammottavan myötä erilaisuus näyttäytyy toisten kanssa olemisemme lopullisena ehtona." (emt., 196-197.)

Kulttuurissamme dikotomia vihollinen-ystävä on murtumassa ja tilalle ovat tulleet vaikeasti määriteltävät muukalaisuudet, kuten aids ja vieraiden kulttuurien edustajat (myös Steven Thomas?). Muukalaisen määrittelemätön asema aiheuttaa sen, että ei ole olemassa valmiita sääntöjä, kuinka muukalainen tulisi kohdata. Tutkimuksessani pyrin

selvittämään, kuinka Steven Thomasiin liittyvässä sanomalehtikeskustelussa kohdattiin ja määriteltiin muukalaisuutta, erilaisuutta ja toiseutta.

2.4 Sairaus - riski yhteiskunnassa

Nyky-yhteiskunnassa ruumiissa ja yksilössä kiinni olevat asiat ovat merkityksellistyneet ja perinteelliset kiinnikkeet, kuten luokka-asema, rapautuneet. Oma ruumis voi tarjota konkreettista pysyvyyttä (nk. ontologista turvallisuutta) alati muuttuvassa ympäristössä. Tämä uusi vaihe merkitsee yksilöllisyyden laajenemista. Yksilökohtainen elämänkaari rakennetaan itsenäisesti ja elämää pyritään hallitsemaan tietoisin päätösin. Toisin sanoen mm. sairaudet, rotu, ikä ja seksuaalisuus ovat tulleet uusiksi kentiksi, joilla tehdään politiikkaa. Poliitiikka ei enää kuulu vain puolueille ja ay-liikkeille. Mm. Beck, Giddens & Lash tarkastelevat tätä politiikan muuttumista ”elämänpolitiikaksi” (life-politics).

Ulrich Beckin riskiyhteiskunta on modernin yhteiskunnan kehitysvaihe, jossa sosiaaliset, poliittiset, taloudelliset ja yksilölliset riskit saavat ylliotteen. Beckin mukaan ihmiset vapautetaan teollisesta yhteiskunnasta globaaliin riskiyhteiskuntaan, jossa he kohtaavat erilaisia, globaaleja ja henkilökohtaisia riskejä. Riskit kertovat mitä ei tule tehdä mutta eivät sitä mitä pitäisi tehdä. Ne voidaan ymmärtää vaaroiksi, joita pyritään hallitsemaan. Riskin ottaminen kuuluu yksilölle, jotka laskelmoivat todennäköisyyksillä. Todennäköisyyksiä yksilöt voivat soveltaa esimerkiksi sukupuolielämänsä ottamalla riskejä, aidsin turvattomuuden kohdattaessa. Yksilöillä on riskiyhteiskunnassa valittavana useita erilaisia malleja ja vaihtoehtoja, joista on pakko tehdä valinta. Toisaalta riskikysymykset edellyttävät ennenkaikkea ambivalenssin tunnustamista⁶. Nykyinen yhteiskunta on tiedon kyllästävä, mutta emme silti ole täysin kohtalon hallitsijoita. Uusia hallitsemattomia tilanteita syntyy, kun pyritään vaikuttamaan tulevaisuuteen. (Beck, Giddens & Lash 1995, 7-9, 16-30, 193-195.)

⁶ Ks. myös Bauman 1996

”Modernit yksilöt ovat tuomittuja elinkautiseen valintaan.” (Bauman 1996, 81).

Yksilöt joutuvat yhä enemmän yksilöinä kohtaamaan ja käsittelemään uhkia ja valintoja, jotka olivat aiemmin mahdollista ratkaista perhe- tai kyläyhteisössä tai yhteiskuntaluokan tai -ryhmän tukemana. Luokkaerot ja -luokkatietoisuus ovat menettäneet voimansa yhteiskunnassa. Samalla yksilön minä on fragmentoitunut erilaisiksi, jopa keskenään ristiriitaisiksi, minädiskursseiksi. Yksilöllistyminen tarkoittaa sitä, että yksilöt joutuvat itse suunnittelemaan, laatimaan ja määrittelemään omat elämäkertansa. Elämä ei ole enää perinteisiin malleihin sidottua. Tämä yksilöllistyminen merkitsee entisten (teollisen yhteiskunnan) varmuuksien murtumista ja pakkoa löytää itselle uusia varmuuksia. Beckille me-henkeä korostava ulkomaalaisista erottautuminen voi olla reaktiota anomisia piirteitä saavan yksilöllistymisen kestäättömiksi koetuille ominaisuuksille. Yksilöllistyminen ei johdu yksilön omista päätöksistä vaan se on pakkoa. Esimerkiksi perhemuodon valinta on yksilön oman päätöksenteon kohde ja henkilökohtainen riski. (emt., 22-25, 18-20, 27-30.)

Yksilöllistyminen ei ole yksityistä vaan siitä tulee poliittista uudella tavalla. Yksilöt rakentuvat monimutkaisissa diskursiivisessa vuorovaikutuksessa. Päätöksenteon kohteeksi tulevat uudet alueet, kuten yksityinen sektori, liike-elämä, tiede ja arkielämä, jotka ennen jäivät poliittisen ulkopuolelle. Uudet politiikan muodot alkavat hämärtää vanhoja politiikan kategorioita. Erilaiset dikotomiat kuten oikea/vasen, konservatismi/sosialismi, vetäytyminen/osallistuminen kyseenalaistuvat, eikä niillä ole enää merkitystä. Poliitiikan ja konfliktien lähtökohtina ovat dikotomiat turvallinen-turvaton, sisällä-ulkona ja poliittinen-epäpoliittinen. Beckin mukaan jokainen joutuu kohtaamaan seuraavat kysymykset: Mikä on asenteesi 1) epävarmuuteen, 2) muukalaisiin ja 3) yhteiskunnallisen vaikuttamisen mahdollisuuteen? Tuolloin sisällä-ulkona eli me-he vastakohtaisuuden merkitys korostuu. (emt., 31-37, 65, 66.)

Aiempi politiikan kahtiajako vasemmisto/oikeisto ja yksityinen/julkinen akseleilla muuttuu. Politisoituminen tarkoittaa Beckille poistumista yksityisestä sfääristä julkiseen sfääriin tai sitä, että puolueiden tai valtion vaatimukset siirtyvät yksityiseen elämään. Giddensin elämänpoliitikka on poliittisia kysymyksiä, jotka syntyvät itsetoteutuksesta,

kun globalisoivat tendenssit tunkeutuvat yksilön minään ja päinvastoin. Omasta itsestä kiinnostuminen ja identiteetikysymykset johtavat poliittisen uudelleenmääräytymiseen elämän-ja-kuoleman-politiikkana. Tämä uuden poliittisuuden ilmentymisen voi havaita erityisesti ilman, veden ja ravintoaineiden saastumisen aiheuttamissa hysterioissa. Yksityiselämästä tulee tieteen tulosten ja teorioiden sekä julkisen keskustelun kohde. Globaalissa riskiyhteiskunnassa poliittisuus kuuluu yksityiselämään ja samalla henkilökohtainen on sidoksissa globaaleihin ongelmiin. Kysymykset ja päätökset elämästä ja kuolemasta ovat jokaisen ulottuvilla ja harkinnassa esimerkiksi kehittyneen lääketieteen ja geenimanipulaation kautta⁷. (emt., 68-71.)

Giddens sanoo yksilöllistymisen olevan totuttujen elämäkertojen muuttumista refleksiiviseksi elämäkerraksi. Minä vapautuu yhteisöllisistä siteistä ja rakentaa oman elämänsä itse. Moderniuden refleksiivisessä vaiheessa yksilöt vapautuvat kollektiivisista rakenteista, kuten luokasta, kansakunnasta, ydinperheestä ja ehdottomasta luottamuksesta tieteseen. Vanhojen rakenteiden vaikutus toimijoihin ja heidän toimintaansa (äänestyskäyttäytyminen, kulutus) vähenee. Giddensillä refleksiivinen moderni lisää luottamusta asiantuntijajärjestelmiä kohtaan, kun taas Beckillä luottamus asiantuntijoihin horjuu tässä vaiheessa. (emt., 29, 154, 160-162.)

Sekä Beckin että Giddensin teoriassa epävarmuuden ja turvattomuuden käsitteet ovat keskeisiä. Refleksiivisyys tähtää kummallakin epävarmuuden hallintaan. Giddens on kiinnostunut järjestyksen ongelmasta, kun Beck tuo esille muutosta. Giddensille järjestyksen ongelma on, miten voimme tulla toimeen psyykkisten ja sosiaalisten uhkien kanssa säilyttäen samalla sekä persoonallisuuden että yhteiskunnan vakauden. Giddensin mukaan epävarmuuden kanssa voi elää vain asiantuntijajärjestelmiä hyödyntämällä. Beckille asiantuntijajärjestelmät ovat turvallisuuden tavoittamisen esteitä ja Giddensille puolestaan turvallisuuden saavuttamisen välineitä⁸. Asiantuntemuksen erikoistuessa on

⁷ Giddensin elämänpolitiikan määritelmää on arvosteltu epämääräiseksi. Lisäksi hänen yksilön mahdollisuuksia korostavan optimistisen asenteen on sanottu muistuttavan new age-kirjallisuuden itsetunto- ja elämäntaito-oppaita. (Hannula, 1997).

⁸ Beckiä ja Giddensiä on kritisoitu, koska he pohtivat vain vähän, kuinka asiantuntijajärjestelmien haltuunotto käytännössä tapahtuu. (Heiskala, 1994).

yhä selvempää ettei ”yleisasiantuntijoita” ole. Kaikki asiantuntijatieto on sekä erikoistunutta että sisäisesti kiisteltyä. Kaikesta mikä ennen oli ”luonnon” ratkaistavissa, on tullut päätöksenteon alasta. (emt., 162-163, 249-251, 256.)

Moderniuden refleksiivisyys voi tuottaa järkytyksiä, jotka lisäävät uusnationalismia tai -fasismia, erityisesti jos enemmistö varmuuksien kadotessa vaatii ja tavoittelee vanhoja jäykkiä asenteita käytettäväksi yhteiskunnan tavoitteiden ja perusteiden uudelleenmuotoiluun. (emt., 247). Giddensin mukaan ongelmat tiivistyvät fundamentalismissa eli asenteessa, jolloin takerrutaan vanhoihin traditioihin nykyisyys kohdattaessa. Hänelle fundamentalismi johtuu traditioiden katoamisesta ja ilmenee nationalismina ja rasismina. Perinteisten rakenteiden murtuminen on johtanut yhä lisääntyneeseen epävarmuuteen. Valintamahdollisuuksien lisääntyminen ei ole vain vapautta vaan myös vastuuta. Turvallisuutta ja varmuutta etsiessään yksilö tukeutuu elämäntyyliin tapoihin, jotka ilmenevät esim. erilaisina addiktioina.⁹ (emt..)

Nyky maailmassa yksilöön ja ruumiiseen liittyvien asioiden merkitys kasvanut, perinteisten identiteetin rakennusaineiden, kuten luokka-aseman menetettyä voimansa. Tuolloin esim. rotu, ikä, sukupuoli, terveys ja seksuaalisuus nousevat politiikan kohteiksi. Epävarmuuden ympäröimässä riskiyhteiskunnassa laskelmoidaan todennäköisyyksillä kaikilla elämänalueilla. Sairaus (aids) voidaan tulkita riskiksi, jota pyritään hallitsemaan eri tavoin. (emt..)

2.5 Rasismi - reagointia muukalaisuuteen

"Rasismi on sosiaalinen käytäntö, jossa tiettyjä väestöryhmiä luokitellaan ruumiillisiin tuntomerkkeihin perustuen. - - Rasistisissa diskursseissa ruumiilliset tuntomerkit ovat merkityksenkantajia, ne ovat eroja tuottavan diskurssin käyttämiä merkkejä. - - Tällaista luokittelujärjestelmää käytetään sellaisten sosiaalisten, poliittisten ja taloudellisten

⁹ Esimerkkinä Giddens mainitsee työhön takertumisen ja alkoholismin.

käytäntöjen perustelemiseen, jotka estävät tiettyjä ryhmiä pääsemästä käsiksi materiaaliin tai symbolisiin resursseihin." (Hall 1992, 296.) Toisin sanoen kielen (rasistisen diskurssin) avulla rakennetaan **eroja**, jossa me (valkoihoiset) asetetaan korkeampaan asemaan suhteessa **toisiin** (tummaihoisiin). Rasistisessa diskurssissa tummaihoisuudesta tulee merkki, joka liittyy muihin kielteisiin merkkeihin.

Hallille viestimet rakentavat rotua. Esimerkiksi brittiläisissä uutisissa rotukysymys on otettu ongelmakysymyksenä. Hall puhuu avoimesta ja viitteellisestä rasismista. Avoimessa rasimissa viestimissä puhuu avoimesti rasistiset näkökannat, puhujat jne. Viitteellisen rasimin läsnäoloa on vaikeampi huomata, koska huomaamattomille ja kyseenalaistamattomille väitteille perustuvia tapahtumia ja tilanteita esitetään luonnollisina. Rasismi on siten luonnonmukaisena esittämisen muoto. Hallin mukaan rasismista tulee ensin hyväksyttyä, seuraavaksi populaaria ja lopuksi totuutta. Viitteellinen rasismi on yleisempää ja "läpituokeaa", koska sitä on vaikea havaita. Hall on havainnut nykyisten rotuja koskevien puhetaipojen olevan täynnä orjuuden ja kolonialismin diskurssien jälkiä. Rasismia voidaan esim. viitteessä normalisoida naurulla. (emt., 270-277, 279, 297.).

Rasismi toimii binaarilogiikan tavoin eli kenttä on kaksinapainen, jota voi luonnehtia rationaalisuus-irrationaalisuus, sivistynyt-alkukantainen, musta-valkoinen, **me-muut** asetelmilla. Kaksinapaisuudella rakennetaan toiseutta. Maailma kuten rasismikin koostuu vastakohtaisuuksista: he ja me, alkukantaiset ja sivistyneet, vaalea ja tumma, musta ja valkoinen. **Toinen** on välttämätön omalle identiteettillemme. Keitä me olemme kulttuurisesti, määrittäyty aina toiseuden kautta. (Hall 1992, 18-20, 286-305.)

Postmodernien kulttuurien sirpaleisuus heijastuu myös ihmisten identiteetteihin. Nykyisin voidaan enää harvoin määrittellä pysyvää 'pääidentiteettiä' (master-identity), jolle minuus rakentuu. Aiemmin minuus voitiin konstruoida suurelta osin sosiaalisen luokan, kansallisuuden, sukupuolen tai työn kautta. Modernissa maailmassa identiteetti on politisoitu; minuus määrittellään aktiivisesti erilaisten ideologioiden (esim. feminismin, vihreän liikkeen, kansallismielisyyden) avulla. Hall viittaa

psykoanalyttisen Jacques Lacanin teoriaan minuuden rakentumisesta. Lacanin teoriassa ihminen rakentaa minuutta suhteessa toiseen; minä hakee eheyttä heijastamalla itseään ympäristön kautta. (Hall 1996, 275-280, 285-291.)

Oma identiteetti rakennetaan konkreettisen ulkopuolisen (**toisen**) kautta. Pakolaisten, ulkomaalaisten tai sairaiden ottaminen vertailukohteeksi (tai vihan kohteeksi) voidaan ymmärtää osaksi identiteetin muodostamisprosessia. Epävarmuus ja hajallaan oleva minuus eheytyy, kun pelot voidaan projisoida konkreettiseen ulkopuoliseen. Hyvinvointiyhteiskunnan rikkauksista osattomiksi jääneet, mutta kuitenkin kansakuntaan kuuluvat ryhmät saattavat löytää rasismista identiteetin ja itseymmärrystä. Sosiaalisten ja taloudellisten ongelmien esiintyessä on ihmisille huomion kiinnittäminen pieneen, rajattuun kohteeseen (ulkomaalaisiin) on helpompaa kuin yhteiskunnan rakenteista johtuvien ongelmien pohtiminen. (Herkman 1996, 32-33; Hall 1992, 300.)

2.6 Yhteenvedo valituista teorioista

Valituissa teorioissa on runsaasti yhtäläisyyksiä - puhe muukalaisista on myös suurelta osin samaa kuin puhe sairauksista, rasismista ja epävarmuuksista.

Kristevan **muukalainen** pohjautuu suurelta osin Freudin teorioihin. Hän puhuu tiedostamattomasta itsessämme. Kristevan lisäksi myös Sontagilta ja Hallilta löytyy viittauksia Freudiin. Sontag sanoo sairauksien muuttuvan syvimpien pelkojemme symboleiksi. Sontagin syvimmat pelot voisivat käsitykseni mukaan tarkoittaa samaa kuin Kristevan tiedostamaton. Samoin Sontag puhuu, vain ihmisten tarpeesta (=hyvin psykologinen käsite) tehdä sairauksista ulkomaalaisia, esittelemättä itse prosessia tarkemmin. Tarkastellessaan identiteetin rakentumista postmodernissa Hall nojautuu myös psykoanalyttisen Lacanin oppeihin eli minuuden rakentumiseen suhteessa **toiseen**. (Ks. Kristeva 1992; Sontag 1991; Hall 1996)

Epävarmuus, erityisesti heikko epävarmuuden sietokyky aiheuttaa ongelmia. Epävarmuudella tarkoitetaan joko turvattomiksi koettuja yhteiskunnallisia oloja tai pelkoa tulevaisuudesta. Baumanin mukaan "luokittelemattomat" muukalaiset aiheuttavat epävarmuuden tunteen sotkemalla maailmanjärjestyksen. Baumanille, Sontagille ja Hallille muukalaisuuteen (tai sairauksiin) kohdistuva vaino on heijastusta yhteiskunnallisista oloista eli kritiikkiä vallitsevan järjestelmän ongelmia vastaan kohdistetaan konkreettiseen, helposti määriteltävään ryhmään, muukalaisiin. Epävarmuus, ambivalenssi, kontingenssi ja pelot ovat osaltaan siten näiden teorioiden perusteella muukalaisvihan ja **rasismin** taustalla. Baumanille muukalaiset ovat tavallaan "epävarmuuden" lähettäjiä, joiden kanssa ei osata toimia. Muukalaisten arvon mitätöinti voi auttaa pääsemään epävarmuuden ylitse. Bauman onkin sanonut postmodernin suvaitsevaisuuden aiheuttavan suvaitsemattomuutta ja välinpitämättömyyttä vieraiksi luokiteltuja ja muukalaisia kohtaan. Myös Beck ja Giddens toteavat epävarmuuden ja traditioiden katoamisen aiheuttavan pakon löytää varmuuksia, mikä saattaa heijastua suvaitsemattomuutena ja rasismina. (ks. Bauman 1996; Sontag 1991; Hall 1996; Beck ym. 1995)

Hallille (1992) rasismi on myös laajemmassa mielessä sosiaalinen käytäntö, joka on syvällä yhteiskunnan rakenteissa, eikä sitä voida liittää pelkästään syrjäytyneiden ryhmien harjoittamaksi toiminnaksi. Rasismin liittäminen vain pienien ryhmien ongelmaksi, hävittää rasismin ongelman laajuuden.

Dikotomian käsite on teksteissä keskeinen. Muukalaisuuden määritelmät, sairauksien symboliikka ja rasismi rakentuvat **eroille**. (me-he, terveys-sairaus, valkoinen-musta). Bauman ja Hall puhuvat itse asiassa koko maailmanjärjestyksen rakentuvan dikotomioille tai kaksinapaisuudelle. Dikotomioiden avulla konstruoidaan eroja, erityisesti **meidän** ja **heidän** välille. Nämä dikotomiat, muukalaisuuden määritelmät ja rasismi ovat vallankäytön ilmentymiä. Kansallisvaltiossa muukalaisen (toiseuden) määrittelee Kristevan mukaan sosiaalisen vallan ympärille järjestynyt ryhmä lainsäädännön kautta. Myös Baumanille kansallisvaltio määrittelee muukalaisuuden kansalaisuuden mukaan. (Ks. Bauman 1996; Hall 1992; Sontag 1991.)

Sontag (1992) ei tarkemmin pohdi vallankäyttöä sairauksien symbolien yhteydessä, mutta hän tekee viittauksia syrjäytyneistä vähemmistöistä, asiantuntijoista ja valtaväestöistä sekä käyttää Hallin tavoin merkitsemisen- käsitettä. Hallille (Hall 1992, 372-374; 164-166; 140-143) yhteiskunnallinen toimii kielen tavoin diskursiivisesti ja merkitystenanto on keskeistä, josta taistellaan. Etusijaisiin merkityksiin on tiivistynyt yhteiskunnallinen järjestys; vallan ja etujen, oikeuksien ja rajoitusten rakenne. Tapahtumat koodataan ulos hallitsevien määritelmien rajoissa.

Kristeva (1992) ja Bauman suosittelevat muukalaiskysymyksen ratkaisuksi suvaitsevaisuutta, moniarvoisuutta sekä (oman ja muitten) toiseuden hyväksymistä. Molempien ratkaisuyritykset toiseuteen korostavat toleranssin merkitystä. Bauman (1996, 289-290) sanookin toleranssin olevan postmodernin mahdollisuus ja solidaarisuuden toleranssin mahdollisuus...

Sontag ja Hall suosittavat ratkaisuksi dekonstruktiota; peitettyjen ja naturalisoitujen merkitysten purkamista. Sontag vaatii metaforien ja symbolien paljastamista ja kriittistä arviointia. Rasismin osalta Hall kehoittaa konventioiden, naturalisoitujen totuuksien purkamista. Konnotaatioiden (tuotettujen merkitysten) paljastaminen edellyttää kuitenkin tietoa yhteiskunnallisten käytäntöjen luonteesta ja toiminnasta. (Sontag 1991; Hall 1992.)

Valituissa teorioissa on havaittavissa painotuseroja yksilö- ja yhteiskuntatasoilla. Kun Kristeva lähtee analyysissään liikkeelle yksilötasolta, niin Hall korostaa muita enemmän yhteiskunnan rakenteiden ja käytäntöjen tärkeyttä. (Kristeva 1992; Hall 1992)

2.7 Aikaisemmasta tutkimuksesta

Kari Huotari on tutkinut hiv/aids-aiheista sanomalehtikirjoittelua Suomessa vuosina 1982-92. Huotari tarkasteli lehtien kirjoittelua ideologisena ilmiönä ts. rakenteellisen

ideologia- käsityksen näkökulmasta¹⁰. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pyrki yhdistämään yhteiskunnallisen, valtapoliittisen ja ideologisen aids-ilmiön tarkastelun. Huotarin tutkimus esittää lehdistön hiv-tietoisuuden tuottajana ja erittelee aids-keskustelun toimijoita, näkökulmia, toimenpide-ehdotuksia ja niiden perusteluja. Aineistona hänellä olivat hiv-teemaan liittyvät Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien ja Iltalehden pääkirjoitukset, uutisartikkelit, haastattelut, mielipidekirjoitukset sekä kuvat ja otsikot kolmelta valitulta ajanjaksolta vuosilta 1982-83, 1986-87 ja 1991-92. Analyysin kohteena oli yhteensä 394 kirjoitusta. Huotarin tutkimuksessa etsittiin vastausta kysymykseen, miten sanomalehdissä annettiin merkityksiä hiv-epidemialle ja rakennettiin aids-ilmiötä. Tutkimus perustui ajatukselle uutisen konstruktionistisuudesta ts. uutinen ei vain heijasta sosiaalista todellisuutta vaan on myös mukana rakentamassa sitä. (Huotari & Löfström 1996, 205-206; Huotari 1993, 3,9.)

Huotari toteaa vuosien 1982-1992 lehdistökeskustelun olleen erittäin lääketiedevetoista; uutisosastoissa esiintyivät pääasiassa lääkärit. Sosiaali- ja terveystieteelliset sekä kansalaisjärjestöt esittivät asiaan liittyviä sosiaalisia ja eettisiä näkökulmia, mutta epidemiologiset argumentit hallitsivat koko keskustelua ts. lääketieteelliset perustelut voittivat sosiaalipoliittiset näkemykset ja kansalaisoikeudet. Sosiaali- ja terveysministeriö esiintyi lehdistökeskustelussa harvoin, (sillä lehdet jättivät julkaisematta ministeriön niille tarjoamaa materiaalia). Kansalaisjärjestöt osallistuivat keskusteluun lähinnä yleisönosastojen kautta. Yleisönosastojen avulla lehdet nostavat demokraattista imagoa ja tarjoavat siten mahdollisuuden esittää vallalla olevasta käsityksestä poikkeavia näkemyksiä, yleisönosastojen uutisarvo on kuitenkin heikompi. (Huotari & Löfström 1996, 206-207.)

Lehtikirjoittelussa toiminnan tavoitteiksi nousivat epidemian pysäyttäminen, viruksen levinneisyyden selvittäminen sekä "muun väestön" suojeleminen tartunnan saaneilta. Otsikoihin nousivat erityisesti, pitikö aids luokitella yleisvaaralliseksi taudiksi ja voitiinko hiv-vasta-ainetesti ottaa ilman testattavan suostumusta. Lehtikirjoittelun alkupuolella (vuodet 1982-1983) otsikoissa puhuttiin "homotaudista", koska HIV-epidemia havaittiin

¹⁰ Ks. Hall 1992

ensin homomiesten keskuudessa (tosin tuolloin ei vielä tiedetty sairauden aiheuttajaa eikä tartuntatapaa). (Huotari & Löfström 1996, 206-208; Huotari 1993, 84.)

Huotari havaitsi aids-keskustelussa kaksi päälinjaa; kovan ja pehmeän. Kova linja vaati tartunnan saaneiden etsimistä ja riskiryhmien seulomista. Tätä kantaa edustivat muutamat hiv-tutkimusta tekevät lääkärit. Toinen linja painotti tartuntojen ennaltaehkäisevää valistusta ja tartunnan saaneiden hoitoa sekä suositteli vapaaehtoisuuteen perustuvaa hiv-strategiaa. Tätä linjaa edustivat voimakkaimmin kansalaisjärjestöt, aids-tukikeskus ja SETA ry. Myös sosiaali- ja terveystieteelliset asettuivat kannattamaan valistukseen ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa ennaltaehkäisyä. (Huotari & Löfström 1996, 206-208.)

Huotarin aineistossa keskustelun painopiste siirtyi välillä lääketieteestä oikeustieteen alueelle, kun kirjoittelua aiheutti oikeustapaus, jossa hiv-tartunnan saanutta syytettiin hiv-viruksen tahallisesta tartuttamisesta. Keskeiseksi keskustelussa tulivat "tahallaan tartuttamisen" toteennäytön ongelmat, joista juristit kiistelivät. Samoin keskusteltiin oikeuden päätöksestä käsitellä juttu salaisena. (Huotari 1993, 168-171.)

Gunilla Jarlbro sanoo hiv-epidemian ja aidsin olevan lehdistölle hyvä uutisaihe, joka tarjoaa rakkautta, kuolemaa, seksiä, syyllisyyttä ja kärsimystä. Jarlbron tavoin Huotari havaitsi lehtikirjoittelun käyttävän pelottelua keinona. (Huotari & Löfström 1996, 209.)

Huotarin mukaan Suomessa on ollut muiden länsimaitten tapaan hiv-aiheisessa lehtikirjoittelussa havaittavissa asetelma normaaliväestö vastaan vaaralliset riskiryhmät (=syntipukit). Erityisesti asetelma me-muut, jota tuki vastuuttomuuden retoriikka esiintyi suomalaisessa aineistossa. Lehdistö tuotti mm. seuraavanlaista hiv-tietoisuutta; epidemia liitettiin homomiehiin, eräät ulkomaalaiset maahantulijat, lähinnä afrikkalaiset, kuvattiin erityistä valvontaa tarvitseviksi; viruksen leviämisestä esitettiin synkkiä skenaarioita, hiv-tartuntaan liitettiin kysymys hiv-positiivisen syyllisyydestä. Osassa hiv-aiheista lehtikirjoittelua ulkomaalaisryhmät esitettiin uhaksi yhteiskunnalle, mikä selittynee Suomen homogeenisellä etnis-kulttuurisella rakenteella. Sanomalehtikeskustelussa esiintyneet kovat toimenpidevaatimukset (tartunnan saaneiden löytämiseksi ja

neutraloimiseksi) suuntautuivat Huotarin mukaan eksplisiittisesti eräisiin ulkomaalaisiin ja homomiehiin. (emt. , 209-212, 214.)

Huotarin tulkinnan mukaan lehdistö osin uusinsi heteroseksistisiä ja rasistisia tietoisuusmuotoja hiv-uutisoinnissaan. Hän epäilee lehdistön hiv-uutisoinnissa hukanneen tehtävänsä "politiikan vahtikoirana" ja muuttuneen poliittiseksi sopuliksi, joka tarjoaa yleisölle jännitystä, seksiä ja keinon "pahan" ulkoistamiseen. (emt., 213-214.)

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys nojaa Huotarin tutkimuksen tavoin vahvasti Stuart Hallin teoriaan. Pohdin kuitenkin hänen tutkimustaan enemmän sairauden erilaista luonnetta mm. muukalaisuus ja epävarmuus- käsitteiden kautta. Huotari tutki pidemmän aikavälin aids- julkisuutta ja sen muutosta, kun oman tutkimukseni kohteena on yksittäinen tapahtuma ominaisine piirteineen. Case-tutkimuksen luonne osaltaan on pakottanut sekä laajentamaan että syventämään näkökulmaani Huotarin tutkimukseen verrattuna. Samankaltainen näkökulma aiheeseen mahdollistaa jonkin asteisen vertailun tekemisen tutkimustuloksien välillä eli ovatko keskustelutavat aidsista muuttuneet kuluneen puolen vuosikymmen aikana.

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

3.1 Tutkimusongelma

Työni tavoitteena on tutkia **miten** suomalaiset (suomenkieliset) sanomalehdet uutisoivat Steven Thomasin tapauksesta. Pyrin esittämään poikkileikkauksen keskustelusta ja erittelemään keskustelun sisältöä diskurssianalyttisiä keinoja käyttäen.

Tutkimukseni pääongelma on tarkastella miten lehdet kirjoittivat Thomasin tapauksesta. Tätä tutkimustehtävää olen täsmentänyt seuraavien tutkimuskysymysten avulla a) ketkä teksteissä puhuvat ja mistä näkökulmasta, b) mitä teksteissä puhutaan / mistä saa puhua, c) onko teksteissä havaittavissa hegemonista/ heterogeenistä diskurssia/diskursseja, d) miten pyrkimyksiä/toimenpiteitä perustellaan ?

Vaikka tarkastelen tekstejä kokonaisuutena keskityn analyysissäni varsinaisten ”ydinuutisten” ulkopuolisiin tulkintoihin ja selityksiin. Olen kiinnostunut enemmän erilaisista perusteluista ja selityksistä kuin tiukasta uutistekstistä, jossa vain todetaan tapahtunut. Diskurssianalyttisen teorian perusteella ”ydinuutisetkaan” eivät ole vain pelkkiä todellisuuden kuvailuja. Uutistekstien ”todellisiin sisältöihin” pääseminen on hankalampaa, mutta ei mahdotonta (ks. kappale 3.3.1). Omassa analyysissäni tulen keskittymään puhetapoihin, joilla toimittajat ja muut puhujat tulkitsevat, perustelevat, arvioivat ja selittävät tapahtunutta ja esittävät omia mielipiteitään ja toimenpidevaatimuksiaan.

3.2 Aineistosta

Aineistonani on Steven Thomasiin liittyvät artikkelit suomalaisista, suomenkielisistä sanomalehdistä. Materiaalin olen kopioinnut Aids-tukikeskuksen arkistosta. SITA-lehdistöseurantapalvelu kerää Aids-tukikeskukselle kaikki aidsia ja hiv:tä koskevat

artikkelit Suomesta. Kävin läpi kaikki arkiston artikkelit tammikuun alusta toukokuun 1997 loppuun ja valitsin aineistooni kaikki tekstit, jotka liittyivät Steven Thomasin tapaukseen. Valitsemisiani artikkeleissa viitattiin suoraan tapaukseen tai muuten oli selvästi pääteltävissä tekstin liittyvän tapahtuneeseen.

Aineistossani ovat mukana iltapäivälehdet, valtakunnalliset, maakunnalliset, paikalliset, ilmaisjakelu-, kaupunki- ja kaupunginosalehdet. Aineistona ovat siten kaikki ”sanomalehtimäiset”¹¹ lehdet, joissa uutisoitiin Steven Thomasin tapauksesta¹². Tutkimani lehdet ovat hyvin erityyppisiä, jonka uskon osaltaan lisäävän aineistoni painoarvoa. Ilmestymiskerroiltaan ja sitoutuneisuusasteeltaan lehdet ovat myös erilaisia. Tavoitteenani on laajan aineiston kautta esittää poikkileikkaus koko Steven Thomas - keskustelusta. Pää tarkoitukseni ei ole vertailla laajalti eri lehtien tekstejä vaan etsiä samoja teemoja ja diskursseja, jotka toistuvat useissa lehdissä. Aineistossa on artikkeleita yhteensä 304, jotka kaikki ovat tarkastelussa mukana.

Aineistooni kuuluvat uutisartikkelit, pääkirjoitukset, kolumnit, pakinat ja yleisönosastokirjoitukset. Myös otsikot ja kuvat ovat mukana analyysissäni. Erilaisten juttutyyppeiden mukaanotto antaa mielestäni paremman yleiskuvan Thomasin tapaukseen liittyvästä keskustelusta ja sen laajuudesta.

Olen tutustunut myös aikakauslehtien artikkeleihin, mutta olen rajannut ne pois aineistostani. Materiaalista olen jättänyt lisäksi pois ruotsinkielisen materiaalin, vaikka sitä olisi ollut runsaasti, erityisesti pääkaupunkiseudulla ilmestyvä Hufvudstadsbladet uutisoi aiheesta paljon. Tutkimuksessani halusin keskittyä nimenomaan suomenkielisten sanomalehtien sisältöön, koska uskon tekstin tarkemman analyysin onnistuvan parhaiten omalla äidinkielellä.

¹¹ Sanomalehdeksi luokittelu on tutkijan omaa tulkintaa.

¹² Ks. Liite I. Lehtiluettelo

3.3 Aineiston erityisluonteesta

3.3.1 Joukkoviestinnästä ja uutisoinnista

Ongelman/ksi määrittelyssä tärkeässä roolissa ovat mediat, jotka tarjoavat määrittelylle julkisen tilan. Tiedotusvälineet eivät kuitenkaan ole vain pelkkä julkinen areena tai tiedonvälittäjiä, koska ne osallistuvat myös itse keskusteluun. Mediat rakentavat keskustelun puitteet ja ohjaavat keskustelua sekä omien valintojensa sekä tulkintojensa kautta. Ongelman määrittely riippuu erityisesti asiantuntijoista ja heidän tuottamista määritelmistä. Toisaalta mediat valikoivat (mieleisensä) asiantuntijat julkisuuteen. (Esim. Väliverronen 1996, 16.)

Viestintäjärjestelmät ovat tiivissä sidoksissa yhteiskunnallisiin, taloudellisiin, poliittisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin. Ne eivät siten pelkästään heijasta yhteiskuntasuhteita vaan ovat mukana rakentamassa niitä. Joukkotiedotuksella on rooli heijastamiensa asioiden tuottamisessa ja muodostumisessa Tästä näkökulmasta viestimet ovat ideologisia eli toimivat merkityksen yhteiskunnallisen tuotannon alalla. Ideologia on yhteiskunnallisen, poliittisen, teknologisten ja taloudellisten suhteiden rakenteistama. Väite viestinten ideologisuudesta tarkoittaa viestinten toimivan merkityksen yhteiskunnallisen tuotannon alueella (ideologisen rakenteistumisen näkökulma). Tämän prosessin tuloksena asiat saadaan merkitsemään jotain ts. tutkimuksessakaan ei voida tutkia vain sanoman "ilmi"sisältöä. (Hall 1992, 17, 158-162, 197-198, 205, 207.)

Tiedotustutkimuksessa viestintä on yleensä käsitetty kiertokulukuksi, Hall puolestaan näkee viestintäprosessin rakenteena, joka syntyy erillisten, toisiinsa liittyvien osien eli tuotannon, kierron, jaon/kulutuksen ja uusintamisen monimutkaisena suhderakenteena. Viestimet sekä tukevat/heijastavat konsensusta, mutta myös tuottavat ja valmistavat suostumusta. (emt., 132-135, 186-187.)

Hall toteaa esimerkkinä viestintätilanteesta, että "tapahtumasta täytyy tulla 'juttu' ennenkuin siitä voi tulla viestittävä tapahtuma" (Hall 1992, 134). Siirrettäessä jokin

todellisuuden tapahtuma diskurssin piiriin, alistetaan se samalla muutosäännöille, joihin kielen toiminta perustuu. Uutiset ovat valikoinnin ja muokkauksen tulosta. Toimittajat eivät vain kerää tai välitä uutisia vaan tekevät niitä. Journalismi osaltaan tuottaa omia todellisuutta koskevia esityksiä tiettyjen sääntöjen, konventioiden ja käytäntöjen pohjalta. Joukkoviestimillä on oma kulttuuri, joka määrittelee uutisen arvon. Asiat eivät ole luonnostaan uutisarvoisia, vaan jostain näkökulmasta määriteltynä. Pohjana oleva tapahtuma säilyy, kuten säilyvät ne yhteiskuntasuhteet, joiden puitteissa sääntöjä on noudatettu. Sanoman muoto on yksi osa yhteiskunnallisia suhteita. (Hall 1992, 158-162.; Väliverronen 1996, 90-91.)

Yhteiskunnallisilla toimijoilla on erilaiset mahdollisuudet päästä julkisuuteen. Yleensä mitä merkittävämpi institutionaalinen asema toimijalla on yhteiskunnassa, sitä paremmin hän pääsee esille joukkoviestimissä. Tähän institutionaaliseen asemaan voi liittyä kulttuurinen pääoma ja yhteiskunnallinen arvostus, joka osaltaan lisää mahdollisuuksia päästä julkisuuteen. Lisäksi julkisuuteen pääsy riippuu myös toimijan mahdollisuuksista vaikuttaa suoraan journalistisiin prosesseihin eli esimerkiksi tuottamalla valmista materiaalia joukkoviestimien käyttöön. Yleensä julkisen vallan edustajat eli hallitus ja viranomaiset ovat usein käytettyjä lähteitä, mutta tapauskohtaisesti toimijat voivat olla erilaisia. Vallassa olevien ja omia intressejä ajavien vastapainoksi mediat saattavat toisinaan asettua tavallisten kansalaisten ja yleistä intressiä edustavien toimijoiden puolelle. Tämä johtuu perinteestä, jonka mukaan mediat ovat yhteiskunnallisen vallankäytön ”vahtikoiria”. (Väliverronen 1996, 92-94.)

Viestintä esittää itsensä olevan ”maltillinen, konsensuksen edustaja”. Viestimien toimintaa määrittelevät kuitenkin voimassaolevat käytännöt/diskurssit, joiden pohjalta ne rakentavat tietoa. Viestimet ovat tietyn diskurssijoukon kahleissa ja nämä puhuvat (esim. rasistinen ideologia) puhuvat niissä. (emt., 285-288.) Hallin tavoin myös Teun van Dijk (1993) pitää mediaa osana rasismin ongelmaa. Tiedotusvälineet liittyvät usein vähemmistöt negatiivisiin yhteyksiin, kuvaamalla heidät ulkopuolisina, ongelmana ja uhkana. (Pietikäinen & Luostarinen 1996, 171, 176-186.)

3.3.2 Denotaatio/Konnotaatio

Denotaatio ymmärretään kirjaimelliseksi, ilmeiseksi, vakiintuneeksi merkitykseksi. Konnotaatio on puolestaan tuotettu merkitys, joka ei ole yhtä tunnustettu. Merkitykset ovat tuolloin subjektiivisempia. Tulkinnan tulos on riippuvainen sekä tulkitsijasta, kohteesta tai merkistä. Konnotaatio on suuresti kulttuurisidonnainen. (Luostarinen & Väliverronen 1991, 55-56; Fiske 1992, 113-115.) Hallin (1992, 140-143) mukaan yleensä merkeissä esiintyvät molemmat puolet. Ideologioilla on merkitystä merkityksenannossa, erityisesti konnotatiivisella tasolla, jossa tapahtuu ideologioiden interventio diskursseihin. Toisaalta denotaatio eli kirjaimellinen merkityskään ei ole ideologian ulkopuolella. Denotaatio ja konnotaatio ovat ennenkaikkea analyttisiä välineitä. Konnotatiivisen tason koodit ovat välineitä, joilla valta ja ideologia saavat merkityksiä diskursseissa. Etusijalle asettuviin merkityksiin on tiivistynyt koko yhteiskunnallinen järjestys; vallan ja etujen arvojärjestys sekä oikeuksien, rajoitusten ja rangaistusten rakenne. Tapahtumat koodataan ulos hallitsevien määritelmien rajoissa.

3.4 Metodista

Puhuttaessa yhteiskuntatieteiden metodeista tehdään usein karkea jako määrälliseen ja laadulliseen tutkimukseen. Tutkittavat ilmiöt sekä tutkimuprosessi sisältävät usein kuitenkin molempia. Tutkimusongelman luonne määrittelee parhaiten metodologisen lähestymistavan. (esim. Suhonen 1994, 74-75; Mäkelä 1990; Alasuutari 1993.) Omassa tutkimuksessani on mukana sekä määrällisiä että laadullisia aineksia. Käytän pääasiallisesti kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä, joka soveltuu aineistoni eli tekstien analyysiin, pelkkiä laskennallisia menetelmiä paremmin. Laadullisen tutkimuksen validius (esim. tutkimuksen arvioitavuus ja toistettavuus) on todettavissa parhaiten, kun tutkimusseloste on riittävän tarkka, jolloin lukijat voivat seurata tutkijan tekemiä, luokitteluja, tulkintoja ja päätelmiä. (Mäkelä 1990, 53-54.) Olen hyödyntänyt myös laskennallisia menetelmiä työssäni, erityisesti aineiston alustavassa analyysissä. ”Määrällisen analyysin avulla on mahdollista luoda yleiskuva sanomalehtiaineistosta, siinä

esiintyvistä toimijoista, tärkeimmistä teemoista sekä niistä tavoista, joilla teemoja käsiteltiin. Se toimii tutkimuksen pohjana, jolta on mahdollisuus tehdä tarkempia ja sisällöllisesti mielenkiintoisempia tulkintoja aineistosta.” (Väliverronen 1996, 18-29.) Tarkempiin aineiston tulkintoihin on mahdollista päästä käsiksi diskurssianalyysiä apuna käyttäen.

3.4.1 Diskursseista ja diskurssianalyysistä

Esittelen ohessa diskurssin teoreettisia määrittelyjä sekä käytännön läheisemmän metodin (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993), jota hyödynnän soveltuvin osin omassa tutkimuksessani. Diskurssianalyysin käytön tutkimuksessa ratkaisi sen soveltuvuus muuhun teoreettiseen viitekehykseen - konstruktionismiin. Katson diskurssianalyysin olevan konstruktivistin käytännön opas tutkimuskohteen tarkasteluun.

Norman Fairclough määrittelee diskurssin seuraavasti:

"Discourses do not just reflect or represent social entities and relations, they construct or 'constitute' them; different discourses constitute key entities (be they 'mental illness', 'citizenship', or 'literacy') in different ways, and position people in different ways as social subjects (e.g. as doctors or patients), and it is these social effects of discourse that are focused upon in discourse analysis. Another important focus is upon historical change: how different discourses combine under particular social conditions to produce a new, complex discourse. **A contemporary example is the social construction of the AIDS disease, in which various discourses (e.g. discourses of venereology, of cultural 'invasion' by 'aliens', of pollution) are combined to constitute a new discourse of AIDS.** (Fairclough 1992, 3-4.)

Stuart Hallille diskurssi on sosiaalisen taistelun näyttämö, jossa taistellaan myös merkinnän välineistä. Osapuolina ovat valtuutetut puhujat, joilla lain mukaan on etuoikeus diskurssin maailmaan ja joiden lausunnoilla on auktoriteetti, joka takaa heille mahdollisuuden asettaa keskustelun ehdot ja lähtökohdat. Heikompana osapuolena ovat ne, joiden on kamppailtava pääsystä julkisen diskurssin maailmaan ja sinne päästyään, pelattava osuutensa jo asetetun ongelmanmäärittelyn pohjalta. (Hall 1992, 181.)

Keskustelun kautta annetut ehdot yleensä uusiintuvat ts. keskustelun annettujen ehtojen muuttaminen on vaikeaa, sillä ongelman hallitseva määrittely saa (esim. toiston kautta tai esittäjät/hyväksyjät merkittäviä) - arkiajattelun oikeutuksen. Kamppailussa onkin osaltaan kyse siitä, millä tavoin ongelma asetetaan: keskustelun ehdot ja logiikka ratkaisevat. Todellisuus on kielen ulkopuolella, mutta kieli välittää sitä jatkuvasti. Kaikki, mitä voimme tietää ja sanoa on tuotettava diskurssissa ja diskurssin kautta. (emt., 137-139, 182-183.)

Perinteisesti tekstillä on viitattu kirjoitukseen ja diskurssilla puheeseen. Tekstillä voimme viitata johonkin kiinteään, kun taas diskurssi on toimintaa ja liikkeellä olevaa. Diskurssin käsitteellä tarkoitetaan myös niitä sääntöjä, muotoja ja tapoja, joilla teksti tuotetaan. Nämä puhettavat ovat sidoksissa yhteiskunnallisiin instituutioihin. Säännöt määrittelevät puhujien ja kuulijoiden suhteet ts. kuka puhuu ja kenen on kuunneltava. Diskurssianalyysi (DA) on siten lähestymistapa, joka pyrkii vastaamaan kysymykseen, miten merkityksiä tekstissä tuotetaan. Foucault'lainen diskurssianalyysi pyrkii osoittamaan, että kaikki tiedon tuottaminen on sosiaalista ja valtasuhteiden läpäisemää. (Luostarinen & Väliaverron 1991, 53-54, 75.)

Kielenkäyttö ei vain kuvaa maailmaa, vaan merkityksellistää, järjestää, rakentaa, uusintaa ja muuntaa ympäröivää sosiaalista todellisuutta. Neutraaleimmaltakin vaikuttavissa kuvauksissa kieli asettaa oletuksia kohteista. DA pyrkii tekemään näkyviksi näitä konstruktioita. (Jokinen ym. 1993, 18-24.) Diskurssi voidaan määritellä "verrattain eheiksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeiksi, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta." (emt., 27). Diskurssit ovat kuitenkin tutkijan oman tulkinnan tuloksia. DA:ssa ei tutkita pelkästään diskursseja vaan pyritään selvittämään miten ne aktualisoituvat erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Aineisto on osa tutkimuskohdetta eli sosiaalista todellisuutta, eikä pelkästään sen kuvausta. (emt., 18-28, 49.)

Valtasuhteisiin keskittyvässä DA:ssa tutkitaan; 1) diskurssien välisiä valtasuhteita, 2) diskurssien sisäisiä valtasuhteita, 3) miten tietyt diskurssit tulevat hegemonisiksi, 4)

hegemonisten diskurssien käyttöön liittyviä ideologisia seurauksia ja 5) mahdollisuutta kyseenalaistaa hegemonisia diskursseja. Hegemonisen diskurssin voi tunnistaa diskurssin toistuvasta esiintymisestä eri yhteyksissä itsestäänselvänä ja vaihtoehdottomana. (emt., 75, 81.)

Ajatuksella, että diskurssi sisältää toimijat tarkoitetaan diskurssin kykyä asettaa itsemme tiettyihin persoonallisuuden positioihin. Diskurssin hegemonisuus voi ilmetä lukumääräisen hallitsevuuden lisäksi, myös diskurssin itsestäänselvyytensä ja vaihtoehdottomuutena. Valta-analyysin keinoin voidaan tarkastella diskurssien sisäisiä valtasuhteita; 1) mitä diskurssissa sanotaan tai tehdään, 2) millaiset ovat toimijoiden suhteet diskurssissa ja 3) millaisiin subjektipositioihin ihmiset voivat asemoitua tai tulla asemoiduiksi. Aineistoa lähestytään esittämällä kysymyksiä: mistä diskurssissa saa puhua, mitä kohteesta sanotaan, kenellä on puhevalta, otetaanko kaikkien positioiden puhe vakavasti, millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia eri osallistujilla on ja miten heidät määritellään. (emt., 61, 85, 86.)

Diskurssissa käytävä kamppailu vaikuttaa, millaiset tiedot/totuudet, sosiaaliset suhteet ja subjektipositiot saavat oikeutuksen sekä millaisiksi diskurssien väliset suhteet muotoutuvat. Diskurssit hegemonisoituvat yksinkertaistamalla, konsensukseen ja kulttuurisiin konventioihin vetoamalla sekä kietomalla diskursseja yhteen. Yhtenä keinona voi toimia yksinkertaistaminen eli tietojen ja käytäntöjen naturalisointi. Toisena hegemonisoitumisstrategiana käytetään yhteiseen hyväksyntään vetoamista. Tätä konsensusta voidaan rakentaa esimerkiksi viittaamalla useimpien ihmisten käsityksiin tai luottamalla riippumattomina pidettyihin asiantuntijoihin. Yhteisiin etuihin (jaettuihin kulttuurisiin konventioihin) vetoaminen uusintaa tehokkaasti hegemonisia diskursseja.¹³ Diskurssien liittyminen toisiinsa voi tukea diskurssien hegemonisoitumiskehitystä; paloja toisista merkityssysteemeistä poimitaan tukemaan tiettyjä diskursseja. Diskurssin ideologiset seuraukset voivat olla joko negatiivisia tai positiivisia; seurausten analyysissä pyritään vastaamaan kysymykseen, millaisia asioita diskurssi on oikeuttamassa.. Interdiskursiivisuudella tarkoitetaan, että diskurssit eivät ole itsenäisiä, vaan niihin on integroitunut elementtejä toisista diskursseista. (emt., 88-97, 102.).

¹³ Ks. myös Hall 1992

3.4.2 Kuvista ja kuvien tulkinnasta

Barthes toteaa valokuvauksessa eron denotaation ja konnotaation välillä olevan selvän. Hänelle denotaatiota on kameran filmille tallentama jälki. Konnotaatio perustuu inhimillisyyteen, koska siinä on kyse rajauksesta, tarkennuksesta, filmin laadusta ym. tekijöitä koskevista valinnoista. Denotaatio on sitä, mitä on kuvattu; konnotaatio taas miten on kuvattu. (Fiske 1992, 114.)

Kuvissa näkyy toistuvan todellisuuden itsensä tosiasiallinen jälki. Tätä voi pitää kuitenkin "naturalistisena illusiona", verbaalisen ja visuaalisen diskurssin yhdistelmänä, joka tuottaa "todellisuusvaikutuksen". Todellisuuden vaikutelma edellyttää kuitenkin todellisuudessa valintoja, luokitteluja, sommittelua, muokkausta, jotta esitys olisi mielekäs. (Hall 1992, 175.)

Uutiskuva tuottaa journalismin sääntöjen mukaisia, tunnistettavia totuuksia; ts. poliitikot näyttävät poliitikoilta, tavallinen ihminen tavalliselta, ruandalainen kurjuuden symbolilta. Kuvajournalismin sääntöihin kuuluu uutiskuvien dokumentaarisuus; uutiskuvia ei saa manipuloida, vain kuvan laadun parantaminen on sallittu, poikkeuksena on yleensä kansikuvat. Kansikuvien visuaalinen tehtävä on saada lukija ostamaan lehti, joten kuvat joutuvat helposti manipuloinnin kohteeksi. Esimerkiksi O.J. Simpsonista tehdyt Newsweekin ja Timen kansikuvat poikkesivat toisistaan; Time-lehdessä Simpsonin ihonväri oli normaalia tummempi, joka sai hänet afro-amerikkalaisten aktivistien mukaan näyttämään uhkaavalta. Uutiskuvan genrelle on tyypillistä tietyt kuvia koskevat muutosäännöt (kohteiden samat ruumiinasennot, samanlaiset kuvan rajaukset, etualan korostus). "Puhuvaa päätä" eli passikuvaa käytetään usein poliittisten ja oikeusuutisten yhteydessä. (Noponen 1996, 199-216.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Aineiston alustavassa käsittelyssä käytin apuna laskennallisia menetelmiä, jotka mielestäni sopivat hyvin täydentämään laadullisiin menetelmiin painottuvaa tutkimustani. Aineistoni laajuuden kannalta oli suorastaan välttämätöntä aluksi käsitellä aineistoa laskennallisten määreiden avulla. Alustava luokittelu lukuineen antoi suuntaa, miten analyysiä tuli jatkaa. Luvut sisälsivät lisäksi arvokasta informaatiota materiaalista.

Analyysin aloitin aineiston karkealla luokittelulla, jossa käytin apuna excel-tilastointiohjelmaa. Jaottelin ensin aineistoni tekstit (uutis)artikkeleihin, pääkirjoituksiin, kolumneihin, pakinoihin ja yleisönosastokirjoituksiin. Uutisartikkelin käsite on tässä yhteydessä ymmärrettävä laajasti. Uutisartikkelilla tarkoitan artikkelin kaltaista tekstityyppiä, jolla on uutisen ominaisuuksia (=tiedonanto). Yleensä uutisartikkeli sijaitsee lehdessä kotimaa- sivuilla ja voi sisältää esim. haastatteluja, kommentteja, taustajuttuja ja reportaaseja. Uutisartikkeleihin kuuluviksi teksteiksi luokittelin kaikki lehtijutut, jotka eivät kuuluneet mihinkään muuhun luokiteltavaan ryhmään. Muiden tekstityyppien luokittelu oli yksiselitteisempää ja helpompaa. Tekstien lajittelu ”puhtaisiin uutisiin” ja artikkeleihin olisi ollut mahdotonta, joten uutisartikkeli-juttutyypin käyttö on perusteltua. Kolumnilla olen tarkoittanut lehden vakiopalstaa, jossa kommentaattorina on lehden toimittaja tai muu taho. Kolumneiksi olen luokitellut mm. Helsingin Sanomien Vieras kynä-palstan, jossa eri alojen asiantuntijat vuorotellen kirjoittavat ajankohtaisista aiheista. Pakina-luokkaan olen sijoittanut ne tekstit vakiopalstoilla, jotka selkeästi ovat tyyliltään ja sisällöltään pakinoita. Aineistossani myös monet kolumnit sisälsivät vitsejä, mutta luokittelin ne kokonaissisällön perusteella kolumneihin. Pakina- ja kolumni-luokittelut ovat siten tutkijan omaa tulkintaa, joka saattaa erota lehden vakiintuneen lukijan näkemyksestä, joka tuntee lehtien palstat ja toimittajat pidemmältä ajanjaksolta.

Aineistossani olen laskenut erillisiksi teksteiksi kaikki omin otsikoin varustetut tekstit. Samassa lehdessä ilmestyneet ja saman juttukokonaisuuden erillään olevat artikkelit (mm. iltapäivälehtien taustajutut) olen laskenut eri esiintymiskerroiksi.

Erityisesti iltapäivälehdissä samaan juttukokonaisuuteen saattaa kuulua useita erillisiä aiheeseen liittyviä, taustoja valoittavia artikkeleita. Tällä tavoin laskettuna ovat tekstien määrät parhaiten vertailtavissa eri lehtien välillä. Jos lehden etusivulla on viitattu sisäsivulla olevaan artikkeliin on molemmat tekstit laskettu yhteen artikkeliin kuuluvaksi.

Seuraavaksi pyrin selvittämään puhujia/toimijoita, joita keskustelussa esiintyi. Selvimmin puhujat erottuvat uutisartikkeleissa, joissa heitä lainataan ja heidän sanomisia ja tekemisiään useimmin kommentoidaan. Toimijoiden määrän ja esiintymiskertojen avulla pyrin saamaan selville, ketkä saavat puhua, ketkä ovat auktoriteetteja ja keiden ääni ei pääse julkisuuteen. Jaottelin toimijat seuraaviin ryhmiin; 1) poliisi, 2) lääketieteen edustajat, 3) oikeustieteen edustajat, 4) oikeushallinto, 5) sosiaali- ja terveysministeriö (STM), 6) aids-auttajat, 7) kansalaiset, 8) ”uhrit” (Thomasin kumppanit), 9) hiv-positiiviset, 10) ulkomaalaiset ja 11) tutkijat. Alustavassa luokittelussa käytin useampaa ryhmää (mm. lääkärit ja Kansanterveyslaitos (KTL) olivat erillisinä ryhminä), mutta analyysin edetessä katsoin järkevämmäksi yhdistää yhteensopivat luokat. Lääketieteen edustajiksi on luokiteltu alan asiantuntijat, lääkäriliitto, yksittäiset lääkärit, KTL ja epidemiologit. Oikeustieteen edustajat ovat erilaisia oikeustieteen asiantuntijoita ja asianajajia. Oikeushallintoryhmässä ovat mukana oikeusministeriö ja oikeuslaitokset. Aids-auttajilla tarkoitan erityisesti Aids-tukikeskusta, mutta myös SPR:ä, jolla on oma aids-koordinaattori ja tukiverkostonsa hiv-positiivisten auttamiseksi. Erillisellä tutkijaryhmällä tarkoitan muiden kuin lääke- ja oikeustieteen asiantuntijoita, mm. yhteiskuntatieteilijöitä.

Alustavan analyysin kolmannessa vaiheessa tarkastelin Thomas-keskustelun tekstien teemoja. Aluksi listasin 22 eri teemaa/aihetta, jotka esiintyivät teksteissä ja laskin jokaisen teeman esiintymiskerrat. Jaoin tekstit sisältöluokkiin tekstissä selkeästi esille tulevien aiheiden perusteella. Monissa teksteissä käsiteltiin useita teemoja, jolloin tekstit on merkitty useampaan teemaluokkaan kuuluviksi. Sisällön hallitsevien teemojen selvittyä oli helpompaa siirtyä seuraavaan vaiheeseen, jossa tavoitteena oli eritellä tekstien sisältöjä tarkemmin. Kun koko keskustelun sisältö oli pääpiirteissään selvillä

pystyin valitsemaan tarkempaan analyysiin esimerkkitekstit ja pääsemään syvemmälle keskusteluun.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSISTA

5.1 Miten ja missä kirjoitettiin?

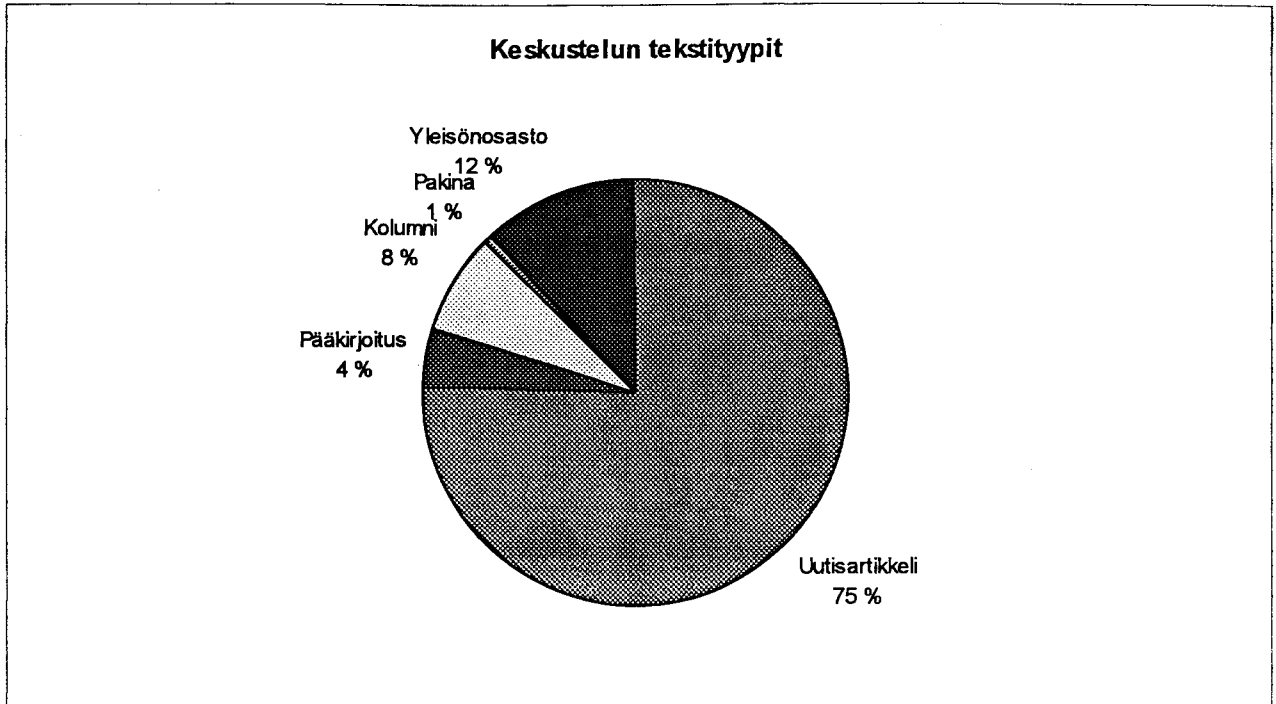
Thomasin tapauksesta kirjoitettiin eniten pääkaupunkiseudulla, joka oli myös pääasiallisena tapahtumapaikkana. Lisäksi HIV-tartunnan saaneita on myös eniten Helsingissä ja muissa suurissa kaupungeissa, mikä voi osaltaan selittää kirjoittelun laajuutta kaupunkilehdissä. Steven Thomasin tapauksesta tekstejä löytyi yhteensä 304. Nämä tekstit olivat 68 eri lehdessä.¹⁴ Eniten Thomasiin liittyviä tekstejä oli iltapäivälehdissä (Ilta-Sanomat 55, Iltalehti 48). Myös Helsingin Sanomissa (29), Tampereella ilmestyvässä Aamulehdessä (18) ja Hämeenlinnassa ilmestyvässä Hämeen Sanomissa (15) Thomasiin liittyviä artikkeleita oli paljon.

Vilkkaimmillaan Steven Thomasiin liittyvä keskustelu oli tammikuun 9. päivästä alkaen helmikuun lopulle. Maaliskuussa kohu alkoi laantua ja loppukeväästä tapauksesta kirjoiteltiin vain yksittäisissä lehdissä. Steven Thomas tuomittiin 10. heinäkuuta Helsingin käräjäoikeudessa 14 vuodeksi vankeuteen, jolloin tv ja sanomalehdet uutisoivat jälleen tapauksesta. Nämä tuomion jälkeiset lehtiartikkelit eivät ole mukana aineistossani.

5.2 Tekstityypit

Oheisesta taulukosta käy ilmi, mitä tekstityyppejä aineistoni sisälsi.

¹⁴ Ks. Liite 1. Lehtiluettelo

Kuvio 1 (Karhinen 1997): Keskustelun tekstityypit

5.2.1 Uutisartikkelit

Aineiston teksteistä 75% eli 229 kpl oli uutisartikkeleita. Uutisartikkelit olivat pääpiirteissään tekstejä, joissa todettiin tapahtunut. Monet uutisartikkelit sisälsivät myös haastatteluja, kommentteja ja mielipiteitä tapahtuneesta. Eri lehtien uutisartikkelit olivat tyyliltään hyvinkin erilaisia, erityisesti iltapäivälehdissä tapahtumien taustoista kirjoitettiin laajalti. Monet maakuntalehdet puolestaan totesivat tapahtuneen suppeasti ja lehtijutut olivat usein STT:n tiedotteen kaltaisia. Päälinjaltaan uutisartikkelit olivat samankaltaisia lehdissä, mutta painotuseroja oli havaittavissa. Lehdet mm. otsikoivat samansisältöisen tekstin, jonka lähteenä oli STT eri tavoin. Aineistoni uutisartikkelit keskittyivät kuvailemaan pääasiassa Thomasia, hänen toimintaansa ja tapauksen käsittelyn etenemistä.

Uutisartikkeleissa puhuivat erityisesti legitimoidut puhujat. Steven Thomas- keskustelun uutisartikkeleissa eniten kommentoivat lääketieteen edustajat. Muita runsaasti esillä olleita toimijoita uutisartikkeleissa olivat aids-avustajat, poliisi ja oikeustieteen ja -hallinnon edustajat. Tapauksen uutisointi alkoi poliisin aloitteesta, poliisin antamasta

tiedotteesta.¹⁵ Alussa tapauksen uutisointi oli suurelta osin rikosjutun kaltaista, jossa poliisi on tärkein tiedonlähde, mutta myöhemmin keskustelu laajeni koskemaan myös tapahtuman syitä ja seurauksia. Keskustelun aiheiden lisääntyessä myös keskusteluun osallistujien määrä kasvoi. Aiempaan tutkimukseen verrattuna aids-auttajat esiintyivät runsaasti myös uutisartikkeleissa. Toisin sanoen vaikuttaa siltä, että aids-tukikeskuksen asiantuntijuus on tunnustettu.

5.2.2 Yleisönosastokirjoitukset

Yleisönosastokirjoituksia aineistosta oli 36 kpl. Yleisönosastokirjoituksia oli eniten Helsingin Sanomissa (10 kpl), Iltalehdessä (10 kpl) ja Ilta-Sanomissa (9 kpl). Myös Aamulehdessä, Kalevassa, Uusimaassa, Turun Sanomissa ja Uudessa Raumassa oli yleisönosastokirjoituksia, mutta selkeästi vähemmän. Yleisönosastokirjoitukset sisälsivät erilaisia kannanottoja ja keskustelua aiheista: pitäisikö aids luokitella yleisvaaralliseksi taudiksi, oliko Thomasin kuvan julkaisu tarpeellista sekä tartuntojen kustannuksista. Yleisönosastopalstoilla oli myös muutamia hiv-positiivisten mielipidekirjoituksia, joissa varoiteltiin leimaamasta kaikkia hiv-positiivisia tapahtuneen perusteella. Mielipidepalstojen kautta tulivat aineistossani julkisuuteen nämä henkilöt, joita ei muissa tekstityypeissä juuri esiintynyt. Yleisönosastokirjoitusten kautta lehdet voivat lisätä demokraattista imagoa ja tarjota mahdollisuuden enemmistön mielipiteestä poikkeavien näkemysten esittämiselle. Uutisarvoltaan yleisönosastokirjoitus on muita tekstityyppejä vähäisempi. (esim. Huotari & Löfström 1996, 207.)

5.2.3 Pääkirjoitukset

Pääkirjoitusten osuus kokonaisteksteistä oli 4% (13 kpl). Pääkirjoituksia oli Iltalehdessä (2kpl), myös muut isot lehdet kuten Helsingin Sanomat, Aamulehti, Hämeen Sanomat, Turun Sanomat, Uusimaa ja Pohjalainen kommentoivat tapausta pääkirjoituksissaan. Pääkirjoituksissa ei voinut havaita yhtä selkeää linjaa. Suurin osa kirjoituksista oli

¹⁵ Ks. Liite 2.

tyyleiltään varsin maltillisia. Pääkirjoituksissa tuomittiin kuitenkin Thomasin toiminta vastuuttomana. Useimmiten vaitiolosäädöksiin vaadittiin muutoksia tartuntaa levittävien kiinnisaamisiksi. Pari pääkirjoitusta varoitteli pakkokeinojen vaaroista ja vetosivat naisten syyllistämisen välttämisen, yksilön oman vastuun ja valistuksen puolesta, Toisaalta taas yhdessä pääkirjoituksessa kannatettiin lääkäriiliiton ehdotusta yleisvaarallisen luokittelun puolesta ja vaadittiin maahanmuuttajille terveystarkastuksia.

5.2.4 Kolumnit ja pakinat

Kolumneja aineistossa oli 8% (24 kpl). Kolumneja oli useissa lehdissä, erityisesti suurimmissa lehdissä, kuten Helsingin Sanomissa, Ilta-Sanomissa, Iltalehdissä, Aamulehdissä, Hämeen Sanomissa, Keski-suomalaisessa ja Etelä-Suomen Sanomissa. ”Selkeitä” pakinoita oli aineistossa vain 2 kpl. Pakinat olivat Luoteis-Uusimaa- ja Pohjois-Karjala -lehdissä. Sekä kolumneissa että pakinoissa esitettiin varsin kärkeviä mielipiteitä tapahtuneesta. Monissa kolumneissa oli myös käytetty huumoria tehokeinona, joten rajan veto kolumnin ja pakinana välille oli hankalaa. Joissakin teksteissä huumorin keinoilla ilmaistiin hyvinkin rasistisia ja taantumuksellisia asenteita sekä mielipiteitä. Muutamat kolumnit puolestaan kritisoivat toisten toimittajien tekstejä sekä koko keskustelua.

5.3 Kuvat

Teksteihin liittyviä kuvia oli yhteensä 133 kpl, joista 35 kuvaa olivat Thomasista. Muita kuva-aiheita olivat mm. asiantuntijoiden ja muiden kommentoijien ”puhuvat päät”,¹⁶ kondomit ja laboratoriot. Thomasin kuvien suuri lukumäärä on huomion arvoista, koska useimmilla lehdillä hänestä oli vain kaksi erilaista poliisin julkaisemaa rikoskuvaa (ks. liite 2.), jotka siten toistuvat teksteissä jatkuvasti. Ilta-Sanomilla oli poliisikuvien lisäksi yksi kuva Thomasista ja hänen kihlatustaan. Erityisesti iltapäivälehdet julkaisivat runsaasti Thomasin kuvia, toisin sanoen samat Thomasin kuvat toistuvat lehdissä eri kokoisina ja

¹⁶ Puhuvia päitä käytetään erityisen usein poliittisissa ja oikeusuutisissa. (Noponen 1996).

muotoisina. Näkyvimpiä kuvia olivat iltapäivälehtien kansissivujen puolen sivun kokoiset kuvat Thomasin kasvoista, joista yksi kuva Ilta-Sanomissa oli tekstitetty sanoin HIV-vaara.

Kuva 1: Ilta-Sanomat 15.1.1997

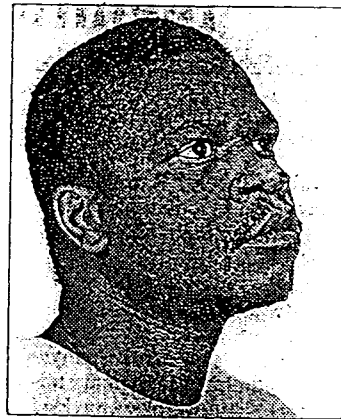
Thomas esitetään lehdessä hiv-vaaraksi. Kuvan suuri koko lisää osaltaan pelottavuuden vaikutelmaa. Kun kuva julkistettiin Thomas oli jo vangittuna. Kenelle hän tuolloin Ilta-Sanomien mukaan aiheutti hiv-vaaran? Mikä lienee ollut lehden pyrkimys tällä kansilehdellä? Vaikutelmaksi jää, että Ilta-Sanomat on sensaatiohakuisuudellaan ennenkaikkea pyrkinyt lisäämään levikkiään - ellei tavoitteena ole ollut kaikkien mustien miesten leimaaminen hiv-vaaraksi.

Esimerkki kuvankäsittelystä on myös Pohjalaisen kuvasarja Thomasista, jossa sama kuva toistuu sarjana. Uskon kuvan manipuloinnin ja koon muokkausten tavoitteena olevan uhkaavan vaikutelman lisääminen. Pohjalainen on luonut joukon steventhomaseja - ikään kuin heitä olisi todellisuudessaakin useampia. Useampi (hiv-positiivinen) musta mies on aina pelottavampi kuin vain yksi. Tämänkaltainen henkilökuvien manipulointi ei ilmeisesti ole Suomessa kovin tavallista.¹⁷ Lieneekö asiaan vaikuttanut henkilön erilaisuus...

Kuva 2: Pohjalainen 24.1.1997

Kaikissa lehdissä ei ollut Thomasin kuvia. Esimerkiksi Helsingin Sanomat julkaisi Thomasista vain kuvan sivuprofiilista. Sivukuvalla on ilmeisesti haluttu osoittaa ainakin näennäisesti lehden ”maltillisempaa linjaa”. Ero muunneltuihin kuviin verrattuna on huomattava.

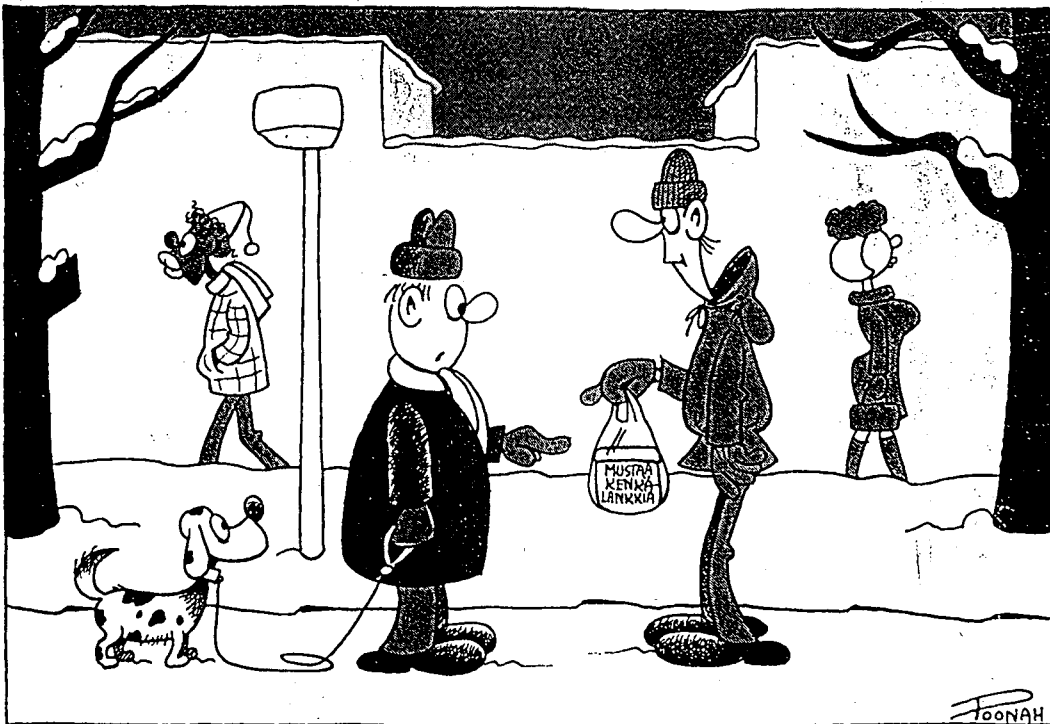
Steven Thomas

Kuva 3: Helsingin Sanomat 15.1.1997

¹⁷ Kuvajournalismin sääntöihin kuuluu uutiskuvien dokumentaarisuus. (Noponen 1996).

Pilapiirroksia aineistossani oli yksi, joka huumorin keinoin esittää oman (tässä tapauksessa kateellisen valkoisen miehen) version tapahtuneesta. Kuvan etualalla olevat paksu ja laiha mies esittänevät keskivertoa, suomalaista miestä. Nämä kaksi figuuria toistuvat piirroksissa usein, joihin enemmistö (=miehet) yleensä samaistuu. Taustalle on kuvattu stereotyyppinen musta mies (isot huulet ja kähärä tukka) ja liioitellun ”muodokas” nainen.

poonah

- Oletko lähdössä naisiin?

Kuva 4: Kouvolan Sanomat 25.1.1997

Piirroksen suomalaiset, valkoiset miehet eivät ole saavuttaneet naisten suosiota Steven Thomasin tapaan, joten he uskovat avun löytyvän mustasta kenkälankista. Poonahin pilapiirros ilmentää erityisesti suomalaisten miesten katkeruutta Thomasin naismenestystä kohtaan. Piirros rakentuu Thomas-keskustelussakin esiintyneille, mustiin kohdistuviin,

ennakkoluuloille sekä kohu-uutisille Thomasin naisten suuresta määrästä. Mustan ihonvärin rinnastaminen mustaan kenkäväriin vaikuttaa epäilyttävältä. Piirros on suunnattu juuri (suomalaisille ja valkoisille) miehille, sillä naisnäkökulmasta tarkasteltuna siinä on havaittavissa sovinnistisia piirteitä, erityisesti viittauksina naisten arvostelukyvyn puutteeseen. Piirroksen nainen on kasvoton seksiobjekti. Tämän kaltaisten pilapiirrosten ymmärtäminen vaatii kulttuurissamme esiintyvien rasististen ennakkoluulojen tuntemista esim. tunnistan mustan miehen juuri isoista huulista.¹⁸

5.4 Toimijat/puhujat keskustelussa

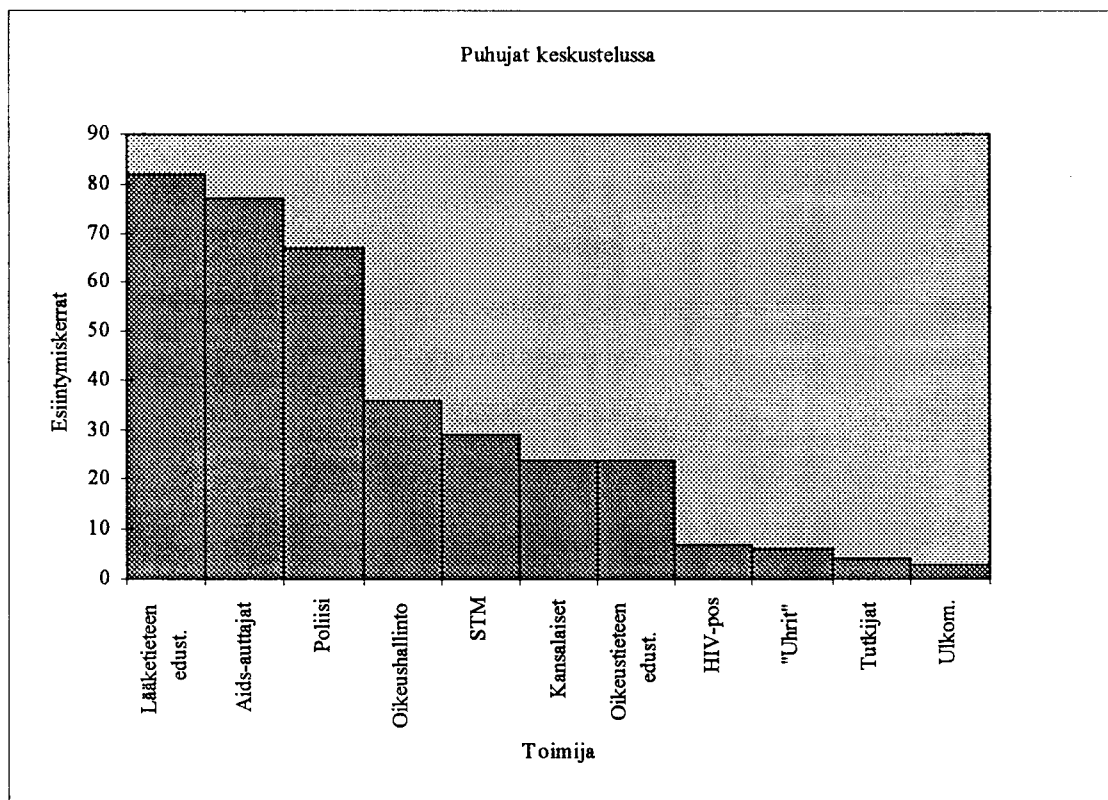
Suurimmat puhujaryhmät keskustelussa olivat lääketieteen edustajat ja aids-auttajat. Muita huomattavia keskusteluun osallistujia olivat poliisi, oikeustieteen ja -hallinnon edustajat. Lääketieteen edustajien suuri osallistuminen aids-keskusteluun on todettu myös aiemmissa vastaavissa tutkimuksissa.¹⁹ Mediat luottavat siten yhä edelleen suuressa määrin lääkäreiden asiantuntemukseen hiviin/aidsiin liittyvissä kysymyksissä. Poliisin ja oikeustieteen edustajien suurta osallistumista selittää tapahtumien ”rikollinen” luonne. Thomasin teon määrittely rikokseksi ja määrittelyn pohdinta on katsottu kuuluvaksi erityisesti oikeustieteelle. STM:n julkisuusmäärä taas oli yllättävän vähäinen; STM oli esimerkiksi selkeästi vähemmän esillä kuin aids-auttajat. Tästä välittyy vaikutelma, että kansalaisjärjestöt ovat korvaamassa (sosiaalisen) viranomaistahon asiantuntijalausuntojen antajana. Tilanne on muuttunut Huotarin (1993) tutkimuksen ajoista, jolloin kansalaisjärjestöt esiintyivät pääosin mielipidepalstoilla. Selitys voi olla myös, että aids-auttajat ovat legitimoituneet median silmissä asiantuntijoiksi.

¹⁸ Esim. Kortteisen (1992) ja Luostarisen (1992) mukaan julkinen keskustelu Kari Suomalaisen piirroksista on antanut viitteitä, mille tasolle suomalainen yhteiskunta sallii julkisen rasismin asettua. (Pietikäinen & Luostarinen 1996, 185.) Julkinen rasismi on oman tulkintani mukaan rakenteellista rasismia.

¹⁹ Esim. Huotari 1993.

Thomasin kumppanien ("uhrien") haastatteluja julkaistiin vain iltapäivälehdissä. Vähiten keskusteluun osallistuivat ulkomaalaiset. Myös hiv-positiivisten osallistuminen keskusteluun oli vähäistä ja tapahtui pääasiassa yleisönosastojen kautta. Samoin muut tutkijat kuin oikeus- ja lääketieteen asiantuntijat, kuten yhteiskuntatieteilijät, olivat vähän esillä.

Erityisesti kaikissa Helsingin Sanomien (HS) teksteissä korostui puhujien korkea ammattistatus ja asiantuntijuus. Jopa enemmistö yleisönosaston kirjoittajista oli tunnustettuja asiantuntijoita (mm. KTL:n tutkijat, Lääkäriliiton toiminnanjohtaja, ylilääkäri, lääketieteen lisensiaatti, Aids-tukikeskuksen toiminnanjohtaja ja toimitusjohtaja). Vain yhden "tavallisen" kansalaisen ja hiv-positiivisen kirjoitus julkaistiin HS:n yleisönosastossa.

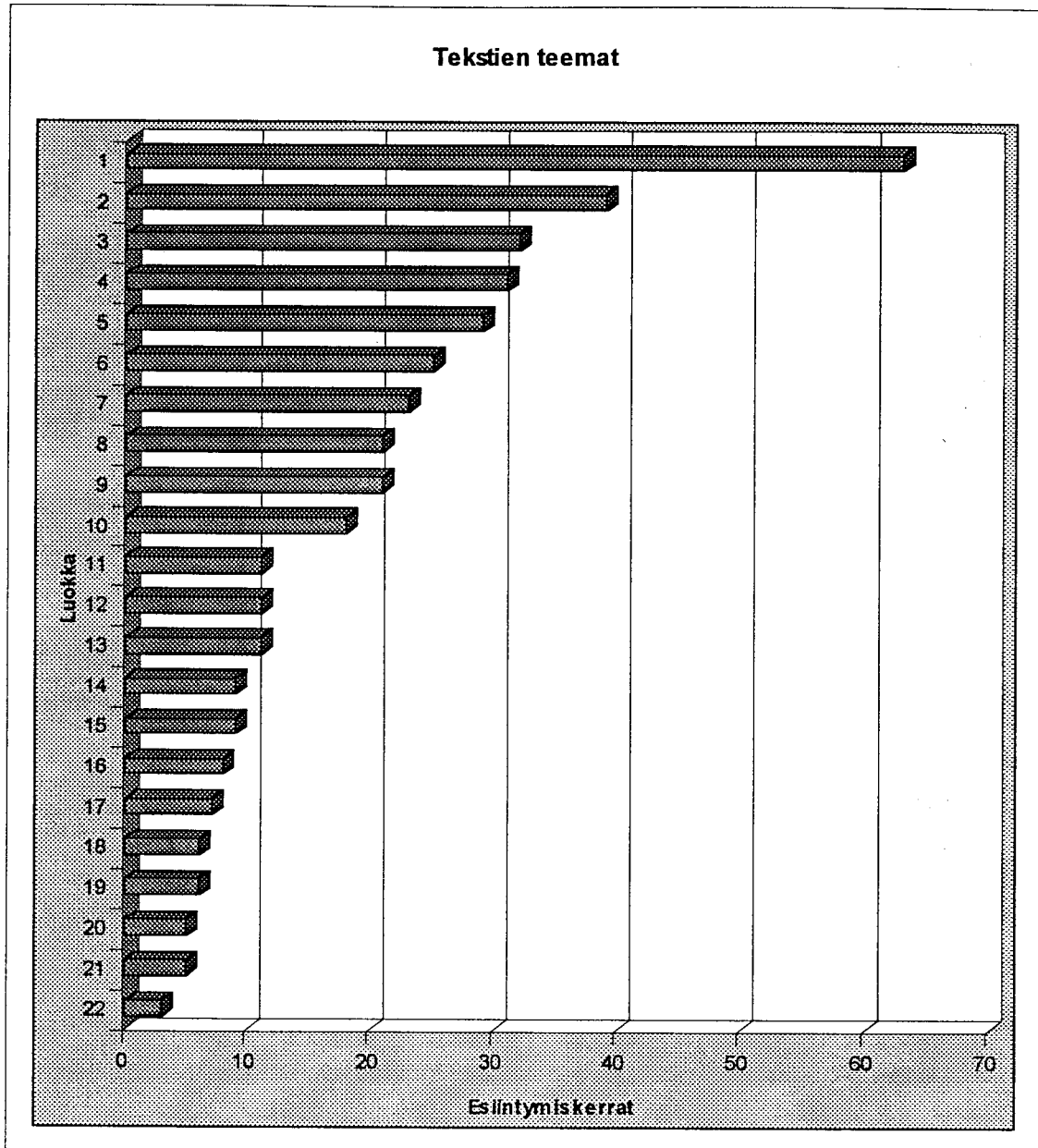

Kuvio 2 (Karhinen 1997): Keskustelun toimijat

5.5 Sisältö

Tekstien sisällöistä löysin seuraavia aiheita (suluisissa esiintymiskertojen määrä) :

- 1) Thomasin ja hänen toimintansa kuvailu (63 kpl)
- 2) Rikos/oikeusjutun käsittelyn eteneminen (39 kpl)
- 3) Tapauksen seuraukset (lisääntyneet puhelut auttajille ja testit) (32 kpl)
- 4) Molempien vastuu (ei syyllistämistä) (31 kpl)
- 5) Tartuntatautilain muutostarpeesta (yleisvaaralliseksi luokittelun puolesta) (29 kpl)
- 6) Valistuksesta ja sen tehokkuudesta (25 kpl)
- 7) Tartuntatilanne x-seudulla. (23 kpl)
- 8) Naisten vastuun/vastuuttomuuden korostus (=syyllistäminen) (21 kpl)
- 9) Salassapitosäännösten muutostarpeesta (muutoksen puolesta) (21 kpl)
- 10) Mahdollinen tuomio/ täytäntöönpano (18 kpl)
- 11) Tartuntatautiluokituksen muutoksen haitoista (vapaaehtoisuuden korostus) (11 kpl)
- 12) Hiv ja ulkomaalaiset (muukalaiset) (11 kpl)
- 13) Kondomien kalleus (alv:n poisto hinnasta) (11 kpl)
- 14) Nimen/kuvan julkistamista vastaan (9 kpl)
- 15) Tartunnan saaneista huolehtiminen (auttajien palvelut) (9 kpl)
- 16) Ulkomaalaisten ongelmat (leimaus kuvan julkaisun jälkeen) (8 kpl)
- 17) Hiv-positiivisen näkökulma (7 kpl)
- 18) Salassapidon muutoksen haitat (6 kpl)
- 19) Tartuntojen kustannukset (6 kpl)
- 20) Naisten tartuntojen kasvu (5 kpl)
- 21) Pysyvän parisuhteen/avioliiton korostus (5 kpl)
- 22) Muut (3 kpl)

Kuvio 3 (Karhinen 1997): Tekstien teemat

Kuten kuviosta ilmenee Thomasia ja hänen toimintaansa kuvailevia tekstejä oli eniten. Paljon kirjoitettiin tapauksen käsittelyn etenemisestä ja tapauksen seurauksista. Muita suosittuja aiheita olivat molempien osapuolten vastuun korostus sekä tartuntatautilain luokittelun muutostarve. Useissa teksteissä vaadittiin lääkärin salassapitosäännöksiin muutoksia. Erityisesti maakuntalehdet uutisoivat Thomasin tapauksen herättämistä vaikutuksista, testitilanteesta ja tartunnan saaneiden määristä maakunnissa. Muita aiheita, joista kirjoiteltiin varsin paljon olivat: valistuksen tehokkuus, Thomasin kumppaneina

olleiden naisten vastuuttomuus, sekä Thomasin mahdollinen tuomio. Vähän palstatilaa saivat hiv-positiivisten näkökulma ja ulkomaalaisten ongelmat kuvan julkaisun jälkeen. Harvoissa teksteissä korostettiin suoraan pysyvän parisuhteen ja avioliiton arvoja. Toisaalta tätä näkökulmaa oli peitellymminkin esillä naisten vastuuttomuutta korostaneissa teksteissä.

Kuten toimijoidenkin suhteen 22 eri teemaa vaikutti liian suurelta määrältä jatkokäsittelyn kannalta, joten seuraavaksi aloin pohtia sisältöjä yhdistäviä tekijöitä. Pelkkä tekstien aiheiden luokittelu ei ollut tutkimukseni tavoite vaan tekstien sisälle pääseminen eli keskustelun diskurssien hahmottaminen. Tekstien ahkera lukeminen ja aiheitten listaaminen antoivat osviittaa diskursseista. Lopulta päädyin tiivistämään ja jakamaan tekstien sisällöt karkeasti kolmeen ryhmään eli 1) erilaisuus-, 2) sairaus- ja 3) seuraamusdiskurssiin. Koko Thomasin tapaus on tuolloin kiteytettävissä virkkeeseen: ”Musta mies levitti tahallisesti hiv:iä suomalaisnaisiin”. Erilaisuus-diskurssi keskittyy henkilöön (ja erityisesti hänen erilaisuuteensa), sairaus-diskurssi sairauden olemukseen ja seuraamus-diskurssi tapahtuneen seurausten (eli tapauksen syiden, syyllisten, tuomion ja toimenpidevaatimusten) käsittelyyn. Tekemäni jako ei kiellä muiden diskurssien olemassaoloa, mutta esittää voimakkaimmat diskurssit. Näille diskursseille on havaittavissa myös vastakkaisia, joskin heikompia diskursseja, kuten esimerkiksi erilaisuus-diskurssin vastavoimana teksteissä esiintyvä samankaltaisuus-diskurssi. Voidaan kuitenkin esittää kysymys, onko samankaltaisuus-diskurssi syntynyt erilaisuus-diskurssin seurauksena.

ERILAISUUS	SAIRAUUS	SEURAAMUS
*EROJEN KOROSTAMINEN JA RAKENTAMINEN	* UHKA ULKOPUOLELTA	* TUOMIO
* MUUKALAISUUS	* MUUKALAISUUS	* SYYLLISEN JA SYYN ETSINTÄ
* SEKSUAALISUUS	* KUOLEMA JA SEKSUAALISUUS	* TOIMENPIDE-EHDOTUKSET:
* MYYTIT JA STEREOTYPIAT MUSTISTA	* SOTAMETAFORAT	A) SALASSAPITOSÄÄDÖSTEN MUUTOS
* LEIMAUTUMINEN JA YLEISTÄMINEN	* RISKIRYHMÄT JA RISKIKÄYTTÄYTYMINEN	B) YLEISVAARALLISEKSI LUOKITTELU JA PAKKOKEINOT
* RAKENTEELLINEN RAISMI	* HOIDON KUSTANNUKSET	C) VAPAAEHTOISUUS JA VALISTUS

Kuvio 4 (Karhinen 1997): Diskurssien sisällöt

6 KESKUSTELUN DISKURSSIT

6.1 Erilaisuus-diskurssi

Erilaisuus-diskurssi tulee esiin teksteissä, joissa korostetaan ja rakennetaan eroja meidän ja muiden (Thomasin kaltaisten) välille. Aineistossani erilaisuus-diskurssin ilmenee tekstien esittäminä (ja rakentamina) Thomasin eroina tavallisiin suomalaisiin. Thomasin erilaisuutta konstruoivissa teksteissä painotetaan hänen mustaa ihonväriään, muukalaisuuttaan, seksuaalista aktiivisuutta, eksoottisuutta, moraalittomuutta, pelottavuutta ja vaarallisuutta. Erilaisuus-diskurssi yleistää suuressa määrin Thomasin piirteet koskemaan kaikkia mustia ja ulkomaalaisia. Karkeimmassa muodossaan erilaisuutta korostava diskurssi saa rasistisia piirteitä. Thomasin erilaisuutta korostava diskurssi tuli selvimmin ilmi pakinoissa, kolumneissa ja joissakin mielipidekirjoituksissa. Osaa teksteistä voisi kuvailla suorastaan ilmirasistisiksi, vaikka ilmauksia näennäisesti lievennetään esim. huumorin keinoin. Nämä tekstit korostavat Thomasin negatiivisia ominaisuuksia, mustaa ihonväriä, epämiellyttävää ulkonäköä, elämellistä seksuaalisuutta, moraalittomuutta, tyhmyyttä ja naisten suosiota. Rasistinen teksti liittyy negatiiviset ominaisuudet erilaisuuteen. Thomasin vertailukohtana on tuolloin keskiverto, suomalainen, viisas, tavallisen näköinen, valkoinen ja terve mies. Erilaisuus-diskurssi herättää helposti konnotaation kaikkien mustaihoisten vaarallisuudesta.

Thomasin tapaus herätti toimittajissa suurta luovuutta, sillä löysin lähes 180 erilaista Thomasia ja hänen toimintaansa kuvaavaa nimitystä.²⁰ Erilaisuus-diskurssi herätti myös vastakkaisia näkemyksiä, joita nimitän samankaltaisuus-diskurssiksi. Samankaltaisuus-diskurssi pyrki neutralisoimaan erilaisuus-diskurssin esittämällä, että Thomas on kuin kuka tahansa meistä ja painottamaan yleistyksen ja leimaamisen vaaroja. Samankaltaisuus-diskurssin tavoitteena oli korostaa tapahtuneen ainutkertaisuutta ts. kaikki hiv-positiiviset ja mustat eivät käyttäydy Thomasin tavoin. Toisin sanoen ei ole olemassa riskiryhmiä vaan riskikäyttäytymistä.

²⁰ Ks. Liite 3.

Tekstilainauksissa olevat korostukset ovat pääasiallisesti omia lisäyksiäni, joilla olen pyrkinyt korostamaan merkittäviä ilmaisuja. Otsikot ovat kuitenkin pääsääntöisesti alkuperäisasussa.

Ilta-Sanomat julkaisi 15.1. Thomasista kansilehdellään ison kuvan tekstillä **HIV-VAARA! POLIISI ETSII TÄMÄN MIEHEN SEKSIKUMPPANEITA.**²¹ Iltapäivälehdien otsikointi herättää helposti konnotaation mustien vaarallisuudesta. Ilta-Sanomat välittää vaikutelman Suomea uhkaavasta hiv-vaarasta, joka lähestyy meitä mustien ja ulkomaalaisten muodossa.

Thomas-keskustelussa uutisoitiin hyvin epämääräisesti hänen seksikumppaneina olleiden naisten lukumäärä, mahdollisten kumppanien määrä kasvoi keskustelun aikana. Naisten lukumäärä arvioitiin useiksi, lukuisiksi, moniksi, kymmeniksi, yli sadaksi, jopa sadoiksi. Seksikumppanien määrä lisääntyi päivä päivältä ja heitä oli Ilta-Sanomien mukaan jo Suomen rajojen ulkopuolellakin. Kun uutisointi korostaa sukupuolikumppanien suurta määrää, tehostetaan vaikutelmaa Thomasin (ja mustien) seksuaalisen aktiivisuudesta ja herätetään yleisön kiinnostus paremmin. Lehdissä esitetyt kumppanien lukumäärät olivat kuitenkin vain arvauksia tai todennäköisyyslaskujen tulosta. Tapauksen uutisarvo on varmasti merkittävämpi, mitä suurempaa joukkoa ihmisiä tapahtunut koskee. Tämä voi selittää, miksi Thomasin naisten lukumäärä lehdissä arvioitiin mieluummin korkeammaksi.

”Lisää järkyttyneitä naisia ilmoittautui. HIV-HURMURILLA PELÄTTYÄ ENEMMÄN NAISYSTÄVIÄ” (Otsikko Iltalehdessä 10.1.)

”Helsingin hiv-mies Steven Thomasilla on ollut poikkeuksellisen paljon seksikumppaneita. Poliisille on ilmoittautunut kymmeniä naisia, jotka uskovat olleensa Thomasin kanssa sukupuoliyhteydessä. Amerikkalainen Thomas on asunut Suomessa vuosikymmenen alusta. Kukaan paitsi hän itse ei tiedä, kuinka monen naisen kanssa hän on tuona aikana ollut. Mahdollisesti seksikumppaneita on jopa yli sata.-- Vapaa-aikoinaan Thomas keskittyi lähinnä rähinöintiin ja naisten metsästämiseen. Thomas hankki naisia paitsi afrikkalaisravintoloista myös tavallisista kaiken kansan tanssipaikoista. Thomas kävi myös technodiscoissa.-- Julkisuudessa on aiemmin esitetty, että Thomas olisi ollut kymmenien naisten kanssa. Rikoskomisario Mäen mukaan totuus on vieläkin

²¹ Julkisuuteen pääsee parhaiten ongelma, jolla on lyhyt, iskevä, konkreettinen ja huomiota herättävä nimi. (Väliverronen 1996, 33.) Hiv-vaara nimi täyttää kaikki nämä ehdot.

järkyttävämpi. Heitä on huomattavasti enemmän. Hän on ollut hyvin aktiivinen.” (Iltalehti 14.1. korostukset SK)

”HI-virusta levittäneellä Thomasilla saattanut olla satoja naisia” (Otsikko Helsingin Sanomissa 15.1., lihavointi SK)

”Hiv-mieheksi ristityllä häntäheikillä Steven Thomasilla on tiettävästi ollut toistasataa seksisuhdetta suomalaisten naisten kanssa. Pokaukset ovat tapahtuneet helsinkiläisissä tanssiravintoloissa, ja ravintolailan päätteeksi on menty sänkyyn pääsääntöisesti ilman kondomia.” (Pääkirjoitus Kansan Uutisissa 15.1.)

”Hiv-tartuttajan kumppaneita etsitään myös Ruotsista ja Virosta. (Ilta-Sanomat 25.1.)

Myös vastakkaisia kommentteja esitettiin, joissa epäiltiin, oliko Thomasilla todella ollut satoja naisia. Kaikki esitetyt luvut Thomasin seksikumppaneista perustuivat todennäköisyyslaskelmiin ja arviointeihin. Esimerkin kaltaisissa teksteissä pyrittiin rauhoittamaan keskustelua. Kohun rauhoittajina olivat yleisemmin kansalaisjärjestöjen edustajat. Oheisessa esimerkissä aids-tukikeskuksen toiminnanjohtaja sekä sosiaali- ja terveysministeriön virkamies esittävät omat näkemyksensä Thomasin naisten lukumääristä..

”-- Steven Thomas on tartuttanut hengenvaarallisen hi-viruksen ehkä enintään kymmenelle kumppanilleen. Luku perustuu tilastolliseen todennäköisyyteen viruksen tarttuvuudesta. Se pätee, jos oletetaan että, Thomasilla on neljän viime vuoden aikana ollut noin sata seksikumppania. Viruksen tarttuvuus on alle prosentin se voi olla korkeintaan 5-10 prosenttia, sanoo Aids-tukikeskuksen toiminnanjohtaja Bengt Lindblom. Aiheesta on syntynyt vääriä mielikuvia. Thomasin tapaus ei missään tapauksessa räjäytä Suomen tartuntalukuja. Tilanteemme on yhä erittäin hyvä ja vakaa kaikkiin muihin maihin nähden. --- Sosiaali- ja terveysministeriön neuvotteleva virkamies -- Melkas arvelee, että hiv-tartunnan saaneita tuskin on niin suuria määriä kuin julkisuudessa on Thomas-kohun aikana esitetty. Hän ei usko, että edes seksipartnereita voisi olla satoja.” (Aamulehti 28.1)

Monet tekstit korostivat Thomasin maskuliinisuutta ja seksuaalista aktiivisuutta. Seuraavissa katkelmissa eräs Thomasin naisista ja tuttava kuvailee Thomasta.

”Päivi, 29, vietti kaksi yötä hiv-Thomasin kanssa: ”TUNSIN olevani hänelle SAALIS”. (Ilta-Sanomien kansilehden otsikko 27.1., korostus SK)

”Steve huokui itsevarmuutta ja miehisyyttä.” (Ilta-Sanomat 27.1.)

”Muusikkotuttava: Hän oli surullisenkuuluista tyttöjen jahtaaja” (Otsikko Ilta-Sanomissa 17.1.)

Thomasin negatiivisia ominaisuuksia kuvattiin erityisesti pakinoissa ja kolumneissa huumorin varjolla. Negatiiviset ominaisuudet liitettiin koskemaan kaikkia mustaihoisia. Thomasia kuvataan mm. pahan ruumillistumaksi ja epämiellyttävän näköiseksi. Osassa teksteistä huomaa selkeästi kirjoittajan olevan keski-ikäinen valkoinen mies. Monissa

kirjoituksissa on havaittavissa suoranaista kateututta Thomasin saamaa naisten suosiota kohtaan.

Nyt kun kaikki ovat yksimielisiä siitä, että keskuudessamme liikkunut Steven Thomas-niminen **musta mies on pahan ruumiillistuma eli itse saatana**, on aika kysyä miksi saatanan oli niin helppo saada meillä morsiamia. Kuvista päätellen Thomas ei ole mikään kaunis mies, ei mikään Harry Belafonte nuorena eikä edes Carl Lewis. Hän on kutakuinkin äklön näköinen leveänokkainen harvaviiksinen rappari, jonka lantion liikkeessä saattaa olla eroottista imua ja käytöksessä sulavaa lihakointia, mutta naamataulultaan hän ei näytä juurikaan valloittavammalta kuin Notre Damen kuuluisa Quasimodo. Kuitenkin suomalaiset naiset levittäytyivät täysin vapaaehtoisesti ja vielä ilmeisen halukkaasti Thomain alle patjamatoksi, jolla vuorattaisiin Helsingin ydinkeskustasta juuri se Bermudan kolmio Kymppikerroksen, Fizzin ja Happy Daysin välissä, jolla mies yöllisillä saalistusretkillään liikkui.” (Saatanan morsiamet, Pertti Jokisen kolumni, Kansan Uutiset 28.1., korostukset SK)

Thomas esitettiin todisteena mustiin liitettyjen vanhojen seksuaalimyyttien²² todenperäisyydestä.

Mustaa makiaa. Mitä eroa on köyhällä, rumalla tautisella neekerimiehellä ja kohtalaisen toimeentulevalla, tavallisen näköisellä terveellä suomalaismiehellä? Toinen saa, toinen ei. ---Miksi noin rumannäköinen neekeri saa seksiä, erotiikkaa, kiintymystä, hellyyttä ja kaikkea sitä naisellista hyvää mistä minä joudun unelmoimaan ja josta saan kalpean visuaalisen aavistuksen Osuuskaupan postimyyntiluettelon alusvaatesivujen mainoksista? --- Valokuvasta katsoen hra Thomas ei ole kovin attraktiivinen. Mikä tekee hänestä niin ylivoimaisen? Jospa se sittenkin on niin mitä valkoinen mies on aina pelännyt? (Kalle Raskin kolumni, Kouvolan Sanomat 23.1.)

”Yrmyyn näköisillä Steven kuvilla elävöitetään tv-uutisia ja iltapäivälehtien juttuja. Steve siellä ja Steve täällä. Steve päällä joka säällä.” (Karkkilan Tienoo 19.1.)

Kirjoitusten mukaan Thomasille ei tuottanut vaikeuksia saada naisystäviä - toisin kuin normaaleille valkoisille miehille. ”Musta mies napsi nuoria suomalaisnaisia kuin kärpäsiä liimapaperista”, selostaa Juhani Iivari kolumnissaan Keski-Häme -lehdessä 23.1. Thomasin toiminta osoitetaan eläimelliseksi. Eläimellinen käytös on sivistyksen ja koulutuksen puutetta. Teksteissä todistellaan mustien elävän kuin ”viidakossa” alkukantaisina.

²² Myytit ovat viestejä, jotka ovat historialliseen aikaansa sidottuja. Tietty aika synnyttää tietynlaisia myyttejä, joiden avulla yritetään selittää ja käsitteellistää tiettyjä todellisuuden osia. Myyttien keskeisin tehtävä on naturalisoida historia, niiden tulee osoittaa jonkin käsitteen luonnollisuus peittämällä samalla sen historialliset tai yhteiskunnalliset lähtökohdat. (Barthes 1973, 117, 140-142.)

”Jokainen suomalainen mies lienee kysynyt vähintäänkin itseltään, miten ja miksi maailma on näin epäoikeudenmukainen. --- Emme voi tietää varmasti mutta voimme olettaa, että Thomasin ei tarvinnut neljää tai viittä tuntia analysoida Risto Rasan runouden allegorioita saadakseen naiset sänkyynsä. Häneltä homma hoitui paljon mutkattomammin. Hän työnsi kielensä tanssilattialla naisen suuhun ja asia oli useimmiten sillä selvä. Jos valkoinen mies yrittäisi saada vastaavalla viehkolla eleellä daaminsa suosiolliseksi, tämä antaisi ympäri korvia ja rupeaisi kiljumaan poliisia ja portsaria. (Saatanan morsiamet, Pertti Jokisen kolumni, Kansan Uutiset 28.1., korostukset SK)

”Amerikkalaismiehen koko haaremissa näyttää olleen vähintään toistasataa naista, nuoria ja vähän varttuneempia. Kaikkiruokainen mies ei sortunut ikärasismiin. --- Julkaistusta kuvasta päätellen hiv-sankari ei ole kovin kummoinen jäärä. Kysyntä on silti ollut kovaa. Heikompi hemmo olisi jo vavissut. Tämä kaveri ei. Valitettavasti. Ehkä veijarissa on annos sitä maskuliinista alkuvoimaa, jota naisliike on kuohinut suomalaisista miehistä pois. Suoraan oksanhaaraan nostaa voisit naaraan, olet mulle suuri apinamies, joi kuu aikoinaan naispuolinen levytähti. Tumma mies Atlantin takaa tuli ja toteutti iskelmän sanoman surullisin seurauksin.” (Esalaisen kolumni, Etelä-Suomen Sanomat 21.1.)

Seuraavaa pakinaa voisi kuvata suorastaan ilmirasistiseksi. Teksti korottaa selkeästi valkoisen mustan yläpuolelle. Pakina esittää valkoisen miehen oikeutetusti mustan herraksi ja mustien loukkaamisen hyväksytyksi. Kirjoittaja toivoo kovempaa rangaistusta tekijän erilaisen ihonvärin takia.

”On se vaan ollu kova jätkä, se Ameriikan Tuomas. Useammankin kerran, jopa, viisasteli talkkari. Niin.äijähän hivuttautui pääkaupunkiseudun juottoloissa naisporukoiden tietoisuuteen ja teki itteään tykö, minkä kerkisi. Juu. Ja aloitti sakinhivutuksen. -- Rumahinen luuli varmasti, että tauti on kuin paska sormessa, vähän kun hinkkaa sinne ja vähän tänne, niin ongelma on poissa! -- Mä ainakin laittaisin tuomioon vielä värillisän. Autoissakin on. -- Muutama vuosi ja silleen... Ja rikokseen käytetyt välineet valtiolle. Onneks ollaan kahdestaan! Muuten joku hyssyttelijä varmasti ampuis sut rasistina. Mustaa miestä ei saa loukata käyttämällä sen kuvaa edes lakritsimainoksessa. Ei piirrettynäköään, säikäytteli timpuri. Mutta eikös se ole ihan lakupekkaan verrattavaa kun Ari Vatanen mainostaa maitoa? Tai Harri Holkeri silakoita?” (Talkkarin Tarinaa, pakina, Luoteis-Uusimaa 1.2., korostus SK)

Kateuden lisäksi erilaisuutta korostavissa teksteissä korostui suoranainen vahingonilo. Taustalla on käsitys ulkomaalaisten ja suomalaisten suhteiden luonnottomuudesta.

”Jälleen kerran tuli todistettua, kuinka eräät suomalaiset naiset ovat läpäällään mustiin miehiin, vaikka turvallista suomalaisen miehen seuraa on tarjolla. Vahingonilo on väittämän mukaan paras ilo, ainakin minulla, eiköhän muillakin uroilla.” (Nimimerkki Suosi suomalaista, Uusimaa 16.1.)

Yksittäiset toimittajat kritisoivat sensaatiohakuista ja leimavaa kirjoittelua. Mm yksi (nais)kolumnisti arvosteli kollegoidensa tekstejä ennakkoluuloisiksi ja asenteelliseksi seuraavasti.

” Mielenkiintoista on ollut huomata minkälaisia asenteita Thomasin tapausta käsittelevät jutut ovat lukijoille välittäneet. -- Osa asenteista kielii sellaisesta suvaitsemattomuudesta, jota olen tiennytkin olevan olemassa ja jonka tunnistan niin itsessäni kuin monessa muussakin ihmisessä. Mutta jotkut johtopäätökset ovat saaneet minut ihmettelemään, elämmekö todella vuotta 1997. Suomessa eräät pilapiirtäjät ovat perinteisesti muita avoimemmin voineet ilmaista humoristisella tavallaan taantumukselliset ja ennakkoluuloiset mielipiteensä. - - Sama ajatus on tullut esiin myös joidenkin pakinoitsijoiden teksteissä. -- Voi että kun on väärin, kun musta mies saa ja hän itse jää joskus ilman. Kuka lohduttaisi näitä onnettomia suomalaisia miehenpuolia! Rivien välistä on saanut sitten lukea kaikkea muutakin. Kuten että, seksi valkoisen ja mustan ihmisen välillä on ylipäätään epäilyttävää. Samoin seksi suomalaisen ja ulkomaalaisen välillä, ainakin jos se suomalainen osapuoli on nainen.” (Päivi Ojalan kolumni Hämeen Sanomissa 3.2.)

Jopa iltapäivälehden oma toimittaja arvosteli varovasti oman lehtensä uutisointia.

”Iltapäivälehden toimittajana olen tietenkin jäävi pöyristymään Tapaus hiv-tappajan uutisoinnista ja sen aiheuttamasta asennekasvatuksesta, sillä tärkeällä kansalaisia valistavalla ja suojaavalla tiedottamisellahan minäkin leipäni tienaan ja maineeni ansaiten. (Tautinen tapaus, Isosaaren kolumni Iltalehdessä 24.1.)

Erilaisuus-diskurssi liittyy aidsin mustiin ja ulkomaalaisiin. Ulkomaalaiset kuvataan sairauksien kantajina ja levittäjinä. Heidät esitetään vaarallisina ja uhkana (terveille) suomalaisille. Maahanmuuttajat määritellään teksteissä ongelmaksi - riskiryhmäksi.

”Tilastollinen tosiasia on se, että hi-virusta on Suomeen saapuvilla ulkomaalaisilla paljon useammin kuin kantaväestöllä. Hi-virusta on eniten Afrikassa ja Yhdysvaltain suurissa kaupungeissa.” (Iltalehti 10.1.)

”Todellinen ongelma ovat voivat olla hiv:n korkean ilmaantuvuuden alueilta muista syistä viime vuosina Suomeen tulleet miehet, joiden tutkimisesta terveysviranomainen ei tunnu piittaavan.” (Ilta-Sanomien 30.1.)

Tekstit korostavat ulkomaalaisten ja suomalaisten eroja hivin suhteen. Keskiverto suomalaismies kuvataan turvalliseksi vaihtoehdoksi. Ulkomaalaiset puolestaan esitetään ”riskiryhmänä”.

” Lähes 70 naista saanut Suomessa hi-viruksen ulkomaalaiselta.” (Otsikko Ilta-Sanomissa 25.1.)

”Todennäköisyys sille, että sattumanvaraisesti valitulla suomalaisella heteromiehellä on hiv ja se vielä tarttuisi naiseen on luokkaa yksi kahdesta miljoonasta, eli käytännössä mahdoton.” (Ilta-Sanomien 25.1.)

Ilta-Sanomien vaati tilastointia hiv-tartuntaisten etnisestä alkuperästä.

"Hiviä kantavien ulkomaalaisten taustaa ei tutkita Suomessa. " Laki kieltää rekisteröimistä". ---Tartuntatilastojen mukaan ulkomaalaisista hiv-infektion saaneista tuli Suomessa ongelma vasta 1990-luvulla. Ykkösongelma 1980-luvulla olivat homoseksuaalit. Nyt homoilla on vuosittain uusia tartuntoja suunnilleen yhtä paljon kuin Suomessa asuvilla ulkomaalaisilla.-- Suomalainen on vaarattomampi. --Viranomaiset eivät kuitenkaan ole varoittaneet yleisöä, ilmeisesti rasismisyytösten pelossa." (Ilta-Sanomien 21.1.)

"Ruotsi tilastoi hiv-potilaiden kotimaan, Suomessa se on "rasismia" (Otsikko Ilta-Sanomissa 12.3.)

Erityisesti iltapäivälehdet vaativat maahanmuuttajille testejä. Ulkomaalaiset esitetään oikeutettuina "toimenpiteiden kohteina".

" -- Steve Thomasin tapaus herättää tietenkin keskustelua ulkomaalaisvihasta ja rasismista. Kuitenkin jo ulkomaalaisten ja vierasrotuisten oma etu edellyttää, ettei yksilön laajoja vapauksia Suomessa käytetä väärin. **Maahanmuuttajat on pantava terveystarkastukseen; tämän perusteella on harkittava tapaus kerrallaan suhtautumista mm. hivin kantajiin. Vieraista kulttuureista saapuvia (Thomas ei heihin kuulu) on myös valistettava suomalaisten heidän silmissään ehkä vapaista seksiasenteista ja korostettava, ettei niitä saa ymmärtää väärin. On tärkeämpää suojata uhreja kuin vääryyden tekijöitä.**" (Iltalehden pääkirjoitus 18.1., lihavoitunut SK)

Harvinaista päätöstä Thomasin nimen ja kuvan julkaisusta perusteltiin yleisellä turvallisuudella ja kansalaisten suojelulla. Suomalaislehdet pitivät julkaisupäätöstä oikeutettuna. Tahalliseen levitykseen syyllistyneen ei katsottu ansaitsevan vaitiolon suojaa.

"Mäki piti välttämättömänä kuvan julkaisemista, koska vaarana on, että kaikki Thomasin kanssa sukupuoliyhteyksissä olleet eivät tunne häntä nimeltä." (Rikoskomisario Mäki Länsi-Suomessa 15.1.)

Ulkomaiset lehdet puolestaan ihmettelivät Thomasin nimen ja kuvan julkaisupäätöstä maassa, jossa ulkomaalaisten (erityisesti mustaihoisten) määrä koko väestöstä on hyvin pieni ja aidsiin sairastuneita on vähiten Euroopassa. Ilmeisesti kuvan julkaisulla Suomen poliisiviranomainen katsoi saavutettavan enemmän hyötyä kuin mikä oli vähemmistölle aiheutuva haitta. Verrattuna esimerkiksi "rotutietoiseen" yhteiskuntaan (mm. USA) vähemmistö Suomessa ei muodosta sellaista uhkaa yhteiskuntarauhalle, että vähemmistöjen etuja tarvitsisi ottaa edes tarkemman arvioinnin kohteeksi.

”Lehden mukaan Suomen julkisuus on tehnyt Thomasista ”merkillisen sekoituksen roistoa, uhria ja seksisymbolia”. Kirjoitus kyseenalaistaa sen, että ulkomaalaisen ja mustaihaisen Thomasin nimi ja kuva ylipäättään julkaistiin tiedotusvälineissä. Yleensä hiv-tartunnan saaneiden henkilöllisyyttä ei ole kerrottu. Muiden muassa Helsingin Sanomat julkaisi sekä Thomasin nimen että kuvan. **Julkaisupäätös perustui siihen, että Thomasin kanssa seksisuhteessa olleille oli tärkeää saada tieto tartunnan mahdollisuudesta , jotta he menisivät verikokeeseen eivätkä tartuttaisi virusta edelleen.**” (Helsingin Sanomien artikkeli 8.4., joka käsittelee sanomalehti Philadelphia Inquirerin kirjoitusta Thomasin tapauksesta, lihavoinnit SK)

Erityisesti aids-auttajat kritisoivat julkaisupäätöstä, mutta myös yksittäiset henkilöt ja toimittajat arvostelivat julkaisun perusteluja. Helsingin Sanomien mielipidekirjoitus esitti, että saman logiikan perusteella voitaisiin julkaista kaikki Suomen hiv-positiiviset. Muutamit kirjoittajat epäilivät, olisiko kuva julkaistu, jos epäilty olisi ollut valkoihoinen.

”-- ja mies ilmeisesti muodostaa erityisen hiv-vaaran. Iltapäivälehdet esittivät kuvan jättiotsikoin. Sen toki ymmärtää kytevä muukalaisviha myy ja sitä kannattaa markkinointimielessä lietsoa.--- Oikeudenmukaisena pitäisin, että rikospoliisi antaa kuvallisen tiedotteen kaikista niistä Thomasin kumppaneista, jotka todetaan hiv-positiivisiksi: he ovat samanlainen kansallinen hiv-vaara. Saman tien voisi julkaista kuvan kaikista Suomen hiv-positiivista.-- **Riittääkö taustaksi se, että toinen on seksuaalisesti aktiivinen mies, ulkomaalainen, neekeri ja kasvokvaltaan melko ruma?** ” (Toimitusjohtaja Markku Pirin yleisönosastokirjoitus Helsingin Sanomissa 26.1, korostukset SK)

”Esitutkinta-asetus sanoo, ettei poliisi saa antaa nimeä tai kuvaa, jollei siihen ole erityisen painavaa syytä. -- Steven Thomas ei ollut mikään julkisuuden henkilö ennen kuin ensiksi hänen nimensä ja sitten myös kuva julkaistiin aidsin levittäjänä julkisuuteen. Häntä ei Pokin mielestä kohdeltu tasavertaisesti: Jos hän olisi ollut Yhdysvaltain suurlähetystön korkea virkamies ja valkoinen, mahtaisiko naama olla lehdessä, Pokki sanoo.” (Tehyn ammattiasiainsihteeri Hilikka Pokki sairaanhoitajan ja poliisin vaihtoluovollisuuden eroista, Demari 31.1.)

”Ruotsissa julkaisukynnys on Suomeen verrattuna huomattavan korkea. Steven Thomasin tapauksessa Ruotsin tiedotusvälineet tuskin olisivat julkaisseet hänen kuvaansa, varsinkaan Thomasin ollessa jo turvallisesti poliisin huostassa. Pelko rasismien lietsomisesta ja syyttömien joutumisesta outoon valoon olisi ratkaissut asian. -- Minusta Suomen lehtien myyntipisteiden tapetoiminen Thomasin kuvalla heijastaa jotain tiedostamatonta säälimättömyyttä: Tässä tämä musta peto on ! Ali-ihminen!” (Yrsa Steniuksen kolumni, Ilta-Sanomat 3.2.)

Muutamissa kirjoituksissa suoraan todettiin mustaihosten arvostuksen laskeneen kuvan julkaisun aiheuttaman leimauksen jälkeen. Kirjoittajat yleistävät Thomasin tapauksen kaikkiin mustiin ja ulkomaalaisiin. Tekstit toteavat jo tapahtuneen - näinhän siinä muutamien kirjoittajien mukaan pitikin käydä.

”Thomasin käyttäytyminen on ollut täysin edesvastuutonta. Hän on samalla ruokkinut erityisesti värillisiä ulkomaalaisia kohtaan tunnettuja ennakkoluuloja pahimmalla mahdollisella tavalla.” (Pääkirjoitus Pohjalaisessa 16.1.)

”Mikä on se vanha, lasten suosima ajanvietepeli, jota hesalaiset naiset nyt pelaavat ravintoloissa? ??? Kuka pelkää mustaa miestä? Steven Thomas on toinen aikamme suurista sankareista, joka ei jätä naissukupuolta kylmäksi. Hänen HIV-pitoiset seikkailunsa pääkaupunkiseudulla ovat nostaneet turvaseksin arvostusta ja vastaavasti laskeneet tummaihoisten arvostusta.” (Seppo Pänkäläisen kolumni, Keskisuomalainen 26.1.)

”Hra Thomaksen uurastuksen vaikutus on enemmänkin menttaalilla puolella. Asian julkistaminen tuo ehken uutta toivoa ikuisten naisongelmiensa kanssa painiville ei niin eksoottisille, mutta turvallisille ja arkisille suomalais miehille. Neekerien saalis jää Suomen erämailla väistämättä jatkossa vähäisemmäksi.” (Kalle Raskin kolumni, Kouvola Sanomat 23.1.)

Aids-tukikeskus ja tummaihoiset pelkäsivät leimaamista ja syrjintää kuvan julkaisun jälkeen. Lehdissä oli kuitenkin vain yksittäisiä ulkomaalaisten haastatteluja. Ulkomaalaisten kohtaamaa syrjintää tiedusteltiin ensin poliisilta sekä muilta viranomaisilta ja vasta myöhemmin (jos sittenkään) itse ulkomaalaisilta.

”Aids-tukikeskus ei olisi halunnut, että poliisi julkisti hiv-kantajan nimen ja kuvan. Nyt kymmenet, sadat ihmiset ovat todella haavoittuneita. -- ”muutummeko sellaiseksi yhteiskunnaksi, jossa ihmisten asiat julkistetaan, heitä vainotaan, ja yksityisyyden suoja murtuu”. Keskivertosuomalainen luulee jo ennestään, että hivin kantaja on ”yleensä” ulkomaalainen, mustaihoinen mies. Steven Thomas - tapaus vain kärjistää vanhoja asenteita. Nyt on varmasti tuskallista olla Suomessa musta mies. Mustaihaiset miehet eivät ole hiv-tartunnan kantajia ja tartuttajia sen kummemmin kuin hiv-tartunnan kantajatkään olisivat sen tartuttajia. Se, että joku on vastuuton ja kyvytön, ei kerro mitään mustista tai hiv-tartunnan saaneista tai edes miehistä, Kartano sanoo.” (Ilta-Sanomat 17.1.)

” Ram sanoo, että tapaus on shokki monille Helsingin värillisille ulkomaalaisille. Kaikki värilliset ja erityisesti afrikkalaiset miehet pelkäävät nyt.” (Ilta-Sanomat 17.1.)

Helsingin Sanomien artikkelissa poliisi ilmoitti, ettei syrjintää ulkomaalaisia kohtaan ollut julkaisun jälkeen esiintynyt - ulkomaalaisten omaa mielipidettä ei oltu kyselty.

”Poliisin tietoon ei ole tullut, että Thomasin tapaus olisi aiheuttanut ulkomaalaisiin kohdistuneita väkivaltaisuuksia. ”Mitään tällaista ei ole tullut esiin, ja se on erittäin hyvä. Kun Steven Thomas nyt sattumalta on musta, olisi valitettavaa, jos tämä aiheuttaisi kaikkien mustien leimaamista”, Mäki toteaa.” (Helsingin Sanomat 28.1.)

Keskisuomalaisen artikkelissa haastateltiin ensin eri ulkomaalaisryhmittymien (mitä ne ovat?) kanssa työskenteleviä (viranomais)tahoja ja poliisia tummaihoisiin kohdistuneesta syrjinnästä ja jutun lopussa itse ulkomaalaisia. Tekstin mukaan pääkaupunkiseudulla on ilmennyt yhteydenottoja (pitäisiköhän olla yhteenottoja) ulkomaalaisten ja suomalaisten välillä. Millaisia yhteydenottoja ja mistähän Keskisuomalainen niin päättelee, sillä ainakaan pääkaupunkiseudun lehtien mukaan näin ei ollut tapahtunut. Onkohan

Keskisuomalaisen tavoitteena ollut esittää ”kansainvälistynyt” Jyväskylä Helsinkiä ”suvaitsevaisempana” kaupunkina...

”Steven Thomasin tapaus on otettu Jyväskylässä asiallisesti vastaan. Ulkomaalaistoimiston, poliisin, ja eri ulkomaalaisryhmittymien kanssa työskentelevien tahojen mukaan minkäänlaista syrjintää tummaihoisia kaupunkilaisia kohtaan ei ole ilmennyt. -- Thomasin kuvan julkistamisen jälkeen värilliset pääkaupunkiseutulaiset ovat joutuneet ihonvärinsä takia yhteydenottoihin suomalaisten kanssa -- Jyväskylän kansainvälistyneestä kaupunkikuvasta tummaihoisia kanssaeläjiä joutuu todella etsimään. Tunnin kiertelyn jälkeen iltapäivän ihmisruuhkasta löytyvät -- ”Todella ikävä tapaus koko juttu. Eihän kukaan voi yleistää sitä kaikkiin ulkomaalaisiin, Mohammed Hicham Debarh sanoo. - - Gloriano Ngimin mielestä rasismia on kaikkialla. -- Suomi on pieni maa ja täällä on vähän ulkomaalaisia. Hiv-tartuttajan takia täältäkin löytyy muutamia ihmisiä, jotka yleistävät Thomasin kaikkiin tummaihoisiin, Gloriano Ngimi sanoo.” (Keskisuomalainen 24.1. , lihavoinnit SK)

Erilaisuus-diskurssi teksteissä korosti ja rakensi eroja meidän ja muiden välille. Thomasin henkilöön liittyvät ominaisuudet vaikuttivat tapauksen uutisointiin. Lehdistö myönsi avoimesti Thomasin ns. erilaisuuden vaikutuksen teksteihin, mutta lehdistö muovasi Thomasin erilaisuudesta mediatapauksen. Tämä heijastaa yhteiskunnan etnistä homogeenisyyttä, jolloin erilaisuus aiheuttaa yhteisössä ”shokkivaikutelman”. Missä määrin sitten Thomasin erilaisuus on lehdistön rakentamaa? Aineistosta oli selkeästi havaittavissa, miten tekstien rakennusaineina käytettiin mm. myyttejä, stereotyyppioita mustiin liitetystä seksuaalisuudesta ja elämellisyydestä. Samoin oli havaittavissa, kuinka media operoi ihmisten peloilla muukalaisia ja tuntematonta kohtaan.

Suvaitsemattomuuteen tai karkeimmassa tapauksessa rasismiin turvaudutaan, kun traditiot ja varmuudet katoavat elämästä. Kenties tapauksen myötä varmuus katosi oletukselta, ettei Suomessa ole hiviä/aidsia. Järkytys toi pintaan vanhat stereotyyppiat ja asenteet, joilla haluttiin erottaa me heistä.²³

Thomas-keskustelun laajuutta voi selittää, sillä että Thomas ja aids luokiteltiin muukalaiseksi, emmekä tiedä kuinka muukalaisiin tulisi suhtautua. Toisaalta monista kiivaista kannanotoista päätellen tämä muukalainen mitätöitiin tai määriteltiin suorastaan viholliseksi. Vai haluttiinko Thomas/aids tulkita viholliseksi ja pakottaa vihollisen

²³ Esim. Beck & Giddens 1995

muottiin.²⁴ Keskustelun kiivauden voi tulkita myös toiseuden aiheuttaman pelon ja kammontunteen seurauksena, sillä Thomasin tapauksessa hänen erikoisuutta ja erilaisuutta korostettiin julkisuudessa voimakkaasti.²⁵

Teksteistä etenkin pakinoissa ja kolumneissa ilmaisu oli vapaampaa, jolloin tapaus kuvattiin uutisartikkeleita musta-valkoisemmin. Karkeimmissa muodoissaan erilaisuus-diskurssi oli suorastaan rasisistista. Tuolloin rasismi kuitenkin oli puettu yleensä huumorin muotoon. Rasistinen kirjoitustyyli ei kuitenkaan ilmaise lehden tai kirjoittajansa mielipiteitä suoraan, vaan kyseessä on yhteisön vastaanottavuus tietyn tyyppiselle ilmaisulle. Uutisartikkelien tekstit ovat pidättyväisempiä ilmaisun suhteen, jolloin myös niiden ”erilaisuus-diskurssi” on peitellympää (ja siten rakenteellisempää). Yhteisössä olevat rasistiset mielipiteet saavat vahvistusta vitseissä ja pakinoissa. Tällöin kirjoittaja ei yksioikoisesti leimaannu rasistiksi, sillä pakinamuodon antama ilmaisullinen vapaus sallii ”lakupekka”-vitsien kirjoittamisen, ja ne vielä kaiken lisäksi koetaan viihdyttäväiksi.

Tästä voidaan vetää johtopäätös suomalaisessa yhteiskunnassa piilevästä rakenteellisesta rasismista. Rasismi on meissä itsessämme - naturalisoituneena.²⁶

6.2 Sairaus-diskurssi

Sairausdiskurssi korostaa aidsin erilaista luonnetta verrattuna muihin sairauksiin. Erityisesti sairauden vaarallisuus ja kuolemaan johtavuus tuli voimakkaasti esille teksteissä. HIVistä ja aidsista puhuttaessa käytettiin sotaterminologiaa (esimerkiksi lisäuhrit, pommit). Thomasin tapausta verrataan teksteissä kauhutarinaan tai kuolemanketjuun. Kirjoituksissa käytettiin paljon pelkoon ja pahuuteen liittyviä adjektiivejä. Aidsista puhuttiin tappavana tautina, parantumattomana, pahamaineisena

²⁴ Esim. Bauman 1996

²⁵ Esim. Kristeva 1992

²⁶ Vrt. Hall 1992

jne. Hivin hoito kuvattiin yhteiskunnalle erittäin kalliina - ja osin tuloksettomana. Pelolla ja kuolemalla operointia käytetään toimenpiteiden perusteluna.

Tiedon tasolla kirjoittelussa esiintyi joitakin virheellisyyksiä. Muutamat lehdet sotkivat esimerkiksi teksteissään hiv-tartunnan ja hi-viruksen. Samoin rinnastettiin hiv-tartunta aidsiin esim. puhuttiin aidsiin menehtymisestä. Hiv ei kuitenkaan aina välttämättä johda aidsiin. Todellisuudessa aids on sairaustila, jossa elimistön immuniteetti on alentunut. Tällöin terveelle ihmiselle harmittomat sairaudet, kuten influenssa saattavat olla aids-potilaalle kohtalokkaita. Varsinaisesti aidsiin ei siis kuolla.

”**Hiv-viruksen kantajaa** syytetään tahallisesta tartuttamisesta ” (Länsi-Uusimaa 9.1. korostukset SK)

”Virus voi sitten hyvinkin nopeasti kehittyä **tappavaksi Aidsiksi**. Ihminen, joka tietää kantavansa virusta ja altistaa siitä huolimatta sukupuolipartnerinsa tartunnalle, on hyvinkin verrattavissa ladatun asean kanssa riehuvaan mielipuoleen tappajaan.” (Pääkirjoitus Kansan Uutisissa 15.1., korostukset SK)

Kuten sairauksien symboliikkaan kuuluu sairaudet saapuivat meille jostain ulkopuolelta. Jotkut tekstit kuvasivat Suomea puhtauden, onnellisuuden ja turvallisuuden paikkana, jota uhkasivat ulkopuolelta saapuvat paheet ja sairaudet.

”Uusia **uhkia hiipii kohti suomalaista lintukotoa**. -- Oikeastaan vasta amerikkalainen Steven Thomas herätti - **maailman paheet** voivat olla naapurin ovella. -- Jos asuu Virroilla ja elää normaalia elämää, maailman pahuuksien kohtaaminen on suorastaan sattumaa. -- Mitään ruton kaltaista aaltoa ei ole pelättävissä. - - **Aidsin lopullisuus** kuitenkin **pelottaa**. **Vaaran kierteen katkaisemiseksi** tarvitaan säännöt lääkäreiden vaitiolovelvollisuudesta.” (Aamulehden kolumni 26.1., lihavoinnit SK)

”Suomea on näihin päiviin asti pidetty aidsin suhteen melko lailla **turvallisena lintukotona**: nyt tietoisuus taudista pamahti pintaan kerta heitoilla.” (Warkauden Lehti 25.1., lihavoinnit SK)

Hiv-tartunta ja aids kuvattiin teksteissä pelottavaksi, vaaralliseksi, vakavaksi ja kuolemaan johtavaksi sairaudeksi. Sairauden toivottomuutta, erityisesti parannuskeinojen puuttumista painotettiin. Sairastuneet ovat tekstien mukaan kuolemanomia. Mm. Iltalehti kuvasi otsikossaan 22.1. Hivin tappavan hitaasti. Pohjalaisen pääkirjoitus 16.1. puolestaan painotti ettei HI-viruksen saaneilla ole vielääkään toivoa paranemisesta.

”Sairaudestaan tietävä suojautumaton henkilö suhtautuu vähintäänkin välinpitämättömästi siihen, että kumppani saa hiv-infektion, joka on kuolemaan johtava tauti, Mäki perusteli syytettä.” (Alueuutiset Metro 9.1. lihavoinnit SK)

”He ovat HI-viruksen kantajia, ja keskimääräinen odotettu elinikä on yksitoista vuotta, kertoo rikoskomisario Terho Mäki.”²⁷ (Länsi-Suomi 15.1., lihavoinnit SK)

”HIV ja sitä usein seuraava AIDS ovat vakavia asioita, koska parannuskeinoa ei ole. Tartuntaa kylvävä on todellakin melkein tappaja ja sietää kelpo rangaistuksen. Tämä kaveri on ollut varsinainen musta surma.” (Kari Hokkasen kolumni Ilkassa 21.1., lihavoinnit SK)

”Pelätty HI-virus on noussut hiljaiselon jälkeen kuohuvaan julkiseen keskusteluun. -- Oli vaara, että amerikkalaismiehestä alkanut kuolemanketju jatkuisi, kun hänen kanssaan suojaamattomassa yhdynnässä olleet naiset tietämättään levittäisivät infektiota edelleen.” (Pääkirjoitus Turun Sanomissa 26.1. ., lihavoinnit SK)

Aids on sairaus, johon lääketiede kuumeisesti etsii parannuskeinoja. Lääkärien asiantuntemus korostuu teksteissä. Monet tekstit esittävät ja ylistävät lääkäreitä ylivertaisina ”aids-asiantuntijoina”. Lääketieteellinen kieli, omine termineen vahvistaa vaikutelmaa. Tekstien kautta voidaan vahvistaa lääkäreiden valtaa ja perustella lisääntyvää tutkimustarvetta. Hiv-positiivisten kuvittelisin olevan myös sairautensa ”asiantuntijoita”, mutta heidän haastatteluja ei lehdissä juuri ollut.

”Professori Lähdevirta kuuluu sairauden suomalaisen asiantuntemuksen eliittiin. -- Nykyongelmia lääkityksessä ovat muun muassa resistenssi eli vastustuskyky, komplianssi eli potilaan hoitomyönteisyys, hoidon sivuvaikutukset, lääkkeiden sopivuus sekä hinta.” (Professori Juhani Lähdevirta Auroran sairaalasta, Keskisuomalainen 22.3., korostukset SK)

”Lääketiede juoksee kilpaa sairauksien kanssa.” (Aamulehti 11.1.)

”Se, että aidsiin kuolee ihmisiä vähemmän kuin ennen, on normaali kehityssuunta, sillä koko ajan kehitetään parempia lääkkeitä”, Lindblom sanoo. (Helsingin Sanomat, 21.5.)

Monet tekstit korostivat sairauden mystisyyttä ja erikoista luonnetta, jolla viitataan tabuun - seksuaalisuuteen. Seksuaaliteitse leviävät sairauksia ei tunnusteta ”tavalliseksi taudiksi”. Hiv ja aids kuvataan ”itse hankittuna” sairautena, vaikka niin ei aina olisikaan. Syöpä voi siten olla yhteiskunnallisesti hyväksyttävämpi sairaus. Hyväksymällä hiv tai aids normaaliksi sairaudeksi myös löyhä seksuaalimoraali hyväksyttäisiin.

Salattu sairaus (Pääkirjoitus Salon Seudun Sanomissa 24.1.)

²⁷ Tässä esimerkissä poliisi on laajentanut toimialaansa lääketieteen sektorille.

”Hiv ei vieläkään ole tässä yhteiskunnassa tauti tautien joukossa.” (Aids-lääkäri Juhani Lähdevirta Aamulehdessä 25.1.)

” **Hivin kanssa ei ole leikkimistä.** Hiv-positiivisia voi olla joukossamme arvaamaton määrä. - - Kuten Valle sanoo, tuntemattoman partnerin kanssa harrastettu suojaamaton yhdyntä on riski. **Se on leikkiä nautinnolla ja kuolemalla. Hiv on aika veitikka.** Se voi tarttua tai olla tarttumatta, monista syistä.” (Marja Sjöberg Aamulehden allakassa 11.1.)

Hivin ja aidsin yhteydessä käytettiin sotaterminologiaa. Sotaterminologia herättää vaikutelman yhteisestä vihollisesta tai uhasta, jonka voittamiseksi on yhdistettävä kaikki yhteiskunnan voimat. Tällaisella kielenkäytöllä sairastuneiden inhimillistä puolta ei paljasteta; sodan voittamiseen kuuluu välttämättä tietty määrä uhreja. Hiv-tartunnan saaneet kuvataan pommin kaltaisiksi yhteiskunnallisen turvallisuuden uhkaajiksi. Esimerkiksi valtiosääntöoikeuden apulaisprofessori arvioi Iltalehdessä 10.1., että yhteiskunnalla ei ole mahdollisuuksia puolustautua Thomasin kaltaisia terveydellisiä aikapommeja vastaan.

”Vastuuton hiv-positiivinen on tavallaan tikittävä aikapommi. - - **Aikapommi** saa tikittää, ellei hiv-positiivinen ota vaarin terveydenhoitohenkilöstön ohjeista.” (Pääkirjoitus Salon Seudun Sanomissa 24.1.)

”**Uhrien** määrää ei tiedä kukaan.” (Iltalehti 10.1.)

”**Hiv-torjunnan** avain avoin torjuntapolitiikka” (Yleisönosastokirjoitus, Helsingin Sanomat 23.2.)

Sairauden kuvataan aiheuttavan suomalaisissa pelkoa. Thomasin tapauksen esitettiin useissa lehdissä ruuhkauttaneen hiv-testipaikat ja räjäyttävän Suomen aids-tilastot.

Hiv-testeihin ryntäys Helsingissä (Otsikko Ilta-Sanomissa 16.1.)

”Tartuntapelko ruuhkauttanut aids-tukikeskuksen. Aidsin pelko on ruuhkauttanut Helsingin aids-tukikeskuksen päivystyspuhelimen sen jälkeen, kun HI-virusta levittäneen Steven Thomasin tapaus tuli julkisuuteen vajaat kaksi viikkoa sitten.” (Helsingin Sanomat 22.1.)

”Amerikkalaismichen edesottamukset aiheuttivat **valtaisan ryntäyksen** hiv-testeihin.” (Turun Sanomat 26.1.)

Maakuntalehdet uutisoivat oman alueensa tartuntatilanteesta. Uusi Rovaniemi-lehti kyseli: Pelottaako aids Lappia? Pohjalaisen mukaan pelko ajoi vaasalaisia hiv-testiin. Ilkka puolestaan totesi, etteivät Pohjalaiset pelkää aidsia.²⁸

Monet kirjoitukset painottivat tartuntojen kalleutta veronmaksajille. Iltalehti otsikoi 22.1. Steven Thomasin ”seksileikkien” aiheuttavan jopa 40 miljoonan laskun. Monissa teksteissä hiv-tartunnan saaneet ja aids-potilaat osoitetaan (turhaksi) taakaksi yhteiskunnalle. Taustalla on myös syyllistämisenäkökulma - hiv- ja aids käsitetään ”hankituiksi sairauksiksi”, joihin yhteiskunnan ei tarvitse tuhlata resursseja.

” Veronmaksajienkaan kannalta tämän sortin ennakkoluulottomuus ei ole pikkujuttu. Ennekuin Aids-potilas on kitunut hengiltä palaa jo lääkitykseen ja hoitoon monta sataa tuhatta veromarkkaa.” (Kari Hokkasen kolumni Ilkassa 21.1., lihavoinnit SK)

Antaa ajan hoitaa kalliit HIV-potilaat -- Yhteiskunnalla ei ole pienintäkään syytä maksaa Thomasin seksileikeistä kymmenien miljoonien markkojen hoitokuluja. Hiv-tartunnan saaneet kuolevat joka tapauksessa. -- Nyt eduskunta voi näyttää, että se pystyy säästämään terveydenhoitomenoissa järkevässä paikassa.” (Nimimerkki Säästölinja Iltalehden yleisönosastopalstalla 22.1.)

”Yksi lääke maksaa 1000 - 2800 markkaa yhtä potilasta kohden kuukaudessa. Kolmen lääkkeen yhdistelmähoito maksaa vuodessa keskimäärin 75 000 markkaa. Pelkkä lääkehoito viidessä vuodessa tulee maksamaan näin ollen 375 000 markkaa potilasta kohden. Kun tähän lasketaan mukaan sairaalahoitajaksot, konsultaatiot, kotisairaanhoido ja muut, hoidon hinta lähenee 2 miljoonaa markkaa, laskeskelee Lähdevirta.” (Keskisuomalainen 22.3.)

Aids-auttajat ja yksittäiset lääkärit pyrkivät rauhoittamaan pelottelevaa ja sensaatiohakuista uutisointia. Tavoitteena oli poistaa hiviin ja aidsiin liittyvät myytit ja mielikuvat, jotka perustuivat seksuaalisuuteen ja kuoleman pelkoon. Asiantuntijoiden tehtäväksi jäi oikaista julkisuudessa esiintyneitä virheellisyksiä ja ylilyöntejä.

”Julkisuudessa paljon puitu hiv-positiivisen miehen tapaus ei varsinaisesti ole näkynyt naisten tartuntojen määrässä, mutta siitä johtuen useimmat ovat tulleet testeihin. ”Tammi-helmikuussa aids-tukikeskuksessa tehtiin kaksinkertainen määrä aids-testejä”, toiminnanjohtaja Bengt Lindblom kertoo.” (Helsingin Sanomat 21.5.)

”Seksi, sairastuminen ja kuolema voivat jo kukin erikseen aiheuttaa ihmiselle ahdistusta. Aidsissa, jossa kaikki kolme elementtiä liittyvät toisiinsa, ne aiheuttavat vielä häpeää ja pelkoa, Kartano määrittää. -- ”Aids on mitä parhain pelkotilojen projisoinnin kohde”, Lähdevirta (Auroran sairaalan ylilääkäri) miettii. ”Siinä on pahan stigma.” (Ylioppilaslehti 27.3.)

²⁸ Uusi Rovaniemi 23.1., Pohjalainen 24.1, Ilkka 17.2.

Aids-auttajat varoittelivat myös riskiryhmien leimaamisesta, joka saattaisi aiheuttaa riskikäyttäytyjille ”valheellisen” turvallisuuden tunteen. Julkisuus (etenkin erilaisuusdiskurssi) leimasi herkästi ulkomaalaiset taudin tartuttajiksi ja esitti tavallisen suomalaisen riskittömänä kumppanina. Asiantuntijat eivät tällaista asettelua hyväksyneet, hiv kuten muutkin seksisairaudet leviävät riskikäyttäytymisen - ei riskiryhmien avulla. SPR:n aids-koordinaattori Henna Korte totesi Vantaan Sanomissa 26.1., ettei seksisairaus näy päälle päin.

Tilalle aids-julkisuutta ruokkimaan ovat tulleet Steven Thomasin kuva iltapäivälehtien lööpeissä ja varoittelu venäläisistä huorista taudin levittäjinä. Kohujulkisuus on omiaan ruokkimaan ennakkoluuloja, ettei HIV ole tavallisten suomalaisten juttu vaan se on jossain muualla, Kartano huokaa. Pelkoa hallitaan leimaamalla prostituoidut, homot, mustat, ulkomaalaiset. Kartano ottaa esimerkiksi venäläisten ilotyttöjen asiakkaat - yleensä keski-ikäiset, tavalliset, työssäkäyvät suomalaismiehet. Nuo miehet ovat julkisuudessa vailla vastuuta ja aina nimettömiä. Kartanon mielestä HIV:n vaaroista tiedottamisen pitäisi olla terveysviranomaisten, ei poliisin tehtävä.” (Ylioppilaslehti 27.3.)

”Sensaatiokirjoittelu kärjistää ongelmia eikä suinkaan lisää ihmisten tietoa”, toteaa Olli. Se voi jopa luoda väärää turvallisuuden tunnetta, joka ilmenee vastuuttomana käyttäytymisenä. Viruksen tartuntatilanteet ovat seksuaalikontakti ja suora verikontakti viruksen kantajan kanssa. Virus ei valikoi kohteitaan seksuaalisen suuntautumisen, sukupuolen, rodun tai kansallisuuden perusteella.” (AIDS-tukikeskuksen tutkija Olli Ståhlström Töölöläisessä 20.4.)

Hiv-positiiviset ja heidän yhdistyksensä Positiivi ry esiintyivät mielipidepalstoilla ja vetosivat, ettei kaikkia hiv-positiivisia leimattaisi tartunnan tahallisiksi levittäjiksi.

”Älkää leimatko kaikkia hiv-positiivisia.-- Positiivi-yhdistys tuomitsee jyrkästi kyseisen henkilön toiminnan. Samalla pelkäämme, että kaikki muut hiv-tartunnan saaneet leimataan tahallaan tartuttamisesta. Positiivi-yhdistys haluaa korostaa, että meidän jäseninämme olevat hiv-positiiviset ovat vastuuntuntoisia ja haluavat suojella mahdollista partneriaan.” (Iltalehden yleisönosastossa Tytti Poutanen, Positiivi ry:n puheenjohtaja, 13.1.)

”Emme me kaikki ole vaarallisia” (Nimimerkki 10 vuotta hiv-positiivinen Iltalehden yleisönosastopalstalla 10.2.)

Aids-auttajat ja -lääkäri korostivat että normaalielämä myös hiv-positiivisena voi jatkua. Mm. professori Juhani Lähdevirta painotti Iltalehdessä 10.1., ettei hiv-tartunta tänä päivänä johda todennäköisesti kuolemaan.

-- Henna Korte muistuttaa myös, että HIV-infektio ei ole samaa kuin aids. Aidsista puhutaan siinä vaiheessa, kun HI-virus on tuhonnut ihmisen vastustuskyvyn. -- HIV-positiivinen ihminen voi kuitenkin elää normaalia arkielämää aina siihen vaiheeseen saakka, kun hänellä on aids. HIV-tartunnan saaneen ihmisen elämänlaatu on pitkäänkin

hallittavissa, sillä olemassa on lääkkeitä, joitten avulla sairauden kulkua voidaan hidastaa.” (SPR:n Aids-koordinaattori Henna Korte Vantaan Sanomissa 26.1.)

Sairauden osalta keskustelussa painotettiin kuolemaan johtavuutta, sairauden alkuperän epäilyttävyyttä, lääketieteellistä asiantuntemusta ja hoidon kalleutta. Sairaus-diskurssi teksteissä korostaa, ettei aids ole tavallinen sairaus, liittyväthän siihen läheisesti yhteiskunnan tabut aiheet kuten seksuaalisuus ja kuolema. Seksuaaliteitse tarttuvaan tautiin liittyy vielä vahvasti ”itse hankitun taudin” leima.

Aids-auttajat pyrkivät omalta osaltaan hälventämään sairauden erilaisuuteen liittyvää mystiikkaa. Lehdistö ei ole kuitenkaan hyväksynyt aids-auttajien näkökulmaa sairauteen. Steven Thomasin tapauksen kautta hiv/aids sai ensimmäisen kerran tunnistettavat kasvot. Aiemmin hiv- ja aids-potilaat on kuvattu etäisinä tai tilansa hyväksyvinä. Thomas oli poikkeus; hän oli musta, seksuaalisesti aktiivinen ja hiv-positiivinen. Julkisuuden tehtyä Thomasin tutuksi - hiv-positiivisuus liitettiin vahvasti näihin kahteen muuhun ominaisuuteen. Seksuaalista aktiivisuutta mitattiin irtosuhteiden lukumäärällä.

Median voi sanoa tavallaan ”herkutelleen” tapauksen uutisoinnilla samalla tietäen, että se ja lukijoiden enemmistö koki olevansa turvassa, koska Thomasin irtosuhteiden määrään ei ylletty - eikä oltu mustia. Tapauksesta syntyi elokuvamainen draama, jota tarkasteltiin ulkopuolisena, mutta kiinnostuneena. Toisin sanoen aids pysyi niiden ”toisten” sairautena. Toinen oli tässä tapauksessa muualta lintukotoomme tullut muukalainen ja ne ”meistä” olivat hänen uhrejaan. Hivistä ja aidsista puhuttaessa käytettiin muutenkin sotaterminologiaa (esim. aikapommi, torjunta). Sotatermistön käyttö on osaltaan osoitus sairauden etäällä pitämisestä ja vastapuolen ”toiseudesta”. Taipumus tulkita muukalainen (=sairaus) viholliseksi on ymmärrettävissä toivotuksi paluiksi vanhoihin dikotomioihin. Oikea vihollinen on kaukana itsestämme, kun luokittelemme sairauden viholliseksi, säilytämme ainakin henkisen välimatkan siihen. Thomas-keskustelussa sairaus oli fyysisesti lähellä, mutta henkisesti kaukana. Näennäinen välimatka säilyy vihamielisen suhtautumistavan ansiosta.²⁹

²⁹ Vrt. Bauman 1996

Teksteissä käytettiin runsaasti lääkäri-kommentaattoreita, joka on tulkittavissa hegemonisoitumisstrategiaksi. Strategiassa vedotaan yleiseen hyväksyntään ja mielipiteille haetaan vahvistusta lääkäreiltä. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993.) Nähdäkseni taustalla on pyrkimys lääkärien professioiden vahvistamiseen ja vallan lisäämiseen. Lääkäreiden vahva esilläolo on perusteltavissa myös toisesta näkökulmasta. Giddensiläisittäin tulkittuna sairaus koetaan riskinä tai uhkana, jota pyritään hallitsemaan. Turvallisuuden saavuttamiseksi/kokemiseksi lääkärit ovat tunnustetussa erityisasiantuntijan asemassa ja yksilöt ja media luottavat heihin. (Beck ym. 1996.)

6.3 Seuraamus-diskurssi

Seuraamusdiskurssiin kuuluvat tekstit, joissa pohditaan Thomasin tapauksen syytä, syyllisiä, tuomiota ja mahdollisia toimenpiteitä.

Thomasin tapaus sai erityisesti oikeustieteilijät pohtimaan, täytyivätkö rikoksen ehdot ja mikä olisi sopiva tuomio tahallisuudesta. Teon tuomittavuudesta oltiin varsin yksimielisiä, mutta teon rinnastettavuudesta klassisiin henkirikoksiin (kuten tappoon) keskusteltiin. Tapahtunut ei siten ollut yksiselitteinen oikeusasiantuntijoidenkaan näkökulmasta. Iisalmen Sanomat (20.2.) otsikoikin aiheesta osuvasti kysymällä, voiko rakastamalla tappaa? Osa asiantuntijoista tunnisti tahallisten hiv-tartuntojen eron perinteellisiin henkirikoksiin verrattuna ja vaati uutta lainsäädäntöä. Kansainvälisestikään ei ole olemassa erillistä lainsäädäntöä hiv-tartunnan levittämisestä. Tuomion tulee perustua vain syihin ja seurauksiin, jotka on tuomion yhteydessä yksityiskohtaisesti perusteltava. Jos tapauksessa ei ole kiistatonta tunnusmerkistöä, on tuomioistuin osoittaakseen teon tuomittavuuden pakotettu perustelemaan tuomion syyt laveasti.

”Santavuoren mielestä syyteperuste pitäisi olla jokin muu, esimerkiksi vakavan vaaran aiheuttaminen, sillä Thomasin tarkoituksena ei ilmeisesti ollut tappaa, eikä hän myöskään maannut naisia väkisin. Hän oli piittaamaton, ja naiset ”pöllöjä”. Mutta ”liian hirveä seuraamus typeryydestä ja löperyydestä”, hän sanoo. (Ritva Santavuori Kristityn vastuussa 30.1.)

” Rikos- ja prosessioikeuden professori Dan Frände katsoo, että kun molemmat asianosaiset ovat tietoisia toisen tartunnasta, se pitää hyväksyä. Asian setviminen ei silloin kuulu tuomioistuimelle. -- Tahallisuus, tuottamus ja törkeä tuottamus halutaan määrittellä lain tasolla. Ns.todennäköisyys-tahallisuus on enemmistön kannan mukainen,

tietää työryhmän puheenjohtaja Tapio Lappi-Seppälä. Itse hän olisi sitä mieltä, ettei tahallisia hiv-tartuntoja pitäisi lähteä tarkastelemaan klassisten henkirikosten kautta. Niille pitää löytää oma tunnusmerkistönsä, joka voisi olla vaarantamisrikos.” (Iisalmen Sanomat 20.2.)

”Hiv-infektoitunut ei kuitenkaan voi olla henkilö, jonka tekemisiin lait eivät saa yltää. Toinen asia on, että sääntöjen tulee olla selvät ja hyväksyttävät ja niiden toimivuuteen on voitava luottaa.” (Rikosoikeuden tutkija Jussi Matikkala Helsingin Sanomien Vieraskynä-palstalla 15.2.)

Thomasin tapauksen tutkintaa johtanut poliisi tulkitsi tapahtuneen selkeästi tapon yritykseksi.

”Rikoskomisario Terho Mäki: Sama asia, käyttääkö asetta vai omaa kehoa” (Otsikko Iltasanomissa 12.2.)

Tapon yritys-tulkinta johti useisiin vastakkaisiin tulkintoihin. Yksittäisten henkilöiden ja tutkijoiden mielestä asia kuuluu vain osallisille, ei oikeuslaitokselle.

”Kahden ihmisen välinen vapaaehtoinen sukupuoliyhteys yksityisissä tiloissa on näiden kahden välinen eikä sen pitäisi millään muotoa kuulua Suomen valtiolle, poliisille, kirkolle, lehdistölle tai kansalle.” (Toimitusjohtaja Markku Piri, Helsingin Sanomien yleisönosastossa 26.1.)

”Hi-virusta voi levittää tahallaan vain kahdella tavalla joko raiskaamalla tai injektoimalla toiseen pakolla verta. -- Seksikontakteissa kummallakin osapuolella on vastuu ratkaisuisistaan.” (Tutkijat Kari Huotari ja Jukka Lehtonen Helsingin Sanomien Vieraskynä-palstalla 25.2.)

Muutamit lehdet tekivät omia ”katugallupeja” selvittääkseen kansalaisten mielipiteen Thomasista. Näiden mielipidemittausten mukaan kansa piti Thomasin tekoa hyvin tuomittavana ja vaati hänelle ankaraa rangaistusta.

”Törkeä, sairas, täysin moraaliton” Kansalta jyrkkä tuomio hiv-mies Thomasille (Otsikko Iltalehdessä 16.1.)

”Keskusteluissa rangaistukseksi ehdotetaan veretöntä tappamista ja ruumiin polttamista. Lievempi versio vaatii naistennaurattajan vehkeitä valtion haltuun. Paheksunta on syvää ja yhteistuumaista. Saatanan nekeri minkä teit suomineidolle.” (Paikallisen ravintolan asiakkaiden haastattelu, Karkkilan Tienoo 19.1.)

Thomasin tapaus herätti kiivaan syyllisten etsinnän. Monet kirjoitukset syyllistivät Thomasin naiset. Myös sosiaali- ja terveysministeri Terttu Huttu-Juntunen arvosteli Iltasanomissa naisten kevytkenkäisyyttä.

”Sosiaali- ja terveysministeri Terttu Huttu-Juntunen (vas) syyttää Steven Thomasin levittämistä hiv-tapauksista myös naisia, jotka ovat lähteneet hänen kanssaan ravintoloista sukupuolisuhteeseen.-- Terttu Huttu-Juntunen harkitsee tapauksen vuoksi tartuntatautilain muuttamista. Lain lievä määritelmä hiv-infektiosta on ilmeisesti estänyt viranomaisilta tehokkaat toimet Steven Thomasin pysäyttämiseksi. Asiasta väännettiin kättä 1987, jolloin mm. homojärjestöt saivat nykyisen kannan läpi. Todennäköisesti säännöksiä on syytä muuttaa tältä osin, ministeri sanoo.” (Ilta-Sanomat 18.1.)

Thomasin seksikumppaneita syyllistivät erityisesti vahingoniloiset miehet. Naisten tietämättömyyttä, sinisilmäisyyttä ja seksuaalimoraalia päiviteltiin useissa teksteissä. Samoin ihmeteltiin, kuinka aids-valistus oli huuhtoutunut pois ihmisten muistista. Naisten syyllistämisen taustalta voi havaita kaipuuta patriarkaaliseen yhteiskuntaan, jossa vain miehille irtosuhteet ovat sallittuja. Kristityn vastuu muistutti pääkirjoituksessaan (23.1), että varmin (nykyisin jo unohdettu) keino suojautua on pidättäytyä kokonaan irrallisista sukupuolisuhteista ja pitää avioliitto kunniaissa.

”Valkoisen miehen musta saalistajasielu on tavallaan tyytyväinen tapahtuneesta: Siitä saitte, rangaistuksen, kun menitte neekerin matkaan ja annoitte hänelle sen minkä minulta kielsitte.” (Kalle Raskin kolumni, Kouvolan Sanomat 23.1.)

”Tietämättöminä uhreina heitä on vaikea surkutella, sillä he, jotka kellahtavat suojaamattomina tuikituntemattoman neekerin tai maankiertäjän alle, saavat syyttää tasan sataprosenttisesti itseään.”
(Räsäsen kolumni, Karjalan Maa 24.1.)

”Thomas on ollut varsinainen kelmi ellei peräti peto nussutellessaan naisparkoja ilman kumia vaikka on tiennyt olevansa viruksen kantaja. Koko syyllisyyden taakan langettaminen yksin hänelle ei ole silti oikein. Järjen käyttö ei ole nimittäin naisiltakaan kielletty, kaikkein vähiten sängyssä yhden illan tuttavan kanssa.” (Pertti Jokisen kolumni, Kansan Uutiset 28.1.)

Yksittäiset henkilöt, tutkijat ja aids-auttajat tuomitsivat naisten syyllistämisen. He vakuuttelivat syyllistämisen olevan turhaa ja vievän huomion pois todellisista vaaroista, kuten riskikäyttäytymisestä - erityisesti keski-ikäisten, suomalaisten heteromiesten riskeistä oltiin huolestuneita. Terveystieteiden dosentti Martti Lindqvist painotti Ilta-Sanomissa (20.1.) syyllisten etsimisen olevan paluuta alkeelliseen ajatteluun ja kertovan ennenkaikkea pelosta. Hämeen Sanomien kolumnistin mukaan aidsin olemassaolo oli unohtunut ihmisiltä, koska sairaus oli poistunut julkisuudesta.

”Naiset suostuivat seksiin, eivät hivin tartuttamiseen” (Otsikko Helsingin Sanomissa 28.1.)

”Mistä ihmeestä tämä syyllisten etsimisen vimma tuleekin niin usein esille? Nytkin olisi varmasti hyödyllisempää puhua asiallisesti aidsin vaaroista kuin hukuttaa tärkeä asia syyllistämisen suohon.” (Päivi Ojalan kolumni Hämeen Sanomissa 3.2.)

Leimaavasta syyllistämiskeskustelusta toivottiin siirtymistä molempien osapuolten vastuun tunnistamiseen. Tutkijat Kari Huotarin ja Jukka Lehtosen mielestä syntipukkien etsintä luo virheellisen vaikutelman tehokkuudesta ja tilanteen hallinnasta. He tähdensivät HS:ssa myös havaintoa, että suurin osa hiv-tartunnoista saadaan vakituudessa parisuhteessa.

”Viimeaikaisissa oikeudenkäynneissä etsitään syyllistä, mikä antaa aiheen olettaa, että toinen on todella syyllinen. Seksisuhteissa vastuu on kuitenkin aina jaettu, korostaa myös SPR:n aids-projektisihteeri Henna Korte.” (Iltalehti 23.4.)

”Thomasin oikeusjuttua ympäröivässä mediakeskustelussa toistuu aiempien hiv-oikeudenkäyntien kuvio, jossa ensin hiv-vaaraksi leimattiin homomiehet ja sitten rasistisesti mustat ja ulkomaalaiset sekä heidän kanssaan seksisuhteessa olevat naiset. -- Tartuntojen määrä voi kasvaa, jos heteroseksuaalit, valkoihoiset ja syntyperäiset suomalaiset - nimenomaan miehet - käsittävät hiv-infektion liittyvän mustiin ulkomaalaisiin ja homoihin. Yksittäisten tartunnan saaneiden syyllistäminen yhteisön syntipukeiksi saattaa ylläpitää mielikuvaa siitä, että olisi ryhdytty tehokkaisiin toimenpiteisiin kansalaisten suojelemiseksi hiv-tartunnoilta.” (Tutkijat Kari Huotari ja Jukka Lehtonen Helsingin Sanomien Vieraskynä-palstalla 25.2.)

Naisten syyllistämisen turhuutta perusteltiin myös miesten ”yhtä vastuuttomalla käytöksellä”. Tavallaan irtosuhteet hyväksyttiin osaksi nykyistä seksikäyttäytymistä. Helsingin Sanomien pääkirjoitustoimittaja arvioikin, että Suomen aids-tilanne olisi pahempi, jos se olisi vain terveiden järkevän käytöksen varassa.

”Miesten ei kannata pinnistää kylkiluitaan pötkölle ja julistaa syvällä bassolla, että tiedettiinhan nuo hameväen haaveet. Suomalaismiehillä ei vain ole ollut omassa maassa samanlaisia houkutusia, joihin langeta. Täällä ei kulje lähentelyyn alati valmiita tummia kaunottaria. Jos kulkisi, niin kokeilijoita riittäisi laumoittain - etenkin jos tarjolla olisi railakasta ilmaisiantia. Parin promillen kumarassa suomalaismiestä ei pelota mitään - ei ryssä, bryssä, vaimo eikä hiv.” (Esalaisen kolumni Etelä-Suomen Sanomissa 21.1.)

”Ei tarvitse toistaa vanhoja hokemia suomalaisnaisten ja ulkomaalaisten miesten suhteista, joissa ei riskejä muistella. Jos toistaa nuo vanhat hokemat, voi samantien muistaa sen vastuullisuuden, jota suomalaiset miehet ovat tunnetusti omissa seksisuhteissaan osoittaneet niin itä- kuin etelänaapureissa jos muuallakin.” (Salon Seudun Sanomat, Irja Koivuniemen kolumni 13.1.)

”Tietenkin tartunnastaan tietämättömät tai vastuuttomasti käyttäytyvät naiset ovat hiv-vaara, mutta tautia he voivat levittää vain siinä tapauksessa, että heidän seuraavat kumppaninsakin viittaavat kintaalla turvaseksille ja kondomeille. Sellaiseenhan yleisönosastoissa huolestuneet miehet eivät tietenkään syyllisty.” (Pääkirjoitustoimittaja Arja Leppänen Helsingin Sanomissa 3.2.)

Thomasin tapaus herätti keskustelua, voidaanko lainsäädäntöä muuttamalla estää tartuntoja. Sosiaali- ja terveysministeriö ja oikeusministeriö alkoivat selvittää

salassapitosäädösten uudistustarvetta. Keskustelua käytiin erityisesti terveydenhuoltohenkilöstön vaitiolovelvollisuudesta.

”Sosiaali- ja terveysministeriö selvittää yhdessä oikeusministeriön kanssa, tarvitaanko Suomen lainsäädäntöön muutoksia hiv-tartunnan levittämisen ehkäisemiseksi. Selvitettävänä on mm. se, pitäisikö terveydenhuoltohenkilöstön poiketa vaitiolovelvollisuudesta, jos potilaan havaitaan tahallaan levittävän tappavaa tautia.” (Helsingin Sanomat 23.1.)

Useat aineistoni lehtien pääkirjoitukset ottivat kantaa vaitiolovelvollisuuksien rajoihin. Kirjoitukset vaativat pikaista korjausta salassapitosäädöksiin. Tahallisen tarttujan ei katsottu ansaitsevan vaitiolon suoja ts. lehdet asettuivat tavallisen kansalaisen kannalle.

”Parhailtaan oikeudessa käsiteltävässä tapauksessa lääkäri hoiti asian potilaan tietoon tartunnan uhrien kautta ja levittäjä pysäytettiin. Oliko kiertotie todella tarpeen, ettei lääkäriä olisi voitu syyttää salassapitovelvoitteen rikkomisesta? Aidsia ei voi lisätä yleisvaarallisten ja tarvittaessa pakkohoidettavien tautien listaan, koska parannuskeino puuttuu. Silti ehdoton vaitiolo ei tunnu räikeissä tapauksissa järkevältä. Vastuuton tartuttaja täytyy voida pysäyttää huolimatta siitä, että jokainen 16 vuotta täyttänyt tietää tarkoin, miten hiv-vaaran voi välttää.” (Pääkirjoitus Helsingin Sanomissa 24.1., korostukset SK)

Turun Sanomien pääkirjoitus oli HS:n kanssa samoilla linjoilla.

”Nyt joudutaan kysymään, onko lääkärin velvollisuus vaieta, myös silloin, kun viruksen kantaja tartuttaa tahallaan kumppaneitaan. Pitääkö hänen varjella potilastaan, vaikka tietää muiden terveyden vaarantuvan. Onko lääkärin vaiettava, vaikka rikoslain mukaan hankkeilla olevasta vakavasta rikoksesta, kuten taposta, tulee ilmoittaa poliisille tai sille, jota vaara uhkaa.” (Turun Sanomien pääkirjoitus 26.1.)

Vaitiolosäädöksiä muutostarvetta perusteltiin yleisellä turvallisuudella ja kansalaisten suojelulla. Tahallisen tartuttajan intimiteetin loukkaus katsottiin usein pienemmäksi pahaksi kuin enemmistön etu. Rikosoikeuden tutkija Jussi Matikkala kommentoi Helsingin Sanomissa (15.2.), ettei salassapitosäännökset saa verhota ihmisten vaarantamista tai vahingoittamista.

Oikeusministeri Kari Häkämies: Yhteiskunnalla täytyy olla keinot suojautua. -- Häkämies pitää tapausta järkyttävänä. Kaikki mahdolliset keinot pitäisi voida tehdä. **Ei pidä käydä niin, että suojellaankin vain häntä, joka levittää tuhoisaa tautia kanssaihmissiin.**” (Ilta-Sanomat 17.1., lihavointi SK)

”Ritva Santavuori pitää lääkärin vetoamista vaitioloon käsittämättömänä, kun toisessa vaakakupissa on 150 ihmisen kuolemanvaara.” (Kristityn vastuu 30.1., lihavointi SK)

Vaitiolo-velvollisuuden muutosta lehdissä vastustivat erityisesti aids-lääkäri ja kansalaisjärjestöt. Muutoksen pelättiin ennen kaikkea vaarantavan potilaan edun ja aiheuttavan potilaiden katoamisen maan alle. Nykyistä käytäntöä aids-lääkäri ja -tukikeskus pitivät tehokkaana, koska tartunnan saaneiden määrä Suomessa oli pysynyt pienenä.

”Lääkäreiden vaitiolo-velvollisuus on luottamuksellisuuden peruskivi sairauden- ja terveydenhoidossa. Sitä tarvitaan, jotta taudit voidaan hoitaa. Kysymys ei ole lääkäreiden, vaan potilaiden edusta, sanoo ylilääkäri Juhani Lähdevirta Helsingin yliopistollisen keskussairaalan sisätautien klinikalta. -- Meille on vuosien kuluessa kehittynyt hyvä hoitosysteemi: Suomessa on länsimaiden pienin epidemia. Se on osaltaan sen ansiota, ettei meillä ole ollut pakkotoimia kuten Ruotsissa. -- Jos niin fundamentaalista asiaa kuin lääkärin vaitiolo-velvollisuutta aletaan muuttaa, pitäisi harkita huolellisesti, mitä seurauksia muutoksilla on, Lähdevirta sanoo. -- Mutta jos vaaditaan, että lääkärit ryhtyisivät suorastaan ilmiantajiksi, emme uskalla tehdä tartunnan jäljitystä ollenkaan. Osa potilaista menisi maan alle.” (Aamulehti 25.1.)

” Bengt Lindblomin mukaan väärää painotusta on viime päivinä saanut myös puhe lääkärin vaitiolo-velvollisuuden rikkoutumisesta. Hänen mielestään vaitiolon on oltava tulevaisuudessa yhtä ehdoton kuin se on nyt. Jos lääkäreiltä vaaditaan vaitiolo-velvollisuuden rikkomista, se vähentää potilaiden avoimuutta.” (Aamulehti 28.1.)

Suomen lääkäriliitto vaati hivin muuttamista yleisvaaralliseksi taudiksi. Yleisvaaralliseksi luokittelu rinnastaisi hivin kuppaan ja muihin tartuntatauteihin, joka lääkäriliiton mukaan estäisi parhaiten hivin leviämistä ja mahdollistaisi viranomaisten tehokkaat toimenpiteet tarvittaessa. Luokittelun muutosta vaativat eivät kuvanneet tarkemmin millaisia käytännön toimenpiteitä yleisvaaralliseksi luokittelu oikeuttaa. Hivin muuttamista tartuntaudiksi perusteltiin vain päämäärillä (= hivin leviämisen esto), itse keinoja ei tarkennettu. Lääkäriliiton esitys sai hyvin julkisuutta - monet lehdet julkistivat vaatimuksen useimmiten pääuutissivuillaan isoilla otsikoilla varustettuina.

Lääkäriliitto: HIV yleisvaaralliseksi taudiksi (Otsikko Kalevassa 24.1.)

”Lääkäriliiton mielestä HIV-tartunnan luokittelu yleisvaaralliseksi taudiksi helpottaisi terveydenhuollon vaitiolo-velvollisuuden mukanaan tuomia ongelmia pyrittäessä estämään HIV:n tahallista tartuttamista. -- Lääkäriliiton toiminnanjohtaja Markku Äärimaa ei usko, että HIV:n liittäminen yleisvaarallisten tautien joukkoon vaikuttaisi suuremmin esimerkiksi ihmisten hakeutumiseen testeihin. Ne, jotka pelkäävät sairastavansa tätä tautia, menisivät luultavasti edelleen testiin.” (Satakunnan Kansa 24.1.)

”Hiv-infektio on viipymättä luokiteltava yleisvaaralliseksi taudiksi. Tämä antaisi viranomaisille mahdollisuuden toimenpiteisiin, mikäli uhka taudin leviämisestä on olemassa. Luokittelujahkailun asemasta olisi suunniteltava niitä toimenpiteitä, jotka eri tilanteissa olisivat käyttökelpoisia, lain antamat valtuudet eri keinojen käyttämiseen ovat

riittävän väljät.” (Suomen lääkäriiliiton toiminnanjohtaja, kirurgi, dosentti Markku Äärilinen Helsingin Sanomien mielipidepalstalla 11.2.)

Yleisvaaralliseksi luokittelu katsottiin olevan tarpeellista - erityisesti aidsin ja hivin vaarallisuuden vuoksi. Muutoksella haluttiin nopeuttaa viranomaisten reagointia vaaratilanteissa.

”Yleisvaaralliseksi luokittelemisen oletettuihin etuihin kuuluisi muun muassa mahdollisuus reagoida nopeammin vaaralliseen käyttäytymiseen. – Nämä edut voidaan ehkä saavuttaa jollain muullakin tavalla.” (Rikosoikeuden tutkija Jussi Matikkala Helsingin Sanomien Vieraskynä-palstalla 15.2., korostus SK)

”YLEISVAARALLISIIN tauteihin luokitellaan meillä eräitä sukupuolitauteja, mm. kuppa, joka on jo pitkälle voitettu tauti, mutta ei sen sijaan aidsia, joka on erittäin vaarallinen. Aids ja hiv onkin viipymättä luokiteltava yleisvaaralliseksi taudeiksi, kuten eräät ministerit ovat esittäneet. Näin poistuisivat vaarasta varoittamisen tarpeettomat esteet. Tautien luokittelu on viipymättä saatettava ajan ja nykyisen elämäntodellisuuden tasalle.” (Pääkirjoitus Kristityn vastuussa 23.1.)

Lääkäriiliiton esityksen kriitikot pohtivat luokittelun muutoksen negatiivisia seurauksia, lisäksi he tarkastelivat, millaisia keinoja luokittelu oikeuttaisi. Tartuntatautilain muutoksen kerrottiin mahdollistavan epäilyttävät pakkokeinot, kuten eristyksen. Pakkokeinojen käytön katsottiin vaarantavan vapaan ja avoimen yhteiskunnan kansalaisoikeuksineen. Vapaaehtoisuuteen ja valistukseen nojautuva hoitopolitiikka esitettiin pakkokeinoja parempana vaihtoehtona. KTL:n tutkimusprofessori Pauli Leinikki totesi HS:n yleisönosastokirjoituksessaan (23.2.) tyhjentävästi, ettei valistuksella voida estää kaikkea riskikäyttäytymistä, mutta myöskään pakkokeinot eivät siihen pysty.

”Tartuntatautilaki mahdollistaa eristämisen sairaanhoitolaitokseen - jota laissa nimitetäänkin eristämispäikäksi eikä hoitopaikaksi - viideksi kuukaudeksi. Tänä aikana voidaan antaa taudin leviämisen estämiseksi välttämätön hoito henkilön tahdosta riippumatta. Mikähän se mahtaisi hiv-infektiossa olla? -- haluammeko, että lääkäriille luottamuksellisesti avautunut potilas ilmiannetaan ja eristetään yhteiskunnasta, jotta tyttäreemme ja poikamme, puolisoimme ja rakastettumme voisivat edelleen riskikäyttäytyä suostumalla suojaamattomaan sukupuolisuhteeseen satunnaisen tuttavien kanssa?” (Psykiatri, ylilääkäri Leena Arpo Helsingin Sanomien mielipidepalstalla 16.2.)

” Tartunnansaaneilla tulisi olla mahdollisuus elää avoimesti hiv-tartunnan saaneena. Juridiset toimet sen sijaan viestivät, että tartunnan saaneisiin saa suhtautua eri tavalla kuin muihin. Hiv-infektoituneiden syrjintä on lailla kielletty. Pakkotoimien sijaan pitäisi edistää syrjinnän poistoa.” (Tutkijat Kari Huotari ja Jukka Lehtonen Helsingin Sanomien Vieraskynä-palstalla 25.2.)

Valistuksen tehostamisen lisäksi aids-auttajat esittivät hiv-tartuntojen estämiseksi konkreettisia toimia, kuten kondomien hinnan alentamisen..

”Ei arvonlisäveroa kondomeille. Suomen aids-tukikeskus vaatii, että kondomeilta pitää saada arvonlisävero pois. --- Aids-tukikeskuksen toiminnanjohtaja Bengt Lindblomin mukaan kansalaisjärjestöt aikovat ryhtyä tositoimiin, jotta kondomien hinnat saataisiin nykyistä alhaisemmaksi.” (Demari 29.1.)

Sosiaali- ja terveysministeriö ei pitänyt pakkokeinoja tehokkaana hiv-tartuntojen estäjänä. Pakkokeinoja käytävissä maissa tartunnat eivät olleet vähentyneet. Hoitopolitiikan linjat haluttiin säilyttää Suomessa entisen kaltaisina, jolloin perustana käytetään länsimaista käytäntöä ja kansainvälisten terveysjärjestöjen suosituksia.

”Ministeriössä pohditaan Steven Thomasin tapauksen vuoksi, voidaanko kansalaisten suojaa parantaa esimerkiksi lääkäreiden vaihtolääkinnöksiä lieventämällä, mutta pakotestejä ja hiv-infektion saaneiden eristämismahdollisuutta ei harkita -- Luokituksen muutos ei ole oikea ratkaisu ongelmaan. Selvitämme kyllä, miten nyt ilmi tulleen kaltaisiin tapauksiin voitaisiin puuttua nykyistä varhaisemmassa vaiheessa, toteaa Melkas. -- **Tautiluokituksen muutoksella tämä asia ei tule kuntoon, Melkas muistuttaa.** -- Ehkäisevästä terveyspolitiikasta vastaava Melkas vetoaa eritoten Venäjän huonoihin kokemuksiin. **Pakkokeinot ovat siellä painaneet epidemian osittain maan alle, koska ihmiset pakoilevat testejä ”inhottavien” seurausten pelossa.** Lisäksi tartunnan saaneet hankkivat puhtaita papereita epämääräisin keinoin. Epidemian torjunta vaikeutuu näissä oloissa ratkaisevasti.” (STM:n ehkäisevän terveyspolitiikan ryhmän päällikkö, neuvotteleva virkamies Tapani Melkas Aamulehdessä 13.2., korostukset SK)

Myös pääkirjoitukset suosittelivat, ettei Suomessa otettaisi pakkokeinoja käyttöön.

”Pakkohoitomahdollisuus on Länsi-Euroopan maissa ainoastaan Ruotsissa, jossa sielläkin tilannetta arvioidaan uudelleen. Muuallakaan pakkohoito ei ole estänyt taudin leviämistä - pakkohoitomahdollisuus voi päinvastoin estää hoitoon ja mahdollisesti jopa testeihin hakeutumisen.” (Pääkirjoitus Salon Seudun Sanomissa 24.1.)

”**Pakkokeinoista harvoin apua.** Lukuisissa suojaamattomissa sukupuolilyhdyntöissä olleen hi-virusta kantavan Steven Thomasin (kuten monen hänen uhrinsakin) hoititon käyttäytyminen houkuttelisi turvautumaan pakkokeinoihin, mutta pakkokeinoista on lopulta harvoin apua. -- Pakon sijasta on turvaututtava valistukseen ja vielä kerran valistukseen. Thomasin tapaus paljasti sen, että joko hiv-valistuksen määrässä, laadussa tai molemmissa tai ainakin tiedon perillemenossa on huutavia aukkoja.” (Pääkirjoitus otsikoineen Aamulehdessä 14.2.)

Myöhemmin Suomen lääkäriliiton toiminnanjohtaja ehdotti uuden terminologian kehittämistä yleisvaaralliseksi luokittelun tilalle.

”Kun pelottelu yleisvaarallisuudella on epäilemättä onnistunut, voisi olla viisasta kehittää kokonaan uusi terminologia toimintamahdollisuuksien varmistamiseksi myös

terveydenhuollolle, jos järkeviä keinoja ja kaikkien hyväksyttävissä olevia toimintamalleja löytyy.” (Suomen lääkäriliiton toiminnanjohtaja Markku Äärimaa Helsingin Sanomien mielipidepalstalla 11.3.)

Seuraamusdiskurssi vaati rangaistusta/kostoa syylliselle/ille ja tehokkaita toimenpiteitä. Tahallisen tartuttajan toiminnan tuomittavuutta painotettiin seuraamus-diskurssissa. Lehdistö ei juuri kyseenalaistanut Thomasin teon tapon yritys- tunnusmerkistön täyttymistä, vaikka alunperin tulkinta tapon yritykseksi oli vain yhden poliisimiehen kanta asiaan.

Teon pohjalta mediat tekivät johtopäätöksen lääkärien salassapitosäännösten muutostarpeesta. Lääkärin vaitiolovelvollisuuden katsottiin Thomasin tapauksessa vaarantaneen enemmistön turvallisuuden ja alettiin vaatia korjausta: tahallisten tartuttajien ei katsottu ”ansaitsevan” vaitiolonsuojaa. Tässä kohdin huomaa lehtien asettuneen tavallisen, terveen keskivertokansalaisen puolelle ja toimenpiteiden kohteita ovat ne **toiset**. Tästä herää kysymys, onko vastuullisesti käyttäytyvän ja suojautumisestaan huolehtivan yksilön tahallinen tartuttaminen periaatteessa ylipäättään mahdollista? Kommenteillaan lehdistö sysää seksikäyttämisen päävastuun yksilöiltä valtiolle ja oikeuslaitokselle ts. yksilöiden ei tarvitse ottaa seksikäyttäytymisestään täyttä vastuuta, koska voidaan luottaa siihen, että lääkärit ja oikeuslaitos huolehtivat ongelmatapauksista ja poistavat heidät ”seksimarkkinoilta”.

Pakkokeinoihin sen sijaan enemmistö lehdistä suhtautui ainakin pääkirjoitusten perusteella varauksellisesti, vaikka Lääkäriliiton ehdotus hivin luokitteluksi yleisvaaralliseksi taudiksi uutisoitiin näyttävästi. Tuli vaikutelma kuin lehdistö ei olisi suhtautunut kovinkaan negatiivisesti itse yleisvaaralliseksi taudiksi luokitteluun, vaan ainoastaan pakkokeinoihin. Pakkokeinot nähtiin vapaan ja avoimen yhteiskunnan ideologian vastaisena, jolloin niitä ei voi hyväksyä. Lehdistön oma toimintahan on riippuvainen vapaasta yhteiskunnasta. Keskustelu ei lopulta vaikuttanut suomalaiseen terveystalouteen - valistukseen nojautuva vapaaehtoislinja säilyi pääperiaatteena.

Diskurssissa oli havaittavissa vahva hegemonisoitumispyrkimys. Thomasin teon tuomittavuudelle haettiin yleistä hyväksyntää katugallupeilla ja asiantuntijalausunnoilla.

Vakuuttamisstrategiana toimi yhteisiin etuihin ja turvallisuuden vetoaminen. Varsin monimutkaiseen ongelmaan tarjottiin yksinkertaista ratkaisua. Samoin salassapitosäädösten muutostarpeen lehdistö esitti korostuneen vaihtoehdottomana. Keskustelussa yleisvaaralliseksi luokittelusta oli havaittavissa useampia yhtä vahvoja toimenpidevaatimuksia.³⁰ Tuolloin keskustelussa oli havaittavissa selkeä kiista-asetelma³¹ mm. Lääkäriliiton ja aids-auttajien välillä. Tämä esimerkki osaltaan kertoo lehdistön mahdollisuuksista vaikuttaa julkiseen keskusteluun, ohjaamalla keskustelun suuntaa. Seuraamus-diskurssissa korostunut tavoite tuomita tahallisen tartuttaja voidaan tulkita myös elämän-kuoleman politiikan mairinnousuksi. Seksuaalisuus on siirtynyt julkiseen sfääriin ja siitä on tullut politiikan ja päätöstenteon kohde.³²

³⁰ Vrt. Jokinen, Juhila & Suoninen 1993.

³¹ Kiista on journalismille tyypillinen tapa käsitellä erilaisia yhteiskunnallisia ongelmia. Kiista tuo journalismiin draamaa ja jännitystä. Yksittäiset puheenvuorot edustavat osaltaan puoleksi-vastaan asetelmaa. (Väliverronen 1996, 112-113.)

³² Ks. Beck ym. 1995

7 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Tutkimukseni parhaimpia puolia ovat sen ajankohtaisuus ja tuoreus. Teoreettinen viitekehys ja valitut menetelmät olivat keskenään hyvin toimivia; diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä oli luonnollinen valinta konstruktivistille. Asetettuihin tutkimuskysymyksiin löytyi vastaukset ja saadut tulokset eivät eronneet suuresti aikaisemmista tutkimuksista.

Valmiit aineistot, tässä tapauksessa sanomalehtiartikkelit, olivat hyvä ja käyttökelpoinen lähtökohta tutkimukselle. Tieteellisen tutkimuksen tulee olla monimuotoista, ko. tutkimus osoittaakin omalta osaltaan, että valmiiseen aineistoon kohdistuva diskurssianalyttinen tarkastelu, on tuloksiltaan vähintään yhtä arvokasta kuin perinteinen survey-tutkimus. Valmiin aineiston käyttö jättää tutkijalle enemmän resursseja tärkeimpään eli ANALYYSIIN. Toisaalta voidaan esittää epäily valmiiden aineistojen vaikutuksesta tutkimusongelman muotoiluun. Valmis aineisto asettaa tiukat rajat tutkimusongelmalle.

Tutkimusaineisto oli rajallinen, mikä helpotti osaltaan tutkimuksen toteuttamista, mutta ennenkaikkea mahdollisti kattavan tutkimuksen kohteena olleesta yksittäistapauksesta. Aineisto oli homogeenisesti suuntautunut eli tutkittavana oli vain sanomalehtimateriaalia, joten tutkimuksen perusteella ei voida tehdä johtopäätöksiä, jotka edellyttävät aineistolta *laajaa* yleistettävyyttä ja edustavuutta. Tulokset ovat monin osin verrattavissa vastaavaan aiempaan tutkimukseen, mutta pidemmän linjan yleistyksen eivät tämän yksittäistutkimuksen pohjalta ole mahdollisia. Toisaalta, vaikka aineisto ei mahdollistakaan yhteiskunnan yleistä tutkimusta, voidaan tutkia median (painetun sanan) roolia yhteiskunnallisen todellisuuden tuottajana. Tavoitteena oli tutkia, miten suomenkieliset sanomalehdet uutisoivat Steven Thomasin tapauksesta. Aineiston syvyys lisääntyi, kun tutkimuksessa oli mukana hyvin monimuotoisia tekstejä (uutisista yleisönosastokirjoituksiin). Tästä yksittäisestä tapauksesta voidaan tehdä huomioita, jotka ovat yleispäteviä suhteessa sanomalehtikirjoitteluun.

Alustava analyysivaihe (karkea luokittelu) oli työläs ja hidas johtuen suuresta tekstien määrästä - pienemmässä aineistossa teksteihin olisi päässyt varmasti vielä paremmin ja nopeammin ”sisälle”. Diskurssianalyysi osoittautui hyvin haastelliseksi ja tutkijan omaa luovuutta vaativaksi metodiksi. Tutkijan rooli on ennenkaikkea toimia tekstien valikoijana. Tekstit asetetaan esille, keskustelemaan julkisesti ja tutkija voi esittää omia tulkintojaan teksteistä. DA on hyvin aineistokeskeinen ja tekstien sävyille sensitiivinen metodi verrattuna pelkkään sisällönerittelyyn. Tutkimuksen validiutta ja tehtyjä tulkintoja on mahdollista havainnollistaa aineiston runsaalla esittelyllä ts. tekstit puhuvat puolestaan. DA:n näkökulman mukaisesti tutkija kuitenkin myöntää myös erilaisten tulkintojen mahdollisuuden. Oma tutkimukseni on vain yksi näkökulma, tulkinta Steven Thomas -keskustelusta.

Median korostunut (ja yhä kasvava) rooli yhteiskunnassa tekee joukkoviestinnästä merkittävän tutkimuskohteen, myös sosiologeille. Joukkoviestinnän tutkimus edellyttää tutkimusmenetelmien kehittämistä. Syntetisoiva ja poikkitieteellinen näkökulma on yksi mahdollisuus tutkimuksen toteuttamiselle. Samalla tutkimukseen voidaan liittää mediakriittistä näkökulmaa, sillä konstruktionismi ei voi hyväksyä median tarjoilemaa totuutta vallitsevaksi todellisuudeksi, vaan se on ymmärrettävä sosiaalisissa, tässä tapauksessa erityisesti journalistisissa, käytännöissä muotoutuneeksi.

Aids ei ole pelkkä sairaus, vaan myös kulttuurinen määrittelykamppailu. Sosiaalisesti ongelmalliset ja kiistanalaiset sairaudet ovat perinteellisesti olleet sosiologeja kiinnostavia tutkimuskohteita. Sairauden määrittely yhteiskunnalliseksi ongelmaksi ei tapahdu itsestään, vaan koska joku/jotkut määrittelee sen ensin ongelmaksi ja tuo yhteiskunnallisen keskustelun ja päätöksenteon piiriin. Tarkastelin Steven Thomas -keskustelua konstruktionistisesta näkökulmasta eli pyrin hahmottamaan eri toimijoiden roolia tässä prosessissa ts. ketkä puhuivat, mistä näkökulmista ja kuinka vaadittuja toimenpiteitä teksteissä perusteltiin.

Aids on myös vaikeasti määriteltävä muukalainen, joka on tullut kylään eikä lähde huomenna pois. Thomasin tapauksen herättämää huomiota voidaan selittää, sillä ettemme tiedä, kuinka tähän aids/vieraan kulttuurin edustaja -muukalaiseen tulisi

suhtautua. Toisaalta keskustelun kiivauden voi tulkita myös toiseuden tai epävarmuuden aiheuttaman pelon ja kammontunteen seurauksena. Tutkimuskohteeni ilmentääkin erityisesti median rakentamaa suhtautumista toiseutta ja toisiksi koettuja kohtaan.

Keskustelussa oli havaittavissa kolme pääryhmää: erilaisuus-, sairaus-, ja seuraamus-diskurssi. Steven Thomas -keskustelu oli ennen kaikkea puhetta erilaisuudesta. Erilaisuus-diskurssi rakentui dikotomioille, korostaen ja rakentaen eroja meidän ja muiden välille. Karkeimmassa muodossaan erilaisuutta korostava diskurssi sai rasistisia piirteitä, mutta sitä lievennettiin huumorin keinoin. Rasistinen teksti liittyy negatiiviset ominaisuudet erilaisuuteen. Rasistista, humoristista tekstiä pidän oireena yhteisössä olevasta rakenteellisesta rasismista ts. yhteisö on vastaanottavainen rasistiselle ilmaisulle, eikä kyseenalaista sitä. Rasismi on tuolloin naturalisoitunut käytäntö. Erilaisuus-diskurssi herätti konnotaation kaikkien hiv-positiivisten, ulkomaalaisten ja erityisesti mustaihoisten vaarallisuudesta. Erilaisuus-diskurssi herätti myös vastavoimia, jotka pyrkivät neutralisoimaan sitä. Keskustelussa media hyödynsi erityisesti ihmisten pelkoja muukalaisia ja tuntematonta kohtaan.

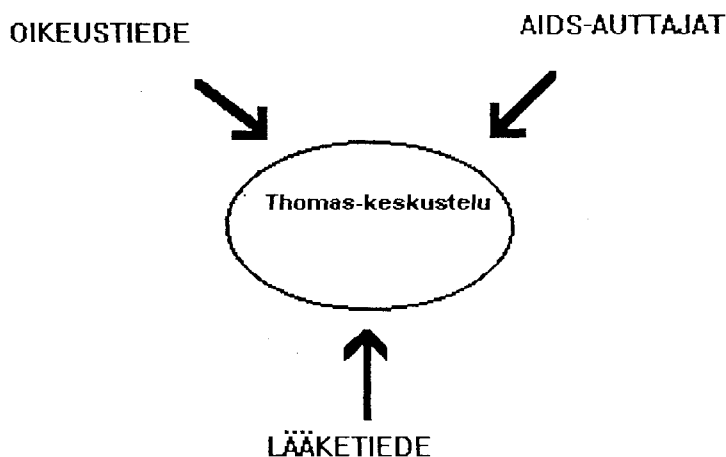
Sairaus-diskurssi painotti aidsin erilaisuutta ja vaarallisuutta verrattuna muihin sairauksiin. Teksteissä käytettiin sotaterminologiaa, jonka käyttö on tulkittavissa kohteiden toiseudesta käsin. Sairauden osalta keskustelussa painotettiin kuolemaan johtavuutta, sairauden alkuperän epäilyttävyyttä, lääketieteellistä asiantuntemusta ja hoidon kalleutta.

Seuraamus-diskurssissa pohdittiin Thomasin tapauksen syytä, syyllisiä, tuomiota ja mahdollisia toimenpiteitä. Diskurssi vaati rangaistusta/kostoa syylliselle/ille ja tehokkaita toimenpiteitä. Seuraamus-diskurssissa korostunut tavoite tuomita tahallinen tartuttaja voidaan tulkita elämän-kuoleman politiikan maihinnousuksi - seksuaalisuudesta on tullut politiikan ja julkisen päätöksenteon kohde. Vaatimuksia oikeutettiin yksinkertaistamalla ongelmaa, asiantuntijalausunnoilla sekä vetoamalla yleiseen hyväksyntään ja turvallisuuteen. Pohdittaessa lääkärin vaitiolovelvollisuutta lehdistö asettui tavallisen, terveen keskivertokansalaisen puolelle. Epämääräistä uhkaa

(aids) konkretisoitiin Thomasin kautta ja rationalisoitiin helposti kontrolloitavaksi riskiksi. Toimenpiteiden kohteiksi määriteltiin jälleen toiset.

Keskustelussa pääosallistujat olivat lääketieteen edustajat ja aids-auttajat. Lehdistön luottamus medikaaliseen asiantuntemukseen ei ole siten vähentynyt.³³ Epävarmuuden ympäröidessä lääkärien suosio on selitettävissä heidän roolillaan toimia ”varmuuden kauppiaina”. Rikoksen määrittely annettiin keskustelussa oikeustieteen edustajien tehtäväksi. Sosiaalipolitiikan virallisia asiantuntijoita näkyi keskustelussa vähemmän. Aids-auttajien asema ja osuus julkisuudessa puolestaan kasvoi verrattuna aiempaan tutkimukseen. Tulkintani perusteella aids-auttajat ovat legitimoituneet median silmissä asiantuntijoiksi ja hiv-positiivisten edustajiksi.

KESKUSTELUN MÄÄRITTELIJÄT

Kuvio 5 (Karhinen 1997) : Keskustelun määrittelijät

Steven Thomas- keskustelu ei vaikuttanut suoranaisesti suomalaisen terveyspolitiikkaan - valistukseen nojautuva vapaaehtoislinja säilyi pääperiaatteena. Tutkimukseni kertoo ennenkaikkea negatiivisesta suhtautumisesta vähemmistöihin. En voinut välttyä vaikutelmalta yhteiskuntaan syvälle sisäänrakentuneista

³³ Ks. Huotari 1993

suvaitsemattomuuskäytännöistä (vrt. rasistiset vitsit ja niiden vastaanottajat). Kuka tai ketkä hyötyvät näistä käytännöistä? Mikä ongelmaan ratkaisuksi? Vähemmistöjen vahvistaminen vai... Tämän rakenteellisen rasismin tunnistaminen on jo askel parempaan suuntaan. Nyt odottaisin medialta, Steven Thomas -keskustelun vastapainoksi, myös positiivista uutisointia vähemmistöistä sekä valistavaa materiaalia aidsista.

Puhe muukalaisuudesta on myös puhetta itsestämme - määritellessämme muukalaisia määrittelemme myös itseämme. Voisimmeko mahdollisesti määritellä itseämme myös jonkin muun kuin dikotomian tai toiseuden kautta ja oppia sietämään epävarmuutta?

KIRJALLISUUS

Alasuutari, Pertti. 1993. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Vastapaino.

Barthes, Roland. 1973. Mythologies. Lontoo: Paladin Books.

Bauman, Zygmunt. 1996. Postmodernin lumo. Toimittaneet Pirkkoliisa Ahponen & Timo Cantell. Suomentanut Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino.

Beck, Ulrich, Giddens, Anthony & Lash, Scott. 1995. Nykyajan jäljillä. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas. 1994. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Suomentanut V. Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.

van Dijk, Teun A. 1993. Elite Discourse and Racism. Sage Series on Race and Ethnic Relations. Volume 6. Newbury Park: Sage Publications, Inc.

Fairclough, Norman. 1996. Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press.

Fiske, John. 1992. Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen. Suomentaneet V. Pietilä, R. Suikkanen & T. Uusitupa. Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart. 1992. Kulttuurin ja politiikan murroksia. Useita suomentajia. Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart. 1996. The Question of cultural identity. Teoksessa Modernity and its futures. Edited by Stuart Hall, David Held and Tony McGrew. The Open University. Trowbridge: Redwood Books.

Hannula, Mika. 1997. Mitä tehdä kun maailma hajoaa? Sosiologi Anthony Giddensin mukaan elämän politiikka on oman elämän politiikkaa. Helsingin Sanomat 26.7.

Hakosalo, Heini. 1997. Sairaudet kulttuuri-ilmionä - tieteenhistoriallinen näkökulma. Tiede & Edistys 2, 152-159.

Heiskala, Risto. 1994. Kylässä keskiluokan Onnelassa. Ulrich Beck, Anthony Giddens ja Scott Lash rakentavat suuria kertomuksia uhkien ja mahdollisuuksien maailmasta. Helsingin Sanomat 20.11.

Herkman, Juha. 1996. Muukalaisvihan hedelmät. Media, rasistinen diskurssi ja identiteetti. Kulttuuritutkimus 13:1, 28-36.

Huotari, Kari. 1993. Aids-kysymyksen muotoutuminen kansallisessa kirjoittelussa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, B: 18. Rovaniemi.

Huotari, Kari & Löfström, Jan. 1996. Hiv ja aids suomalaisissa sanomalehdissä 1982-92: Rakenteellisen ideologiakäsityksen näkökulma. Sosiologia 34/3, 205-215.

Jokinen, Arja, Juhila Kirsi, Suoninen Eero. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Kristeva, Julia. 1992. Muukalaisia itsellemme. Suomentanut Päivi Malinen.

Luostarinen, Heikki & Kivikuru, Ulla-Majja & Ukkola, Merja (toim.) 1996. Sopulisiippuri, Mediakriittinen näkökulma. Jyväskylä: Gummerus.

Luostarinen, H & Väliverronen, E. 1991. Tekstinsyöjät. Yhteiskunnallisen kirjallisuuden lukutaidosta. Tampere: Vastapaino.

Mäkelä, Klaus. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet Teoksessa

Mäkelä, Klaus (toim.). 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta.

Helsinki: Gaudeamus.

Noponen, Sami. 1996. Uutiskuva röntgenissä. Teoksessa Luostarinen, Heikki &

Kivikuru, Ulla-Maija & Ukkola, Merja (toim.) 1996. Sopulisilppuri,

Mediakriittinen näkökulma. Jyväskylä: Gummerus.

Sanomalehtien Liitto ry. 1997. Numerotietoa Suomen sanomalehdistöstä.

Suomen Lehdistö 67 (6-7), 34-41.

Pietikäinen, Sari & Luostarinen, Heikki. 1996. Vähemmistöt suomalaisessa

julkisuudessa. Teoksessa Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Toim.

Dahlgren, Taina, Kortteinen, Juha, Lång, K. J., Pietikäinen, Merja & Schein,

Martin. Ihmisoikeusliitto ry:n julkaisusarja n:o 4. Helsinki: Yliopistopaino.

Sontag, Susan. 1991. Sairaus vertauskuvana. Aids ja sen vertauskuvat.

Suomentanut Alice Martin. Hämeenlinna: Love kirjat.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 1997. Sosiaali- ja terveysministeriö selvittää,

voiko lainsäädäntö tehostaa hiv:n torjuntaa. Sosiaali- ja terveysministeriö

tiedottaa 22.1.1997, tiedote 9/97. Saatavissa internetistä: [http://](http://www.vn.fi/stm/tie/suomi/tied97/hiselv.html)

www.vn.fi/stm/tie/suomi/tied97/hiselv.html.

Suhonen, Pertti. 1994. Mediat, me ja ympäristö. Helsinki: Hanki ja jää.

Väliverronen, Esa. 1996. Ympäristöuhkan anatomia. Tampere: Vastapaino.

Liite 1. Lehtiluettelo**7 krt / vk ilmestyvät lehdet**

	Ilmestymispaikka	Levikki 1996	Sitoutuneisuus	Tekstien lkm
<i>Aamulehti</i>	<i>Tampere</i>	<i>129 658</i>	<i>sit</i>	<i>18</i>
Etelä-Saimaa	Lpr	35 431	sit	2
Etelä-Suomen Sanomat	Lahti	62 877	sit	7
<i>Helsingin Sanomat</i>	<i>Helsinki</i>	<i>470 283</i>	<i>sit</i>	<i>29</i>
<i>Hämeen Sanomat</i>	<i>Hämeenlinna</i>	<i>30 638</i>	<i>sit</i>	<i>15</i>
Iisalmen Sanomat	Iisalmi	18 588	kes	1
Ilkka	Seinäjoki	54 331	kes	5
Itä-Savo	Savonlinna	23 205	kes	8
Kaleva	Oulu	84 337	sit	4
Karjalainen	Joensuu	50 091	sit	1
Keski-Uusimaa	Kerava	21 889	sit	4
Keskisuomalainen	Jyväskylä	75 442	sit	8
Kouvolan Sanomat	Kouvola	31 663	sit	1
Kymen Sanomat	Kotka	29 283	sit	1
Länsi-Suomi	Rauma	17 658	sit	2
Pohjalainen	Vaasa	35 362	sit	5
Pohjolan Sanomat	Kemi	31 419	kes	1
Salon Seudun Sanomat	Salo	20 987	sit	2
Satakunnan Kansa	Pori	56 749	sit	8
Turun Sanomat	Turku	111 615	sit	6

6 krt / vk ilmestyvät lehdet

	Ilmestymispaikka	Levikki	Sitoutuneisuus	Tekstien lkm
Hyvinkään Sanomat	Hyvinkää	12 071	sit	1
<i>Iltta-Sanomat</i>	<i>Helsinki</i>	<i>214 589</i>	<i>sit</i>	<i>55</i>
<i>Iltalehti</i>	<i>Helsinki</i>	<i>106 003</i>	<i>sit</i>	<i>48</i>
Länsi-Uusimaa	Lohja	13 015	sit	2
Uutisvuoksi	Imatra	10 000 ⁴	sit	1
Warkauden lehti	Varkaus	12 329	sit	2

5 krt / vk ilmestyvät lehdet

	Ilmestymispaikka	Levikki	Sitoutuneisuus	Tekstien lkm
Demari	Helsinki	25 526	sdp	4
Etelä-Pohjanmaa	Seinäjoki	8016	sit	1
Itä-Häme	Heinola	13 464	sit	2
Kalajokilaakso	Ylivieska	8017	sit	1
Turun Päivälehti	Turku	6115	sdp	2
Uusimaa	Porvoo	12 418	sit	6
Uutislehti 100	Helsinki	-	sit	1
Valkeakosken Smt	Valkeakoski	7532	sit	2

4 krt / vk ilmestyvät lehdet

	Ilmestymispaikka	Levikki	Sitoutuneisuus	Tekstien lkm
Kansan Uutiset	Helsinki	11 622	sit	6
Raahen Seutu	Raahe	7500	sit	1

⁴ Levikki ma-to tilauksista, levikin ilmoitti lehden edustaja.

3 krt / vk ilmestyvät lehdet

	Ilmestymispaikka	Levikki	Sitoutuneisuus	Tekstien lkm
Karjalanmaa	Joensuu	4723	kes	4
Karkkilan Tienoo	Karkkila	5258	sit	2
Luoteis-Uusimaa	Vihti	4642	sit	2
Pietarsaaren Smt	Pietarsaari	3232	sit	1
Riihimäki ja Ympäristö	Riihimäki		sit	1
Sisä-Suomen lehti	Äänekoski	8149	sit	1
Uusi Aika	Pori	8796	sdp	3
Vantaan Sanomat	Vantaa	8470*	sit	1

Max 2 krt /vk ilmestyvät lehdet

	Ilmestymispaikka	Ilmestymiskrt	Sitoutuneisuus	Tekstien lkm
Aamuset	Turku	1 krt / vk	sit	1
Alueuutiset	Helsinki	2 krt / vk	sit	1
Alueuutiset Metro	Helsinki	2 krt / vk	sit	2
City	Helsinki	24 krt / v	sit	1
Jyväskylän	Jyväskylä	16 krt / v	sit	1
Ylioppilaslehti				
Kaakkois-Suomen Smt	Lappeenranta	2 krt / vk	sit	1
Keski-Häme	Lammi	1 krt / vk	sit	1
Kristityn Vastuu	Helsinki	50 krt / v	sit	2
Lappeenrantalainen	Lappeenranta	1 krt / vk	sit	1
Matapupu	Helsinki	2 krt / vk	sit	1
Nurmijärven Extra	Nurmijärvi	2 krt / vk	sit	1
Uutiset				
Pohjois-Karjala	Joensuu	1 krt / vk	sdp	1
Pohjois-Kymenlaakso	Kouvola	1 krt / vk	sit	1
Porin Sanomat	Pori	2 krt / vk	sit	1
Päijät-Seutu	Lahti	1 krt / vk	sdp	1
Savonmaa	Savonlinna	1 krt / vk	sit	2
Tampereen	Tampere	21 krt / v	sit	1
Kaupunkiviesti				
Turkulainen	Turku	2 krt / vk	sit	1
Turun Ylioppilaslehti	Turku	25 krt / v	sit	1
Töölöläinen	Helsinki	24 krt / v	sit	1
Uusi Rauma	Rauma	2 krt / vk	sit	1
Uusi Rovaniemi	Rovaniemi	1 krt / vk	sit	1
Ylioppilaslehti	Helsinki	18 krt / v	sit	1

Tekstien kokonaismäärä**304**

Lähde: Sanomalehtien Liitto ry. 1997.

Liite 2. Poliisitiedote

HELSINGIN RIKOSPOLIISI
Väkivaltarikosyksikkö

14.1.1997

Poliisitiedote

-Steven Thomas

Helsingin rikospoliisi on saanut joitakin kymmeniä yhteydenottoja henkilöiltä, jotka ovat olleet Steven Thomasin kanssa sukupuoliyhteyksissä.

On todennäköistä, että Steven Thomasilla, jonka kutsumanimi on **Steve**, on ollut useita kymmeniä sukupuoliyhteyksiä viimeksi kuluneiden neljän vuoden aikana, jolloin hän ainakin on tiennyt olevansa HI-viruksen kantaja.

On epäiltävissä, että osa uhreista ei tiedä Steven Thomasia tämän oikealla nimellä ja että he eivät tiedä saaneensa HIV-infektion ja tartuttavat tautiaan tietämättään eteenpäin.

Helsingin rikospoliisi pyytää kaikkia niitä henkilöitä, jotka ovat olleet oheisen kuvan esittämän miehen kanssa suo-
jaamattomassa sukupuoliyhteyksissä, ottamaan yhteyttä numeroon 189 5310 klo 08.00-20.00 ja käymään HIV-vasta-ainetestissä.

Yhteydenotot käsitellään luottamuksellisina.

Steven Thomas

Terho Mäki
rikoskomisario, 189 5348

Liite 3. Thomasin ja hänen toimintansa kuvailu sanastollisesti

Thomasin tapaus aiheutti voimakkaita kannanottoja, jotain tapaukseen suhtautumisesta kertoo jo pelkästään hänestä luotujen ”synonyymien” määrä. Löysin aineistostani yhteensä lähes 180 erilaista Thomasia ja hänen toimintaansa kuvailevaa ilmaisua. Keräämäni sanasto kuvaa jo pelkästään sanojen tasolla, miten ”erilaista” Thomasia teksteissä kuvattiin. Erityisen ”värikkäitä” ja alatyylin ilmaisuja oli kolumneissa ja pakinoissa.

Perushenkilötietoja Thomasista:

Steven Thomas (kutsumanimi Steve tai Steve Reno)

syntynyt -61, Suomessa pitkään asunut, eronnut, rakennusmies, portsari, työtön, rap-artisti Doggy Steve, julkkis, tunnettu ravintolamaailmassa, laulaja, viihdyttäjä, nyrkkeilijä, amerikkalaisuusikko, syylistynyt pahoinpitelyihin

Alkuperään ja kansalaisuuteen (muukalaisuuteen) liittyvät ilmaisut:

kotoisin New Yorkista, Yhdysvaltain kansalainen, amerikkalainen, jenkki, amerikkalaismies, jenkkihurmuri, *vieras, ulkomaalainen, maahanmuuttaja, erilainen, toisenlainen, etnisen vähemmistön edustaja*, ei mikään tavallinen somali, Amerikan lahja Suomen kansalle, *maankiertäjä*

Ihonväriin liittyvät:

mustaihoinen, tummaihoinen, tumma mies, musta mies, musta Don Juan, tummahipiäinen, musta mies, tummapintainen, saatanan neekeri, Amerikan neekeri, lakupekka, ruma tautinen neekerimies, tuikituntematon neekeri, mustaa makiaa, mustaa magiaa, musta peto, musta surma

Positiivisia persoonallisuuden ominaisuuksia:

rento, jammaaja, huumorintajuinen supliikkimies, miellyttävä seuramies, lahjakas, vahva, persoonallinen, suosittu, itsevarma, välitön, siisti seuramies, itsevarma, sympaattinen, tavallinen ihminen

Negatiivisia luonnehdintoja:

hän, petollinen kutale, psykopaatti, psyykkisesti häiriintynyt, veijari, häntä-heikki, helmi, pahan ruumiillistuma, itse saatana, peto, yrmyn näköinen, paha poika, moraaliton, vastuuton, välinpitämätön, ei-kummoinen jääkäri, se jätkä, vastuuntunnoton, ei kaunis, ei erityisen hyvännäköinenkään, narsisti, ylimielinen, tuskin terve ihminen, törkeä, täysin moraaliton, sairas, köyhä, ei kovin attraktiivinen, kuuma kalle, turha jätkä, helposti lämpiävä kaveri, äklön näköinen, leveänokkainen, harvaviiksinen, varsinainen kelmi, hirviö, puheenalainen mies

Seksuaalisuuteen liittyvät ominaisuudet:

apinamies, maskuliinista alkuvoimaa, hyvin aktiivinen kaveri, viriili, seksihurjastelija, gigolomainen, seksuaaliviriteinen, seksihullu, maailmanmies, kova jätkä, naisten mies, urheiluvartaloinen, surullisen kuuluisa tyttöjen jahtaaja, pelimies, voimaa huokuva, miehinen, ylivoimainen, hyväkroppainen, eksoottinen kavaljeeri, kaikkiruokainen, musta Don Juan, aikamme suuri sankari, naisten naurattaja, miesten mies, hurmuri, hurjastelija

Toiminnan kuvaus:

hiv-pitoiset seikkailut, haaremi, sänkyhommat, sänkykamarikäyttäytyminen, seksikierrätys, seksileikit, napsi nuoria suomalaisnaisia kuin karpäsiä liimapaperista, ahkera uurastus suomalaisessa naismaailmassa, pokaukset, tuoppi hi-virusta naispopulaatioon, bylsata, nussutteli naisparkoja ilman kumia, yölliset saalistusretket, naisten metsästys, sakin hivutus, hännystellä, Steve siellä ja Steve täällä. Steve päällä joka säällä.

Sairauteen liittyvät:

hiv-positiivinen mies, hiv-tartuttaja, hiv-mies, hiv-hurmuri, hiv-tapaus, hiv-rakastaja, hiv-viruksen kantaja, hiv-tartuntaa kantava, hiv-sankari, Helsingin hiv-mies, hiv-Thomas, hiviä tahallaan levittänyt, hiv-virusta kantava, hi-virusta levittänyt, hiv-tartuttajaksi epäilty, hi-virusta tartuttanut, hiv-hurjastelija, hiv-tappaja, aids-mies, aids-positiivinen, aids-tartuttaja, vastuuton taudinkantaja, tappava taudinlevittäjä, tapon yrityksestä epäilty, taposta syytetty, tappavan viruksen kantaja, tautinen tapaus, tartunnan levittäjä, tartuntaa kylvävä, melkein tappaja, massamurhaaja, terveydellinen aikapommi, riehuva mielipuolinen tappaja, ympäristölleen vaarallinen

